

“UWE U TOEGENEGEN....”

* * * * *

VIJFENVIJFTIG JAAR BRIEVEN
FAMILIE KAMP EN VAN DONGEN
1889-1944

* * * *

VIJFENVIJFTIG JAAR BRIEVEN FAMILIE KAMP EN VAN DONGEN 1889-1944

INLEIDING

Uit de nalatenschap van Maria/Rie Verschuren-Kamp, op 91-jarige leeftijd overleden in 2004, zijn bewaard gebleven ca. 110 brieven, die familieleden Van Dongen en Kamp aan elkaar geschreven hebben in de periode 1889-1944. Later zijn ook nog enkele brieven opgedoken uit de nalatenschap van Rie haar broers Bram en Cor Kamp. Het gaat totaal om ca. 120 brieven.

Het is de moeite waard om de inhoud van deze brieven op hoofdpunten weer te geven en als zodanig binnen de familiekring te publiceren, omdat ze het nageslacht een unieke inkijk geven in het (geloofs)leven van onze (voor)ouders. Ook geven ze kleur en fleur aan het meer zakelijk gerichte genealogische onderzoek, waarmee ondergetekende al vele jaren bezig is.

De originele brieven berusten bij de kinderen van Piet en Rie Verschuren-Kamp te Raamsdonk; copieën van deze brieven zijn in het bezit van ondergetekende en tijdens de reunie op 7.10.2006 is ook een digitale versie van de originelen beschikbaar gesteld.

De originele brieven zijn veelal geschreven op A4 blocnote papier, meestal op de lengtezijde/horizontaal middendoor gevouwen en een kwartslag gedraaid, zodat een brief van 4 kantjes A5 ontstaat. In andere gevallen is gewoon horizontaal geschreven op het hele blad. Eenmaal is er sprake van een getypte brief. Bijna altijd is geschreven in zwarte/eenmaal in blauwe inkt met een kroontjes/vulpen, soms ook met potlood.

INHOUD

De volgende vier familieleden zijn de schrijvers van de brieven:

1. **JANS/JOHANNA VAN DONGEN** (1874-1930), dochter van Abraham van Dongen (1833-1886), die te Waspik op 31.1.1863 huwt met Adriana Bruinenbaard (1839-1921). Zij treedt op 20.9.1890 als Soeur/Zuster Marie Luciana toe tot het Gezelschap J.M.J..
De 72 brieven, die Sr. Marie Luciana aan haar familieleden schrijft, beslaan de periode 1889-1930 (pag. 4).
2. **BRAM/ABRAHAM CORNELIUS KEMMEREN** (1895-1923), zoon van Wilhelmus Kemmeren (1862-1912), die te Waspik op 10.5.1894 huwt met Cornelia van Dongen (1864-1904); laatstgenoemde is een zus van Johanna/Jans van Dongen. Hij wordt op 6.4.1913 ingekleed bij de Fraters van Tilburg (J.M.J.V.) en doet aldaar onder de naam Frater Maria Placidus op 12.8.1917 zijn professie/gelofte. De 6 brieven, die Frater Maria Placidus schrijft aan zijn familieleden, beslaan de periode 1912-1923 (vanaf pag. 29). *Zie ook pag. 67.*
3. **MIE/MARIA DINGENA KAMP** (1874-1939), dochter van Adrianus Kamp (geb. op 8.5.1824; overl. op 29.6.1893, beiden te Waspik), die te Loon op Zand op 5.5.1873 huwt met Engelina Dingemans (geb. te Loon op Zand op 16.4.1843 en overl. te Waspik op 5.3.1928). Mie is een zus van Lambertus/Bart Kamp (1877-1950), die te Waspik op 6.9.1906 huwt met Lucia/Luus van Dongen (1882-1962), de zuster van genoemde Jans en Cornelia van Dongen. Zij treedt omstreeks 1895 als Soeur/Zuster Marie Albertino toe tot het Gezelschap J.M.J..
De 16 brieven, die Sr. Marie Albertino schrijft aan haar familieleden, beslaan de periode 1928-1936 (vanaf pag. 32).
4. **JEANNE/ADRIANA MARIA JOHANNA KAMP** (1911-1995), dochter van de reeds genoemde Lambertus/Bart Kamp en Lucia/Luus van Dongen. Zij huwt met Aloysius/Wies Klijn (1910-1979). Zij is een zus van Maria/Rie Verschuren-Kamp (1913-2004), die bijna alle brieven in haar bezit had. De 28 brieven, die aan Jeanne haar adres gericht zijn of die zijzelf schrijft, beslaan de periode 1930-1944 (vanaf pag. 37).

Verder zijn er nog enkele bescheiden, waarvan een korte weergave op pag. 50.

Na de beschrijving van de brieven op hoofdpunten, eindig ik dit Brievenboek vanaf pag. 51 met een reconstructie van de wederwaardigheden van de betrokken families, zoals die mijns inziens uit de brieven blijkt. Achterin vindt u foto's van hen, die in dit Brievenboek figureren.

We beginnen met een schematisch familie-overzicht om de in de brieven genoemde personen in een onderling heldere relatie met elkaar te plaatsen (pag. 3).

Jan Lange

SCHEMATISCH FAMILIE-OVERZICHT.

GENERATIE I: BRUINENBAARD en VAN DONGEN

Dochters van Marcellus Bruijnenbaard en Pietronella Kuijsters		Zonen van Johannes van Dongen en Cornelia Paijmans	
MARIA BRUINENBAARD--ZUS-ADRIANA BRUINENBAARD	HUWT ABRAHAM VAN DONGEN-BROER-JAN VAN DONGEN		
(1843-1929)	(1839-1921)	31.1.1863	(1833-1886)
huwt 1876		waaruit 8 kinderen geb.,	ongetrouwd
JAN TIMMERS		waarvan in leven blijven:	voogd vanaf 1886

GENERATIE II: VAN DONGEN

CORNELIA (1864-1904) huwt 10.5.1894 WILHELMUS/ HELMUS KEMMEREN (1862-1912) Wilhelmus en Josephus Kemmeren zijn broers en in 3 ^e of 4 ^e graad met hun vrouwen verwant; zonen van Jan Jans Kemmeren en Antonia Pols. Sjef Kemmeren hertrouwt 23.4.1903 JOANNA/JANS VAN STRIEN (1860-1945)	PETRONELLA/PIETJE (1866-1901) huwt 12.5.1898 JOSEPHUS/SJEF KEMMEREN (1854-1915)	JOHANNA/JANS (1874-1930) Religieuze MJJ Zr. Marie/a Luciana intrede 20.9.1890 BRIEVEN ----- ZUS: MARIA/MIE KAMP (1875-1939) Religieuze MJJ Zr. Marie/a Albertino intrede ca. 1895 BRIEVEN	JOHANNES/JAN (1880-1960) ongetrouwd "krankzinnig" LUCIA MARIA/LUUS (1882-1962) huwt 1906 LAMBERTUS CORNELIS/BART KAMP (1877-1950) OOMZEGGER: ADRIAAN KAMP (1903-1952) Priester gewijd te Amiens 1932. Pastoor Frankrijk/ Belgie. BRIEVEN
---	--	---	--

GENERATIE III: KEMMEREN

Helmus Kemmeren krijgt 4 kinderen: 1.ABRAHAM CORNELIUS (1895-1923) Frater van Tilburg Intrede 12.8.1917 BRIEVEN 2.ANTONIUS (1899) huwt voor 1922 ELISABETH/ BETJE SCHAAPSMEEDERS . 3.JOHANNES CORNELIS (1896-1896) 4.ADRIANA MARIA (1900-1904).	Sjef Kemmeren krijgt 1 kind: ABRAHAM CORNELIS (1899-1981) huwt Raamsdonk 30.4.1923 4 ^e graad verwant MARIA PETRONELLA/ MARIE KUIJSTERS (1895-1976)
--	---

GENERATIE III: KAMP

Bart Kamp krijgt
10 kinderen:

- 1.ENGELINA/LINA (1907-1960) huwt PETRUS/PIET
LODEWIJKS (1906-1993).
- 2.ABRAHAM/BRAM (1908-1976) huwt CORNELIA/COR
PIJNENBORG (1909-1999).
- 3.ADRIANUS/ADRIAAN (1909-1975) huwt HENDRICA/RIKA
SMEUR (1918-2006).
- 4.LEVENLOOS (voor 14.12.1910).
- 5.ADRIANA/JEANNE (1911-1995) huwt ALOYSIUS/WIES KLIJN
(1911-1976) BRIEVEN.
- 6.MARIA/RIE (1913-2004) huwt PETRUS/PIET VERSCHUREN
(1911-1975).
- 7.PETRONELLA/NEL (1914-1999) huwt ADRIANUS/JOS KAMP
(1915-1988).
- 8.GERARDUS/GERARD (1915-1993) huwt MARIA/MARIAN VAN
DEN BORN (1924-2015).
- 9.JOHANNES/JAN (1919-1979) huwt ADRIANA/ADJE DE GRAAUW
(1925).
- 10.CORNELIS/COR (1921-2004) huwt ADRIANA/ADJE VAN DEN
BORN (1929-2017).

GENERATIE IV: KEMMEREN

ANTOON krijgt 6 kinderen: vanaf nov.1923: Willem, huwt Truus v.d. Meijdenberg. Sjef, huwt ? van Gorcum. Kees, huwt Toos Ariens. Bram, huwt Paula v. Dongen Toos, huwt Harry Tanis. Antoon, huwt Jo v. Wezel.	BRAM krijgt 10 kinderen: vanaf 25.1.1924: Sjef, huwt Afra Groot. Piet, huwt Cornelia Koopman. Jan, huwt Wilhelmina Janssen. To, ongetrouwd. Theo, huwt Irene Gahwiller. Joanna. overlijdt 1930. Joanna, Medische Missiezuster. Bram, Priester/pater Franciscan. Bertus, Priester/pater Franciscan, huwt NN Joachim, huwt Christina Janssen.
--	--

GENERATIE IV: KAMP

BRAM krijgt 6 kinderen vanaf 1945:

Lucienne, overlijdt 1945.
Lucienne, huwt Wim Geurts
Maria, huwt Wim Pigger
Piety, huwt Jan Vernooy (overlijdt 2016)
Lambert, ongetrouwd, overlijdt 2016.
Jeannette, huwt Jan Lange.

GENERATIE V: LANGE

JEANNETTE KAMP huwt JAN LANGE.
Zij krijgen 4 kinderen: vanaf 1985:
Bram, Coos, Dirk en Willem.

BRIEVEN VAN ZR. MARIE LUCIANA **VAN DONGEN JMJ (periode 1889-1930)**

BRIEF 1.

Uwe U dankbare J. v. Dongen, Den Bosch, 17.2.1889

Aan: zeer geliefde moeder

Inhoud:

Morgen is “onze kleine Johan” jarig. Ze feliciteert hem. Ze wenst, dat Johan (9 jaar) op mag groeien tot een braaf en gehoorzaam kind, en moeders veel genoeg mag schenken. Zij maant, dat Johan goed leert voor zijn eerste Hl. Communie, en dat moeder goed haar best doet.

Er is sprake van hoog water, een polder nabij Oosterhout staat onder water; is het de Oosterhoutse Polder, waar Tante in woont? Heeft haar moeder de klok voor watersnood horen luiden?

Zij groet moeder, broertje, zusjes en oom (Jan), ook van Mere Superieur en haar eerwaarde meesteressen.

BRIEF 2.

Uwe U innig liefhebbende Johanna, Den Bosch 1.2.1890

Aan: goede Cornelia (haar zuster).

Inhoud:

Ze feliciteert Cornelia met haar 26^e verjaardag. Cornelia is haar oudste zus.

Haar schoenen heeft ze goed ontvangen. Cornelia kan er nog een paar verwachten. Als Cornelia a.s. week met Pietje (een andere zus) komt, dan kan ze ze meenemen.

Zij groet moeder, oom Jan, zusjes en broertje.

BRIEF 3.

Uwe (...?) dochter Sr. M. Luciana, Nov. van het H. Gez. JMJ, Schalkwijk (Utrecht), zondag 15.2.1891.

Aan: Dierbare Moeder.

Inhoud:

Sinds 3 februari is zij in Schalkwijk, zoals moeder gehoord zal hebben van Sr. Rodrigues. Dat is niet verwacht, want toen moeder haar 14 dagen terug bezocht, was dit niet bekend. Pietje had er nog op gezinspeeld, dat ze maar niet te snel uit Den Bosch zou vertrekken. Zij feliciteert Cornelia met haar 27^e verjaardag. Zij wenst Jan en Lucia een waardige voorbereiding toe op de eerste Hl. Communie.

Zij is daar met 10 zusters met een rustend Pastoor. Ze heeft met de pastoor van Schalkwijk (provincie Utrecht) kennis gemaakt; die heeft wel iets van Hr. Van Hooft uit Kaatsheuvel. Betje van Nuland komt ook in noviciaat; “het zal Betje neven den neus gaan, dat ik juist weg ben nu zij in het noviciaat komt”; schrijfster komt echter snel terug, en wel na de voorjaarsexamens. Tegen Ome Jan zegt ze, dat ze misschien nog daar is, als de paardenmarkten “in den omtrek aankomen”.

Ze groet moeder, oom Jan, zusjes en broertje.

BRIEF 4.

Uwe U dankbare dochter Soeur Marie Luciana, Religieuze van het Gez. JMJ, Rotterdam, 6.11.1894.

Aan: dierbare Moeder.

Inhoud:

Zij spreekt over zichzelf als “ons Jans”, die niet tegen pluimpjes kan. Ze heeft een tijd niet

geschreven; er is echter niet altijd stof tot schrijven: zij belooft zich te beteren.

Zij vraagt, of Pietje weer beter is. Ze heeft voor Pietje 2 keer een noveen gebeden, opdat ze weer de gezonde en flinke Piet van vroeger mag worden.

Hoe maakt ome Jan het ? Met de a.s. winter moet hij zich maar kras houden. Heeft Mere Marie Therese de portretten gebracht ? Hoe maken Cornelia en Helmus (Kemmeren) het ? In de Allerzielenmaand bidt ze voor Vader zg., ome Piet en oome Stephanus, tante Pietje, Cornelis Smits en Lamb. en Corn. Van Dongen.

Zelf maakt ze het goed. Groeten aan tante Dien en alle bekenden.

BRIEF 5.

Uwe U dankbare dochter Sr. Marie Luciana, Rel. v.h. Gez. MJM, Rotterdam, 18.2.1895. (uit de context blijkt echter 1896, want broer Jan wordt 16 en kleine Bram is geboren oktober 1895). De brief heeft 2 delen.

Aan: "Oonze Jan, omde ie verjaort"

Inhoud:

In dichtvorm 7 x 4 regels in Waspiks dialect wordt haar broer Jan gefeliciteerd. Jan is jarig, hij wordt 16; ze prijst zijn werken "met de schup, hooivork en rijf". 's Avonds is er tijd voor "een spelleke kaarten met Helmus of Luce". Ze maant hem ook tijd te nemen voor bidden, zoals vader zg. het heeft geleerd !

De tweede helft van de brief is gericht aan: dierbare moeder.

Inhoud:

Zij verwijst naar de nieuwjaarsbrieven van Jan en Lucia: ze zijn haar beide meegevalen. Ze bedankt Cornelia voor haar hartelijke brief. Ze is blij, dat "kleine Abraham" (is het eerste kind van Helmus en Cornelia Kemmeren-van Dongen) het goed maakt. De Vasten begint zo. Tien jaar geleden was het de laatste Vasten voor vader zaliger, die de vastenwet zo nauwkeurig onderhield. Het beste voor "oome" Jan en gelukwensen voor Jan en Lucia, die spoedig jarig zijn. De eerstvolgende brief zal na Pasen zijn.

BRIEF 6.

Uwe U dankbare dochter Sr. Marie Luciana, Rel. v.h. Gez. MJM, Rotterdam, 18.9.1896.

Aan: haar moeder.

Inhoud:

1886 - 15 september - 1896: 10 jaar geleden is het, dat vader Bram van Dongen stierf. In 8 x 8 verzen rijm is deze brief geschreven. Zij ziet moeder bij de stervensspende. "Het twaalfstal moet nu uiteen, de ene helft bij God, de andere helft hier beneen". Op zijn sterfbed smeekt vader zijn broer als voogd: oom Jan heeft toen de plaats van vader ingenomen. Gods zegen voor hem.

BRIEF 7.

Uwe U oprecht liefhebbende Sr. Marie Luciana, Rel. v.h. Gez. MJM, Nijmegen, 1.6.1900.

Inhoud:

Op de overgang van de maand van Maria (meimaand) en van het goddelijk Hart van Jezus is er moeders verjaardag (op 1 juni). Beste wensen voor haar 61^e verjaardag. Ze is dankbaar voor het beter worden van Helmus. Hij zal deze zomer niet veel gras maaïen; maar door natheid en schraalte zal er toch niet veel te maaïen zijn. Is Pietje al overgehuïsd ? Ze zit nu rondom in de familie, dat heeft ze voor, bij toen ze op de Nieuwe Vaart woonde. Hoe is ze ertoe gekomen het huis te verkopen ?

Ze hoopt met Hr. Van Haren kennis te maken. Groeten aan moeder, oom Jan, Jan en Lucia en aan de gehuwde zusters en zwagers.

BRIEF 8.

Uwe U oprecht liefhebbende Sr. Marie Luciana, Rel. Soc. JMJ, Nijmegen, 14.9.1901 (op briefpapier van Pensioonaat St. Louis, Burchtstraat, Nijmegen met afbeelding van het gebouwencomplex).

Aan: dierbare moeder en oom, broer en zuster (Jan en Lucia).

Inhoud:

Moeder zal wel veel aan vader zaliger en Pietje (overleden 6.1.1901) gedacht hebben. Twee jaar geleden (13.9.1899) kreeg Pietje haar eerste kindje (Bram Kemmeren): wie had toen kunnen denken, dat zij na zoveel ellende doorleefd te hebben, nu dood zou zijn ?!

Ze heeft een goede retraite en vakantie gehad. Er is dagelijks gebed voor moeder, oome Jan, zusters en broers. Bijgaand sluit ze een briefje voor Chef (Kemmeren) en mijnheer of pater Langerwerf bij.

BRIEF 9.

Uwe U dankbare dochter Sr. M. Luciana, Rel. v.h. Gez. JMJ, Nijmegen, 8.11.1903 (idem briefpapier als brief 8).

Aan: dierbare moeder.

Inhoud:

Jans/zij is niet zo vlug met schrijven als vorig jaar. De “zwarte stormen” van het vorig jaar zijn wel voorbij en aan zorgen en miserie went men ook.

Houdt (broer) Jan zich goed ? En Lucia ? Het aardappel rooien is nu zeker voorbij ? Er was toen slecht weer. Is oom Jan Timmers weer beter ? Hartelijke groeten aan hem, de tantes en de neefs.

In Waspik heeft 't er in oktober gespannen: van Adriana van Laarhoven van het Raamdonkseveer heeft ze gehoord van de ruzie bij de Postdirecteur, de ketelmuziek, het uitdelen van klappen en het geboeid wegvoeren van 5 welgestelde ingezetenen.”Wie zijn dat toch, die zichzelf en hunne familie zoo ongelukkig maken ? Ik doe er niet aan mee, Moeder, en bid liever een beetje...”

Haar handen zijn weer beter. Ze maakt het goed. Felicitaties aan de kleine Abraham (de zoon van Helmus Kemmeren), die jarig is geweest.

BRIEF 10.

Uwe U oprecht liefhebbende Sr. Marie Luciana, Rel. Soc. JMJ, Nijmegen, 15.2.1904 (idem briefpapier als brief 8).

Aan: dierbare moeder, Lucia en Helmus.

Inhoud:

Ze schrijft deze brief tussen de bezoeken door aan het Hl. Sacrament (uitstelling). Is moeder al wat heen over de schok van het overlijden van (dochter/zus) Cornelia (zij is overleden op 18.1.1904 en waarschijnlijk in het kraambed gestorven, zie foto) ?

Helmus en de (3) kinderen zijn nu bij moeder. Kan Helmus zich wennen ? Wel extra drukte voor moeder: ze heeft weer een gezin van 8 personen (*), net zoveel als toen vader zaliger nog leefde. Helmus zal wel een en ander van zijn boerderij verkopen. A.s. donderdag is het een maand geleden, dat Cornelia gestorven is. Dan wordt Jan 24 jaar. Ze zal voor Cornelia en “voor dien armen jongen” bidden.

() 8 personen: in 1886 zijn dat vader, moeder en de kinderen Cornelia, Pietje, Jans zelf, Jan en Luus en waarschijnlijk de ook inwonende, ongehuwde oom Jan van Dongen; in het andere geval nog een tussen 1886-1889 overleden kind.*

8 personen: in 1904 zijn dat moeder, Jan, Luus, Helmus en zijn 3 kinderen, waarvan er een later in 1904 overlijdt en misschien ook nog Bram Kemmeren, de zoon van Sjef Kemmeren. Of het moet zijn, dat Jans/zr. M. Luciana zich hier zelf ook nog meerekent.

BRIEF 11.

Uwe U dankbare dochter M. Luciana, Rel. v.h. Gez. MJM, Nijmegen, 29.4.1904 (idem briefpapier als brief 8).

Aan: moeder, Lucia en Helmus.

Inhoud:

Zij dankt voor de felicitaties bij haar 30^e verjaardag (op 19 april jl.). Ze heeft het bidprentje van tante Jans ontvangen. Is er grote drukte geweest met de warme dagen met zaaien, poten, zetten etc ? Is er de dubbele boerderij van Helmus ook nog ? Hopelijk kan hij zijn huis aan geschikte mensen verhuren. Is Lucia alweer opgeknapt ? In Nijmegen staan de fruitbomen in bloei. Hoe is het met de kersenboom, die zij heeft opgekweekt ? Zij maant, dat de kleine neefjes en nichtjes goed leren en bidden.

BRIEF 12.

Uwe U dankbare Sr. Marie Luciana, Rel. v.h. Gez. MJM, Nijmegen, 18.9.1904 (idem briefpapier als brief 8).

Aan: dierbare moeder.

Inhoud:

Vader zaliger is al 18 jaar dood; een brave mens als hij zal toch niet lang in het vagevuur moeten blijven ?

Ze heeft een retraite gehad. Ze ontmoette Sr. Augustini (Betje van Nuland) en gaf haar het doodsbericht door van Pietje en Cornelia.

Ze is veel met kinderen in de weer. Ze is blij, dat Helmus weer goed is opgeknapt. De kinderen worden echte jongens. Sr. Hubertus (J. Montens) is in Nijmegen erbij gekomen.

BRIEF 13.

Uwe U dankbare Sr. Luciana, Rel. v.h. Gez. MJM, Nijmegen, 2.8.1906 (idem briefpapier als brief 8).

Aan: dierbare moeder.

Inhoud:

Van Agje Montens heeft ze gehoord, dat moeder het goed maakt en van plan is naar Nijmegen te komen. Uit de brief van Lucia begrijpt ze, dat moeder nogal gesukkeld heeft. Komt Lucia nog eens, voordat ze gaat trouwen (op 6 september van dat jaar) ?

A.s. week is het landbouwtentoonstelling. Sr. Hubertus wordt geprofest. Ze heeft van Jan een klein briefje gehad. Van vooruitgang is bij hem geen sprake. Groeten, ook van Reverende Mere aan moeder, Helmus, Chef, Jans (van Strien, geboortig van Raamsdonk, dochter van Cornelis van Strien en Petronella van Dongen, met wie Chef/Sjef Kemmeren op 23.4.1903 hertrouwd is) en de kinderen.

BRIEF 14.

Uwe Uwe U oprecht liefhebbende Sr. Marie Luciana, Rel. v.h. Gez. MJM, Nijmegen, 12.5.1907 (idem briefpapier als brief 8).

Aan: dierbare moeder.

Inhoud:

Zij dankt voor de goede wensen bij haar verjaardag. Helmus denkt, dat het in Nijmegen een paradijs is. Maar op 3 mei is een zuster Lucille overleden, 30 jaar oud aan longontsteking; ze kwam uit Noord-Holland. Twee andere zusters zijn ook ziek. Zelf is ze springlevend. Groeten

aan moeder, Lucia, de zwagers en de kinderen. Ze roept op, dat de kinderen op 22 en 28 mei voor de examens willen bidden.

BRIEF 15.

Uw dankbare Sr. Luciana, Rel. v.h. Gez. MJM, Den Bosch, 14.12.1910.

Aan: dierbare moeder, Lucia en Bart.

Inhoud:

Gisteren ontving ze bericht “van de omstandigheden, waarin U op het oogenblik verkeert. Gods H. Wil geschiede. Het is echter hard, vooral als het kindje niet de genade van het H. Doopsel gehad heeft. Dit laatste vermoed ik, wijl U er niets van geschreven hebt. De H. Kerk leert echter, dat niemand verloren gaat, tenzij door eigen schuld en ongelukkig is Uw kind (van Bart en Lucia) dus zeker niet”. Lucia maakt het blijkbaar naar omstandigheden goed. Hartelijke groeten en gebed ook van Sr. Albertino (Kamp, de zus van Bart) uit Berlicum. Kleine Lina gaat al naar school. De andere kleintjes (Bram en Adriaan) zijn lief. Moge Lucia van alle 3 veel plezier hebben ! Wat moet het voor Lucia toch heerlijk zijn, dat in zulke omstandigheden moeder bij haar in huis woont.

Ze hoopt, dat moeder goed de winter doorkomt:”als Onze Lieve Heer mijn gebed verhoort, ontkomt U zeker aan de wintermiserie. Natuurlijk, als het Zijn H. Wil is, in het andere geval wilt U het immers ook niet, Moeder?”.

Ze wenst hen veel devotie met de a.s. grote feestdagen. Hartelijke groeten, ook namens Mere Superieure.

BRIEF 16.

Uwe oprecht dankbare Sr. Luciana Rel. v.h. Gez. MJM, Den Bosch, 31.5.1911.

Aan: dierbare moeder.

Inhoud:

Felicities aan moeder bij haar verjaardag. De gezondheid van Lucia brengt nog zorg mee. Van Helmus hoort ze, dat het bij moeder zo’n druk huishouden is, dat het er van brieven schrijven niet komt. Lucia maant ze om rust te houden: “ga alle middagen een poos naar bed. Het werk zal niet weglopen en komt bij slot van rekening ook na den middag wel klaar”. Hoe maken Bart en de kinderen het ? Is het druk in de hooitijd ?

BRIEF 17.

Uwe U oprecht dankbare Sr. Luciana, Rel. v.h. Gez. MJM, Den Bosch, 5.12.1911.

Aan: dierbare moeder, Lucia en Bart.

Inhoud:

Ze dankt voor de Sinterklaasklomp: letters, speculaas en de koeken: heerlijk ! Ze dankt moeder, Lucia en Helmus. Lucia en Bart feliciteert ze met de geboorte van een dochttertje: ze heet naar moeder (Adriana Bruinenbaard) en met de tweede naam (Johanna): naar haarzelf ? Maar Bart heeft ook een zus Johanna en een broer Jan. Hoe gaat het met Lucia ? Er is reden om God te danken. Ze hoopt, dat O.L. Heer haar nog een 10 kinderen bezorgt. Als ze die allemaal braaf opbrengt, zal ze een groot loon in de hemel verdienen. “Vraag God nu en dan eens , dat Hij uit Uw huisgezin ook een missionaris doe voortkomen. Het goed, dat zoo aan arme heidenen gedaan wordt, is mede een verdienste voor U”.

Hoe staat het met de muizenplaag ? Blijkbaar komen ze uit de buitenpolders naar de binnenpolders ? Een Mis laten lezen in Geertruidenberg bij het Gertrudisaltaar helpt.

Groeten aan allen, ook namens Mere Superieure,
met een kleinigheid aan allen.

BRIEF 18.

Uwe U dankbare dochter en zuster Sr. Luciana, Rel. v.h. Gez. MJJ, Den Bosch, 29.12.1911.
Aan: dierbare moeder, Lucia en Bart.

Inhoud:

Ze wenst Zalig Nieuwjaar, ook voor Bart en Lucia. Ze heeft het Kerstfeest met veel devotie gevierd. Er waren 3 Hl. Missen, de eerste met “drie Heeren”, de tweede ging ze te communie, onder de derde heeft ze de dankzegging gedaan.

Straks gaat ze voor een paar dagen naar Nijmegen om les te geven. Het zal een weerzien worden met zusters, met wie ze 13 jaar gewerkt heeft. Op 1 of 2 januari is ze weer thuis. Ze heeft een mooie Sinterklaasklomp uit Waspik gehad; het was een surprise, dat ze Mien de Bont (Sr. Alphonse) gezien heeft. Is Lucia weer goed in orde? Ze vraagt hen hun brief naar Marienburg (in Den Bosch) te sturen. Namens Mere Superieure en de Meres Assistenten wenst ze een Zalig Nieuwjaar.

BRIEF 19.

Uwe U oprecht toegenegen Sr. Luciana, Rel. v.h. Gez. MJJ, Den Bosch, 1.8.1912.

Aan: dierbare moeder.

Inhoud:

Morgenavond begint de retraite. Sr. Rodrigues zal dit briefje bezorgen. Mere Superieure is ziek, bediend en toch weer opgeknapt. Sr. Albertino (Kamp) komt misschien in Waspik retraite houden, hoorde ze van Reverende Mere uit Berlicum. Hoe gaat het met moeder? Is het druk met hooien? De retraite is op 11 augustus uit. Groeten aan Moeder, Bart en Luus.

BRIEF 20.

Zonder einde, najaar, vermoedelijk 1913.

Aan: dierbare moeder, Lucia en Bart.

Inhoud:

Hopelijk is de kleine Adriana weer beter? Het is moeders petekindje. Hoe gaat het met moeder? Bijna halfweg in de zeventig gaat moeder nog logeren in Oosteind!

De toestand van Jan werpt een schaduw op moeders levensweg: “maar waar zooveel ouders te treuren hebben over ontaarde kinderen, moet een ongeluk, dat rechtstreeks van Gods Voorzienigheid komt ons niet al te zeer bedroeven”.

Het najaar is nat geweest, nu is het weer mooi voor de tijd van het jaar. Jammer, dat Lucia en zij elkaar afgelopen zondag in Den Bosch misgelopen zijn. Ze zou eerst maandag vertrekken, maar dat veranderde toen... (hier eindigt de brief)..

BRIEF 21.

Uwe U oprecht dankbare dochter Sr. Luciana, Rel. v.h. Gez. MJJ, Nijmegen, 31.5.1916.

Aan: mijne dierbare goede moeder.

Inhoud:

Hartelijke felicitaties met moeders 77^e verjaardag. De brief van Lucia heeft haar goed gedaan: Lucia heeft druk werk, maar een gezond en flink huisgezin: “Wat een opruiming zal dat ’s morgens zijn, als dat kleine volkje met vijven naar de school trekt”.

Ze vraagt, of ze namens haar neef Timmers willen feliciteren met zijn huwelijk.

BRIEF 22.

Uwe U oprecht toegenegene in J.C. (Jezus Christus) Sr. Luciana, Rel. v.h. Gez. MJJ, Didam, 25.10.1921.

Aan: innig geliefde Broer en Zuster en verdere familie.

Inhoud:

“Gods H. Wil geschiede ! Onze brave en moedige moeder is overleden” (nl. op 23.10.1921, 82 jaar oud). Moeder heeft zoveel gegeven, gedaan (eenvoud, hartelijkheid, gebed, godsdienstzin) en meegemaakt: “het vroege sterven van vader zaliger, de dood harer oudere dochters en schoonzons (nl. Pietje en Cornelia van Dongen en Helmus en Sjef Kemmeren), de krankzinnigheid van haar eenige zoon (Jan)”. “De ouderdom buigt het lichaam niet, het lijden drukt de ziel niet neer”. Zij dankt God vurig, dat Hij ons zo’n moeder gaf. Ze bracht niet alleen haar eigen kinderen groot, maar ook al haar kleinkinderen. Ze brengt zo haar medeleven over aan broer, zuster, Jans (van Strien), Bram en Antoon (de kinderen van Helmus en Cornelia Kemmeren), oom en tante (Jan en Marie) Timmers (- Bruinenbaard), neefs en nichten. Ze memoreert, dat zijzelf 14 dagen terug nog op bezoek was bij haar moeder. Zij bidt voor allen.

BRIEF 23.

Uwe U oprecht toegenegen zuster Sr. Luciana, Rel. v.h. Gez. JMJ, Didam, 1.3.1922.

Aan: mijn 40-jarige zuster (is Lucia).

Inhoud:

Zij memoreert, dat dit Lucia’s eerste verjaardag zonder moeder is. In Didam heerste de griep, er zijn er veel gestorven. De school is 14 dagen gesloten geweest. Sr. Albertino (Kamp) gaat van Berlicum naar Heeze. Jammer voor (haar/Albertino’s) moeder (Engelina) Kamp (- Dingemans). Gelukkig is het voorjaar op komst. De tuin in Didam verandert: er wordt een kerkhof aangelegd voor de zusters; verder wordt er een huishoudschool gebouwd met 4 leslokalen voor handwerken, koken, strijken en wassen.

Ze doet groeten aan Bart en de kinderen, alsook voor Bram, Jans en Antoon. Met Nieuwjaar heeft ze van de laatste 3 geen brief gehad.

BRIEF 24.

Uwe U oprecht toegenegen tante Sr. Luciana, Didam, 9.10.1922.

Aan: beste neef (is Bram Kemmeren, de zoon van Sjef en Pietje Kemmeren-van Dongen).

Inhoud:

Zij heeft haar zus Lucia gesproken “en U begrijpt, mijn jongen, dat ik naar Uw verkeerung gevraagd heb”; (het betreft Marie Kuijsters); zij is familie van Bram en “daarvoor is haar de schrik om ’t hart geslagen”. De kerk verbiedt het en geeft, als het niet anders kan, dispensatie. Zulke huwelijken zijn een bron van ellende en narigheid. Laat Bram maar naar zijn eigen ouders kijken en ook bij zijn tante Cornelia en oom Helmus. Bij beide gezinnen was er veel ellende en tegenspoed. Ze houdt hem het gezin van Bart en Luus ten voorbeeld. Ze stelt Bram voor om in vrede van Marie te scheiden. Er zijn andere vrouwen, desnoods in andere plaatsen. Antoon (Kemmeren, de zoon van Helmus en Cornelia), zijn neef, heeft ook een flinke vrouw gevonden, beter dan hij, gezien zijn wees-zijn en zijn onfortuinlijkheid, had durven hopen. Ze zal voor Bram bidden. Ze sluit een brief bij van zijn overleden moeder, waarin deze schrijft over Bram, toen hij nog heel klein was.

Zij weet zeker, dat zijn ouders “als zij voor het geval stonden, zooals hij, dat zij de voorschriften der Kerk boven de stem van het hart lieten gaan. God zegene U, mijn jongen”. Bram mag de brief aan (zijn) moeder laten lezen, als hij wil. Ook aan haar de hartelijke groeten.

BRIEF 25.

Uwe U oprecht toegenegene in J.C. Sr. Luciana, Rel. v.h. Gez. JMJ, Didam, 22.10.1922.

Aan: beste Lucia.

Inhoud:

Vandaag is ze, evenals Luus in gedachten bij moeder zaliger, die, terwijl haar geest niet meer helder was, op haar sterfbed nog biddende was. Luus heeft een mooi huisgezin, “in goeden Roomschen zin”, dat is: ”vader en moeder de baas, de kinderen in hoofdzaak thuis hun ontspanning, geregeld gezamenlijk het Rozenhoedje bidden, allen flink werken en als het kan, ook enigen van het gezin doordeweeks naar de kerk “.

Groeten aan Bart, de kinderen, aan Antoon (Kemmeren) en zijn vrouw en aan Bram (Kemmeren).

BRIEF 26.

Uwe U toegenegen zuster Sr. Luciana, Rel. v.h. Gez. JMJ, Didam, 6.12.1922.

Aan: beste broer en zuster.

Inhoud:

Ze dankt voor de Sinterklaasklomp. Ze dankt Luus, dat ze bij zulke gelegenheden voor broer Jan blijft zorgen. Zij heeft “spijt” van Bram (Kemmeren, zie brief 24): liefde maakt blind; ze blijft bidden, dat hij zich bedenkt, en O.L. Heer op enige wijze tussenbeide komt.

Moeder Overste is weer beter. Ze feliciteert kleine Gerard met zijn 7^e verjaardag: hij krijgt van haar en Reverende Mere een konijn; als hij er te groot voor is, dan is het voor Jantje en Cor. Jaantje, Marie en Pietje delen samen de schilderijtjes. Het grote schilderij is voor Lina. Als het nieuwe huis er staat, krijgt Lucia wel een mooi kleedje. Komt dat nieuwe huis aan de Del te staan, dan zal er flink met zand opgehoogd moeten worden; ze herinnert zich, dat de Del 's winters onder water stond en je er kon schaatsen.

Als Luus naar Tilburg gaat, wil ze dan de frater (is de tantezegster Bram Kemmeren/Maria Placidus) groeten. Groet ook Antoon en zijn vrouw (Betje): aan hen denkt ze met plezier; aan Bram met grote zorg.

Zij leeft in Didam aan de grens: er is grote armoede in Duitsland; er wordt veel gestolen. De Reverende Mere laat een telefoon ervoor aanleggen naar het slaapkamertje van de knecht, voor geval van onraad.

BRIEF 26.

Uwe U oprecht toegenegen zuster Sr. Luciana, Rel. v.h. Gez. JMJ, Didam, 23.2.1923.

Aan: beste broer en zuster.

Inhoud: (deze brief telt 6 kantjes)

De Vasten begint dit jaar vroeg. Ze had een brief willen schrijven voor de verjaardag van Luus op 2 maart a.s. Daarom, omdat Jaantje dit jaar plechtig aangenomen wordt (de plechtige communie doet), nu een brief en de volgende pas na Passiezondag. Ze feliciteert Luus voor haar verjaardag. De kinderen worden groot, nu de vierde al boven het plechtig aannemen komt.

Ze hoopt, dat Luus er een ook als missionaris of religieuze aan O.L. Heer zal afstaan.

Met Nieuwjaar kreeg ze van Antoon (Kemmeren) en vrouw een kaartje. Van Bram (Kemmeren) uit Raamsdonk hoorde ze niets, dit in tegenstelling tot zijn jaarlijkse brief: “jammer van en ook voor de jongen, dat het huwelijk tegen de zin van zijn moeders familie (van Dongen) zal gaan”. Broeder Placidus (Bram Kemmeren) heeft een kort briefje geschreven: hij rekent erop dit jaar te sterven.

Neef (Kees) Vugts heeft Luus aardig verrast: anderen hebben een suikeroom of -tante, maar Luus heeft een zoete achterneef. Zij zal zelf neef Vugts ook schrijven. Neef Vugts doet aan het “Wienek meisje” (later blijkt ze Tini Witek te heten; een hongars vluchtelingenkind ?) goed werk: ze hoopt op slagen van het meisje voor het toelatingsexamen, voor zij op de kweekschool kan komen. Knap, dat dit meisje, die noch de nederlandse taal of geschiedenis of aardrijkskunde kent, het haalt.

Het gaat goed met het nieuwe huis, hoort ze; burens en familie helpen met zand rijden: aardig ! Dat is reden straks voor een feestje. Ze vraagt een tekening van het nieuwe huis. Laat Luus ook electrisch licht aanleggen ? In Didam gebeurt de was electrisch: met het omdraaien van een knop is de was in een kwartier schoon. Dezelfde motor gebruiken ze voor het karnen, het malen van graan, het snijden van stro en van de bieten. Ze beveelt aan licht en kracht samen te nemen, dat is goedkoper; de machines verdienen je snel terug. Ze wenst ieder een goede Vasten en dito voorbereiding voor het plechtig aannemen van Jaantje.

BRIEF 28.

Uwe U toegenegen zuster Sr. Luciana, Rel. v.h. Gez. JMJ, Didam, 26.4.1923.

Aan: beste broer en zuster.

Inhoud: (deze brief heeft 8 kantjes).

Ze ontving het overlijdensbericht van frater Placidus (Bram Kemmeren, die overlijdt 22.4.1923 te Tilburg): hij is te jong (28 jaar), en dat na jaren van ziekte.

Ze dankt Luus en Jan voor felicitaties bij haar 49^e verjaardag. Ze heeft de tekening van het nieuwe huis met genoegen bekeken: "u krijgt een mooi bedrijf". Dat God er maar even trouw in gediend mag worden als in het oude huis, "waarin onze familie meer dan twee eeuwen zooveel lief en leed gedragen heeft".

Deze brief schrijvende, ontvangt ze een brief van Bram (Kemmeren) uit Raamsdonk, die zijn huwelijk op maandag a.s. aankondigt. "Is het toeval of opzet, dat U er niets over geschreven hebt ?". Bram schrijft haar, dat het gebeurt met volle goedkeuring van wederzijdse ouders, wat ze ook wel gelooft. Had Bram dispensatie nodig ? Ze denkt van niet, omdat voor een vierde graad verwantschap (achter-achterneef/nicht) van een huwelijksbeletsel geen sprake meer is. "Als dat zo is, zou ik zeggen: fiat". Op het meisje is zelf niets te zeggen. "U waart toch ook alleen maar tegen de familiebetrekking, nietwaar ? Hoogere eisen stellen dan de Kerk hoeft niet; al is het niet aardig, dat hij zelden of nooit meer bij U kwam, toen hij merkte, dat U er tegen waart. Doch, hoe zijn jongelui in dien tijd, he ? Ze leven in een roes en als het hart eenmaal spreekt, luisteren ze niet meer naar het verstand". Ze zal Bram maandag een brief schrijven: "zoo'n jongen van zich vervreemden is ook niet goed, he ?". Luus moet maar naar de bruiloft gaan; ze moet Bram, net als Antoon, dan fl. 50 geven: liefst nu dan later. Ze zal de tekening van het nieuwe huis laten thuis bezorgen.

BRIEF 29.

Uwe U liefhebbende Sr. Luciana, Soc. JMJ, Didam, 6.11.1923.

Aan: beste broer en zuster.

Inhoud:

Sinds 2 maanden is er weer een brief van haar, sinds ze hen in Waspik zag. Twee jaar geleden was de dood van moeder; er is veel gebeurd: Antoon en Bram getrouwd, Luus met de haren een nieuw huis en zij beiden gepromoveerd tot oud-tante. Ze was blij het mooie gezin van Bart en Luus te zien: Lina een flink, lief meisje, moeders rechterhand. Bram met zijn zin in studeren: Luus heeft gelijk, als hij tegen zijn zin boer moet worden. Het kleinere spul gaat zeker vaak naar de kerk; ze wonen nu immers heel wat dichterbij de kerk.

In Didam zitten ze vlakbij de Duitse grens. Het is een uur lopen; daar schijnt niets meer te zijn. Een Overste van een Duits Missiehuis kwam bij de Deken hulp vragen; er is toen een inzameling gehouden in het gebouw van de Boerenbond; er kon een wagon met rogge, aardappelen etc. gestuurd worden: de 100 studenten daar konden de winter weer doorkomen. Antoon heeft haar geschreven naar aanleiding van de geboorte van zijn zoontje (Willem). Ze vraagt om deze maand extra te bidden voor de doden, met name voor Frater Placidus.

BRIEF 30.

Uwe U toegenegen zuster Sr. Luciana, MJJ, Didam, 10.5.1924.

Aan: beste broer en zuster.

Inhoud:

Het is een schande, dat ze zo lang gewacht heeft met schrijven, "maar wat doet men eraan, als ministers en inspecteurs je zooveel werk geven !". Ze is de winter goed doorgekomen. Het voorjaar is laat: er staat nauwelijks een fruitboom in bloei ! Ze is blij, dat "Waspik met juli weer een postulante aan (het klooster) Marienburg (in Den Bosch) levert en ik denk er dan bij: ik hoop, dat Luus zulks ook nog eens van een of meer van haar dochters mag schrijven. De twee tantes moeten toch opvolgsters hebben in het Gezelschap van MJJ !".

Ze heeft een brief gehad van Tini Witek: de zusters van Engelen zijn tevreden. Ze hoopt voor neef Kees (Vugts), dat ze zuster wordt, dan zijn zijn kosten goed besteed.

De kleine achterneefjes Willem en Jozef (zonen van resp. Antoon en Bram Kemmeren) groeien goed. Ze vindt het vreemd geen verjaarsbrieven meer aan haar moeder zaliger te hoeven schrijven; ze heeft het ruim 30 jaar vanuit het klooster gedaan.

Luus heeft geschreven, dat met grotere kinderen grotere zorgen komen. Hopelijk komen ze onder de voorspraak van de H. Maagd en Hl. Jozef de gevaarlijke jeugdijaren door. Ze heeft het briefje van Bram (Kamp, de zoon van Bart en Luus) ontvangen: God zegene zijn studie. Lina is zeker moeders rechterhand, Adriaan een goede hulp voor vader, de rest gaat zeker nog naar school. Zoals in alle brieven, nu ook weer groeten van Reverende Mere en haarzelf.

BRIEF 31

Uwe U oprecht toegenegen zuster Sr. Luciana, Rel. v.h. Gez. MJJ, Didam, 7.8.1924.

Aan: beste broer en zuster.

Inhoud: (de brief heeft enige waterschade)

Ze feliciteert hen en Bram (Kamp) met het succesvol afgelegde toelatingsexamen: een 8 voor Frans en dat na maar een paar maanden les daarin ! Dat Bram met veel vrucht het onderwijs mag volgen en een brave, gehoorzame en godsdienstige jongen mag blijven. Gaat hij in Dongen op kostschool of met de fiets heen en weer ?

Ze weet niet of ze naar Den Bosch kan komen: het is er erg druk. De professieretraite is begonnen, veel oversten worden overgeplaatst. Ze zal 22-31 augustus in Marienburg retraite doen. Voor een bezoek in Den Bosch laat ze Luus iets weten.

Anders kan Luus misschien naar Didam komen ?

Jeanne, de vorige overste uit Waspik, heeft een beroerte gehad. Ze gaat vanmiddag met een andere zuster naar Wageningen: die moet daar examen doen overmorgen voor Landbouwkunde. Ze heeft met deze zuster veel boerderijen bezocht; er is veel veranderd sinds haar jeugd: zaai- en maaimachines, kunstmeststrooiers, hooischudders en machines om het droge hooi bij elkaar te harken: allemaal nieuw voor haar ! Of de kleintjes willen bidden voor het landbouwexamen, vraagt ze tenslotte.

BRIEF 32.

Uwe U oprecht toegenegen Sr. Luciana, Rel. MJJ, Didam, 8.12.1924.

Aan: beste broer en zuster.

Inhoud:

Sinterklaas is geweest: hartelijk dank ! De brief heeft ze voor het kistje ontvangen; ze hoopt, dat het kistje snel retour is, en dat Reverende Mere een verrassing van de Sint voor hen kan vinden, want het is tegenwoordig schraal met die dingen.

Het is bij haar erg druk. Er is een nieuwe school in de buurtschap Loil: elke morgen om half 9 per rijtuig gaan de zusters ernaar toe. Er wordt daar ook een nieuw klooster gebouwd, het komt vandaag onder de kap.

Deze winter worden er aan de RK Huishoudschool in Didam 2 cursussen voor volwassen meisjes gegeven: een kook- en een landbouwcursus. Er zijn 20 gegadigden voor de kookcursus (moet daarom in 2 groepen) en 13 voor de landbouwcursus. Ze sluit de circulaire bij (*). Is het iets voor Lina: elke week met het vliegmachine naar Didam ? Ze is blij met de studie van Bram. Ook dat Lucia het portret van moeder zaliger heeft laten vergroten. Groeten aan Luus, Bart, Lina, Bram, Adriaan, Jaantje, Marie, Pietje, Gerard, Jantje, Corrie; ook aan Antoon en Bram uit Raamsdonk.

(*)

Kookcursus: deze start begin november voor meisjes vanaf 17 jaar en duurt tot half maart en wordt op maandag- of dinsdagmorgen van 9-12 uur gegeven. Kosten 12 gld.

Inhoud: het smakelijk en zuinig bereiden van dagelijksche maaltijden; het bereiden van voedsel voor zieken en kinderen; het aanrichten van een feestelijken maaltijd en het tafel dekken en tafel dienen.

Landbouwcursus: voor meisjes van 17 jaar en ouder uit de boerenstand, met dezelfde tijdsduur. Kosten 5 gld.

Inhoud: alles wat men van het boerenbedrijf moet weten om op een degelijke wijze hun taak op de boerderij te kunnen vervullen.

Tijdstip van de cursus is van half 2 tot half 4, zodat alle meisjes voor het vallen van de avond weer thuis kunnen zijn. Wie van buiten Didam komt en met de trein is, kan op school overblijven tot de trein vertrekt.

BRIEF 33.

Uwe U oprecht toegenegen zuster Sr. Luciana, Rel. v.h. Gez. JMJ, Didam, 31.12.1924.

Aan: beste broer en zus.

Inhoud:

Ze doet de beste wensen voor 1925: Gods zegen. Ze heeft mooie kerstvieringen gehad. Reverende Mere was 3 dagen ziek: ze had griep. Het heeft nog niet gevoren: O.L. Heer is goed voor de boeren en de arme mensen, die weinig brandstoffen hebben. Lina is zekers moeders trouwe hulp, Bram een ijverige student, Adriaan een boertje in de dop. Sr. Joseph schreef, dat Marie haar werkstertje was na school: dan leert ze vast: voor thuis of als ze zelf zuster wordt. Groeten ook aan Bram uit Raamsdonk en Marie, Antoon en Betje.

BRIEF 34.

Uwe U oprecht toegenegen zuster en tante Sr. Luciana, Rel. v.h. Gez. JMJ, Didam, 22.7.1925.

Aan: beste broer en zuster.

Inhoud:

Ze heeft lange tijd niet geschreven, onder meer door onduidelijkheid over de retraite in Den Bosch; op 18 augustus is er eentje in Den Bosch en zij doet er aan mee. Misschien, dat ze elkaar dan treffen: Luus en zij zijn nog maar met zijn twee-en ! Voor a.s. jaar heeft ze het idee, dat de familie in Waspik een auto huurt, die vol volk stoppen en een hele dag in Didam op bezoek komen; dat doen er meer !

A.s. jaar wordt het klooster vergroot en verbouwd.

De aanbesteding was afgelopen zaterdag. Overmorgen, 24 juli, begint de retraite voor de zusters: daarna moeten ze het huis uit. Ze wonen en slapen in de Huishoudschool en in het Jongenspatronaat.

Ze is blij, dat Antoon en Bram (Kemmeren) weer een zoontje hebben; felicitaties ook aan de (aantrouwde) nichten Marie (Kuijsters) en Betje (Schaapsmeeders). Ze informeert naar het

rapport van Bram (Kamp). De groeten aan Tini Witek. Lina wordt deze zomer 18 jaar, gelooft ze. Ze vraagt Luus te schrijven, of ze 18 augustus naar Den Bosch komt.

BRIEF 35.

Uwe U toegenegen zuster en tante Sr. Luciana, Rel. v.h. Gez. MJM, Didam 24.10.1925.

Aan: beste broer en zuster.

Inhoud:

Gisteren was het 4 jaar geleden, dat moeder stierf. Ze herinnert zich nog levendig, hoe ze met Luus aan moeders ziekbed stond: moeder was door een beroerte niet meer bij volle kennis; toch nog bad ze hardop, zoals ze heel haar leven lang gebeden heeft.

Hoe gaat het de familie ? Ze ontving deze week een brief van Tini Witek: ze vindt het jammer haar niet te ontmoeten, want het is dan steeds vacantietijd. In Waspik was aan Tini verteld, dat Sr. Luciana nogal groot en dik was, maar dat kon ze zich toch niet voorstellen !

Ze hoopt, dat neef Vugts veel plezier van Tini beleeft. Groeten aan deze neef en aan de familie in Raamsdonk, Dongen en Oosteind. Met haar gaat het best. Het is behelpen met de verbouwing. Ze wonen in lokalen van de Huishoudschool en slapen in het Verenigingsgebouw, het Carlushuis, omdat de Hl. Carolus er de patroon van is. Soms moeten ze 's avonds met de paraplu op naar bed: ze moeten 10 stappen buitenom. Met Kerstmis is het misschien klaar, maar ze verwacht later. Groeten aan broer en zus en neefjes en nichtjes.

BRIEF 36.

Uwe U oprecht toegenegene in Jezus Christus Sr. Luciana, Zr. v.h. Gez. MJM, Didam, 7.12.1925.

Aan: beste broer en zuster.

Inhoud:

Ze dankt voor de mooie Sinterklaasklomp: 2 peperkoeken, speculaas, banketletters en een hart van borstplaat. Ze zal bidden voor broer en zus; de laatste heeft een mooie taak gekregen om 9 kinderen op te voeden. Zorgelijk is, dat verkoopartikelen van de boerderij zo weinig opbrengen. In Didam schijnt het de boeren beter te gaan: ze klagen niet. "Klagers geen nood, bluffers geen brood" is ook waar. "Ondeugend, he Luus ?". Met Sinterklaas voelt ze zich weer jong met de kinderen.

Het is goed, dat oom (Jan) en tante (Marie) Timmers (-Bruinenbaard) de gouden bruiloft kunnen vieren (op 5.5.1926). Neef Vugts begint ook ouder te worden: hij is er nog een van de oude stempel, waar moeder zaliger zoveel mee op had. Ook voor Tini Witek is het te hopen, dat haar verzorger nog even in leven blijft. Door de kou stagneert de bouw van het kloosterhuis. Voor Bram (Kamp) is het ook niet leuk, als hij op de fiets door de kou naar school moet (in Dongen). Ze zal zo spoedig mogelijk het kistje terugzenden.

BRIEF 37.

Uwe U steeds toegenegen in Jezus Christus Sr. Luciana, Zr. v.h. Gez. MJM, Didam, 30.12.1925.

Aan: beste broer en zuster.

Inhoud:

Ze wenst broer en zuster en de kinderen Zalig Nieuwjaar.

De zusters zijn gezond. Het is met de verbouwing erg behelpen: het zal nog wel 2 maanden duren. De kapel zal mooi worden. Eergisteren is onder grote belangstelling verkoping gehouden van onderdelen van het oude huis. Enkele oude ramen zijn achtergehouden voor de broeikas en een nieuw modern kippenhok. Eisen voor het kippenhok zijn: in de winter wordt het afgezet met glas en er is elektrisch licht; dat licht gaat 4 uur 's morgens aan, de kippen scharrelen en gaan dan weer op stok, als na anderhalf uur het licht weer uit gaat.

Hoe gaat het met de kinderen ? Gerard maakte een paar jaar terug een aardig versje: heeft Luus dat nog ? Zalig Nieuwjaar aan allen; ook aan Bram (Kemmeren) uit Raamsdonk, neefs en nichten Timmers en alle goede mensen.

BRIEF 38.

Uwe U oprecht toegenegen zuster en tante Sr. Luciana, Zr. v.h. Gez. JMJ, Didam, 20.3.1926.

Aan: innig geliefd Nichtje (is Nel Kamp, de jongste van de meisjes).

Inhoud:

Ze feliciteert het nichtje met de eerste Hl. Communie en spreekt de wens uit, dat Nel echt als een katholiek en godsdienstig meisje zal leven; ook gelukwensen aan Luus, haar moeder, nu de jongste van de meisjes dit mooie feest mag vieren. Ze blijft voor neef Vugts bidden; ze heeft hem geschreven. Ze kreeg gisteren een brief van Tini Witek. Ze wenst ieder een goede voorbereiding op Pasen.

BRIEF 39.

Sr. Luciana, Didam, 20.6.1926.

Aan: beste broer en zuster.

Inhoud: (deze brief is gevonden in de nalatenschap van Cor Kamp, de jongste broer van Rie Verschuren-Kamp, evenals Brief 44)

Afgelopen week is ze 4 dagen naar Utrecht geweest met een van de Zusters, die voor een Nijverheidsacte daar examen moest doen; van Reverende Mere had ze toestemming om vanuit Utrecht te schrijven, maar het was er bij ingeschoten. Daarom schrijft ze uit Didam. Ze vraagt of het hen allen goed gaat. Bij haar is ook alles in de beste orde. Ze genieten elke dag van hun nieuwe huis. Op het oude gedeelte, dat is blijven staan, wordt nog een nieuw dak gelegd. De schilders zijn ook bezig. Als het klaar is moeten ze "met een heele auto" eens komen kijken. Ze komt terug op het Nijverheidsexamen; dat is geen sinecure: heel anders dan een examen voor een hulpacte, waar men door eigen leraars wordt ondervraagd. De zuster in kwestie is alles bij elkaar voor haar examen 20 dagen in Utrecht geweest; maar dan is ze ook bevoegd om handwerkles te geven aan een Huishoudschool. Ze vraagt aan Luus, of ze de kinderen wil vragen om in de week van 28 juni tot 2 juli eens heel goed te bidden voor dat examen van die Zuster. Als deze geslaagd is, zal ze schrijven.

Verder heeft O.L. Heer het nieuwe huis een mooie verrassing bereid: iedere dag is er de H. Mis in de kapel en 's zondags en 's woensdag is er ook Lof. Bij hen is een uit Didam geboortige priester in komen wonen, die vanwege last van zijn ogen ontslag moest nemen uit zijn geestelijke bediening. Deze ZeerEerwaarde komt nu elke dag de H. Mis lezen. Ze zijn er wat blij om.

Het wil nog niet zomeren; veel regen, weinig zon. Dat is slecht voor de tuinders. Ze vraagt hoe het bij Luus gesteld is, die ook iets aan tuinbouw doet.

Ze vraagt of de kwestie met Bram en Antoon (Kemmeren) tot een bevredigende oplossing is gekomen (zie ook Brief 44). Morgen is het feest van de Hl. Aloysius. Ze zal deze heilige bij al Luus haar kinderen aanbevelen, "opdat ze de deugd der Engelen onbesmet mogen bewaren".

Heel hartelijke groeten aan Luus, Bart en kinderen.

PS. Ze vraagt het ingesloten briefje bij Oom en Tante Timmers te bezorgen.

BRIEF 40.

Uwe U oprecht toegenegene in Jezus Christus Sr. Luciana, Zr. v.h. Gez. JMJ., Didam 6.12.1926.

Aan: beste broer en zuster.

Inhoud:

Ze dankt voor de Sinterklaasgaven. De bewaarschoolkinderen hebben in Didam ook bezoek

gehad van Sinterklaas, met knecht. Sint begint er in Didam “in” te komen: 10 jaar geleden was het enkel een verrassing bij de welgestelde kinderen. De mensen leven daar matig, maar met de kermis, meimarkt of schuttersfeest pakken ze goed uit; er zijn mensen, die sparen een heel jaar daarvoor. Zij is blij er niet aan mee te hoeven doen.

Hoe gaat het in Waspik ? Voor Bram (Kamp) is het zeker heel wat om elke dag naar Dongen te fietsen. Hij is over de helft nu. Gerard is nu aan het leren voor de plechtige Communie. Het Sinterklaaskistje is aan het verslijten; de deksel is stuk. De speculaas, banketletter en koeken waren heerlijk.

BRIEF 41.

Uwe U oprecht toegenegen zus in Jezus Christus Sr. Luciana, Zr. Gez. JMJ, Didam, 31.12.1926.

Aan: beste broer en zuster, neefjes en nichtjes.

Inhoud:

Zalig Nieuwjaar gewenst ! Luus heeft haar gevraagd te bidden voor “tijdelijke zegen”. Dat is o.k., maar uiteindelijk gaat het om hogere zaken. Hoe gaat het Bram met zijn studie ? Lina is een volwassen meisje geworden. Adriaan is een opgeschoten magere jongen. Van het driespan Jaantje, Marie en Pietje zal Jaantje wel de kleinste en Pietje de dikste zijn. Hoe ze het jongste driespan (Gerard, Cor en Jantje) zich voor moet stellen, weet ze niet. Ze heeft mooie kerstvieringen gehad. Groeten aan familie en bekenden.

BRIEF 42.

Uwe U toegenegen zuster in Jezus Christus Sr. Luciana, Gez. JMJ, Didam, 2.3.1927.

Aan: beste jarige zuster (Luus).

Inhoud:

Luus wordt vandaag 45 jaar: gefeliciteerd ! Veel zusters hebben de griep gehad. Er is eergisteren een nieuwe Reverende Mere gekomen: Mere Anna Catharina uit Den Haag. De vorige overste is naar Sneek vertrokken, en die van Sneek naar Helvoirt. Mere Jeanne (uit Waspik) is zo ziek, dat ze naar Hoogerheide is verplaatst. Het nieuwe huis is klaar. Ze moet nu naar school en wenst eenieder een goede Vasten.

PS. Toen deze brief klaar was, ontving ze een brief van Luus; ze zal bidden voor neef Smits en moeder Kamp (Engelina Kamp-Dingemans).

BRIEF 43.

Uwe U toegenegen zuster in Jezus Christus Sr. Luciana, Gez. JMJ, Didam, 20.8.1927.

Aan: beste broer en zuster.

Inhoud:

Door een samenhang van omstandigheden kon ze niet naar Waspik komen. Reverende Mere van Waspik zal hen wel bericht hebben. Ze was graag met Sr. Albertino (Mie Kamp, de zus van Bart) meegekomen, toen deze laatste haar moeder ziek was. Sr. Albertino schrijft aan haar, dat ze schik heeft gehad met het grote huishouden van Luus. Sr. Albertino vertelde, dat Marie (Kamp) altijd bij moeder Kamp (haar oma) is om haar te helpen.

De vakantie van Bram loopt weer ten einde. Over 10 maanden moet hij examen doen: hij moet haar eens schrijven.

Van Reverende Mere mag ze prentjes bijsluiten voor Luus, Pietje, Marie (voor haar is het reliquietje) en voor al de kinderen.

BRIEF 44.

Uwe U oprecht toeg. Zuster Sr. Marie Luciana, Gez. JMJ, Didam, 20.10.1927.

Aan: beminde zuster (Lucia).

Inhoud: (zie ook Brief 39)

Ze reageert op de brief dd. 4 september van Lucia. Enerzijds doet het haar genoegen, “dat die 500 gld. nog op de Boerenleenbank staan en er ook blijven, maar van den anderen kant begrijp ik niet, waarom u dan dat spaarbankboekje niet aan de neefs (Bram en Toon Kemmeren) laat zien, die mogen dat toch gerust weten?”. Ze vindt dat de bepalingen, door moeder zg. gemaakt stipt moeten worden nagekomen. Daar moet Lucia eer in stellen; het is ook haar plicht, anders geeft ze aanleiding tot liefdeloze “oordeelvellingen” en zal ze wellicht haar handelwijze ook niet bij God kunnen verantwoorden.

Lucia hoeft niet 4 keer per jaar naar (broer) Jan te gaan; dat gebeurde ook niet, toen moeder nog leefde. Ze stelt Lucia voor ieder jaar de rente a 16,25 gld. terug te halen, 2 keer per jaar Jan te bezoeken (in Vught), eventueel de reiskosten eraf te halen, dan schieten nog 10-12 gld. over voor versnaperingen of sigaren (als hij die hebben mag) “en dat is voldoende, Lucia. Trouwens, als het op is, is het eten gedaan, zegt het spreekwoord”. Als Lucia uit eigen middelen wat wil doen voor “onzen ongelukkigen broer”, dan is dat best. Dat moet ze zelf weten, maar aan het door moeder vastgezette bedrag mag niet getornd worden. Komt Jan te sterven, dan moeten de uitvaart en de “zielmissen” van dat geld bekostigd worden, zoals de overleden ouders en zussen gehad hebben en wat er overschiet is te verdelen in vieren, al is het nog zo’n wissewasje: het is uit de nalatenschap van moeder en daarop hebben Bram en Antoon (Kemmeren) evenveel recht als Lucia en zichzelf.

Ze spoort Luus aan de vrede tussen de neefs en haarzelf te herstellen, die om een handvol geld is verstoord. Ze vraagt Luus zich eens in hun toestand te verplaatsen. Zij zijn de enigen in de familie, die van het legaat van neef Vugts niets gehad hebben. Ze hoeft hen niets ervan te geven; als het Luus eerlijk toekomt, mag ze het houden. Laten die 500 gld. geen aanleiding geven tot verdere onaangenaamheden. Luus moet haar best doen een liefdevolle plaatsvervangster te zijn van hun te vroeg gestorven moeders (Pietje en Cornelia).

Ze neemt afscheid van de zaak; zelf zal ze er niet meer over schrijven of vragen en dat geldt ook voor Lucia. Ze bidt hen veel zegen toe en dat ze hier, maar vooral in het hiernamaals gelukkig mogen zijn.

Lucia vindt het zeker erg, dat Bram in dienst geloot is en soldaat moet worden? Kan hij zijn studie nog voortzetten en volgend jaar examen doen? Als hij op moet, wil ze dat weten voor een extra gebedje. Ze groet allen hartelijk; ze hoopt spoedig te horen, hoe ze het maken.

Los toegevoegd is een niet-gedateerd klein kaartje, dat past in de context van voorgaande Brief:

Uw Zuster Sr. L(uciana).

Aan: Luus.

Inhoud:

Ze laat weten, dat Mere Superieure het goed vindt, dat Luus het geld, dat haar/Luciana van moeder zg. nog toekomt mag houden tot na het overlijden van Moeder Kamp(-Dingemans). Er is een voorwaarde: het geld, dat moeder op de Boerenleenbank gezet heeft, moet er blijven staan en Luus moet de bepaling, die moeder gemaakt heeft stipt uitvoeren, “anders zouden O.L.Heer en ook onze goede Moeder zg. niet over U tevreden zijn. En ook.... Gods onmisbare zegen zou Uw deur wel eens voorbij kunnen gaan. Ge begrijpt, Luus, dat alleen echte belangstelling en zorg voor U mij dit in de pen geeft. Neem het aan met dezelfde goede gevoelens, dat ik het neerschrijf en geloof mij steeds”.

BRIEF 45.

Uwe U toegenegen zuster Sr. Marie Luciana, Zr. JMJ, Didam, 28.12.1927.

Aan: geliefde broer en zuster.

Inhoud:

Ze doet de beste wensen voor 1928: dat het hen dichter bij O.L. Heer mag brengen en de gelegenheid geven veel te verdienen voor de eeuwigheid. De tijd gaat in Didam snel. De grootste belangstelling in Waspik zal wel uitgaan naar Bram: eerst examen, dan in dienst in de stad Breda. Krijgt hij verkorting daarvoor in verband met vooroefeningen ? Hoe ziet hij er zelf tegen aan ? Laat hij iets schrijven erover, haar de punten opsturen en haar vertellen over zijn toekomstplannen. Zij heeft zelf een mooi kerstfeest gehad: er stonden zelf gekweekte chrysanten in de kapel. Bewaarschool, lagere school en de huishoudschool bloeien: er zijn 106 leerlingen. De zusters geven nu ook les aan fabrieksmeisjes; in Zevenaar is een sigarettenfabriek, daar werken 300 meisjes, waarvan 90 uit Didam. Dat worden ongelukkige huismoeders, als ze nergens anders verstand van hebben dan van tabak losmaken en sigaretten inpakken. Zedelijk lopen ze gevaar, doordat ze veel geld verdienen en dit opmaken aan snoepen en zich opschikken. Ze krijgen nu kook- en naailessen en zondags godsdienstoefeningen. Groeten aan Bram en Antoon (Kemmeren) en hun gezinnen.

BRIEF 46.

Uwe U oprecht toegenegen zuster Sr. Luciana, Zr. Gez. MJJ, Didam, 1.3.1928.

Aan: beste zuster.

Inhoud:

Morgen is Luus jarig. Ze heeft het verslagboekje van Bram doorgelezen. Hoe is het godsdienstexamen (*) gegaan ?

De ergste winter is voorbij: eerst strenge vorst, later hoog water. Kelder en tuin in Didam stonden onder water. 's Winters is er te veel, zomers te weinig water: er is daar geen bemaling zoals in de polders.

Er is in Didam een nieuwe schuur gebouwd voor de koetjes. Op de plaats van de oude schuur komt een bewaarschool.

() bij de papieren zitten 2 vellen met vragen over kerkelijke en bijbelse geschiedenis en godsdienstleer uit het jaar 1928, waarschijnlijk door Bram aan haar gestuurd en weer geretourneerd.*

BRIEF 47.

Uwe toegenegen in Jezus Christus Sr. Luciana, Didam, 16.6.1928.

Aan: beste broer en zuster.

Inhoud:

Eerst geeft ze een reactie op de brief van Jaantje: deze is geslaagd: proficiat ! geen enkele onvoldoende. Jaantje is een knap naaistertje; ze is klaar voor lingerie en kostuum. De examiner zal wel Sr. Sophie zijn geweest; die was eerst in Didam, nu in Den Bosch. Ze feliciteert Luus en Bart met Cor zijn eerste Hl. Communie. Ze waarschuwt voor zeden- en geloofsverval; en dit ondanks de zorg van ouders en priesters. Zo ook in Didam, als ze ca. 20 jaar oud zijn, wijken ze van de goede weg af.

Jaantje schrijft, dat de Congreganisten onder leiding van de pastoor van Waspik naar "den Elshout" zijn geweest. Nu gaat dat per trein. Ze beschrijft, hoe het in haar tijd ging: half 2 's nachts op, nuchter op stap; op de brug aan het eind van het Vaartje werd halt gehouden tot de klok op de kerktoeren van Waspik 3 uur sloeg. Dan maakte Bart van den Bosch (die ging in mei iedere zon- en feestdag naar Den Elshout) een groot kruis; ze namen de Rozenkrans en trokken zo biddend door het protestantse dorp Capelle. Goed half 7 waren ze dan in het genade-oord, gingen te Hl. Communie, dronken koffie, woonden de Hoogmis bij en daarna

weer naar huis toe. Moeder zaliger gaf altijd de hint om met de trein terug te gaan “als ik moe was, maar wie dacht er toen aan moe...”

Wanneer heeft de Bram de examens Hulpacte ? Met verlof van Reverende Mere sluit ze een prentje van het Hl. Hart met de door de paus geschreven Acte van Eerherstel bij.

Groeten van Mere Jeanne; deze is nu in Zevenaar en haar gezondheid laat te wensen over.

Ze groet broer en zuster en neefjes en nichtjes.

BRIEF 47 A

Uwe U toegenegen tante Sr. Luciana, Gez. JMJ, Didam, 21.6.1928

Aan: neef Bram Kamp/beste Neef.

Inhoud:

“Maar jongen, wat hebt Ge ’t er goed afgebracht !” Ze feliciteert hem en Vader en Moeder. Bram heeft een mooie lijst: 3 negens, 8 achten, 1 zeven en 3 zessen. Om de 9 voor Zang heeft ze in d’r eentje moeten lachen: ze wist niet, dat de Kampen muzikale aanleg hadden; dat moet wel, want de Van Dongen’s hebben “geen van allen een nachtegaaltje in d’r keel”. Bram heeft ook een 9 voor Opvoedkunde. Ze hoopt, dat dat een voorsprong geeft; ook, dat hij een puik onderwijzer wordt, die leeft voor z’n klas en er op de eerste plaats voor zorgt, dat zijn leerlingen brave christenen worden. De derde 9 voor Geschiedenis: hierin deelt hij in de belangstelling, die ook zij hiervoor koestert. Nu met vakantie: dan kan hij ook mee aanpakken op de boerderij. Ze beveelt hem aan om door te gaan voor de Hoofdacte; die studie duurt 2 jaar. Hij kan alvast vragen om voor een van de moderne talen al in 1929 examen te mogen doen ? In dienst zal hij het zo druk niet hebben, en die studie behoedt hem “ voor een hele boel verkeerde dingen” (bijv. uitgaan met “verkeerde makkers”). Ze wil wel uitkijken naar een betrekking in de buurt van Didam. De Eerw. Overste feliciteert hem ook. Veel groeten aan Vader, Moeder, broers en zusjes.

BRIEF 47 B

Uwe U toegenegen tante Sr. Luciana, Didam, zomer/na de vakantie 1928

Aan: neef Bram Kamp/beste Neef.

Inhoud:

Ze had eerder willen schrijven, maar kort na de vakantie is er ook zoveel te doen, ook door het 40-jarig priesterfeest van de HEH Deken van Didam. De brief van Bram heeft haar veel genoegen gedaan, vooral omdat de dienst hem nogal meevalt. Ze spreekt haar verbazing uit over het “zonderlinge gezelschap”, waarin hij is beland: 6 katholieken, 11 protestanten, 1 Israeliet en 2 zonder godsdienst. Ze maant Bram beleefd en vriendelijk te zijn voor allen, “ook andersdenkenden kunnen rechtschapen mensen zijn“. Hij moet “alleen vertrouwelijk zijn met de geloofsgenoten en dan nog goed uit de oogen kijken”. Verleden week is Bram’s studie voor onderofficier-administrateur begonnen. Het is een pittige studie: van 8-12 uur, 14-17 uur en ’s avonds nog een paar uur leren. Komt er nog wat van zijn eigen studie terecht ? Ze raadt hem aan de Franse taal te laten schieten ten gunste van Duits. Hij ligt in Venlo gelegerd, dan komt Duits wel van pas. Ze vindt een RK Militair Tehuis een uitkomst. Wie heeft er de leiding ? Bram kan iedere zaterdag naar huis en dat gaat per fiets. Ze herinnert aan de Keizersweg met de prachtige bomen, het Witte Huis en De Koppelpaarden, of staat dat er na 40 jaar allemaal niet meer ? Laat Bram niet alleen een goed soldaat zijn voor Koningin Wilhelmina, maar ook een trouw strijder voor Koning Christus. Zijn de katholieken in de kazerne flink of ...laf ? Wat voor (verantwoordelijke) functie heeft hij gekregen: exanode ? - commandant, schrijft ze dat goed ? Hij moet goed zijn best doen; ze eindigt met veel groeten aan vader, moeder, broers en zusjes.

BRIEF 48.

Uwe U toegenegen zuster Sr. Luciana, Gez. JMJ, Didam, 23.10.1928.

Aan: beste broer en zuster.

Inhoud:

De brief, die Luus op 24 augustus jl. aan haar geschreven heeft, ligt voor haar. Het gaat haar goed. Ze moest dit jaar de grote vakantie in twee-en splitsen ter wille van het 40-jarig priesterfeest van de HEW Heer Deken op 15 augustus jl. De kinderen moesten voor die 15^e augustus de voordrachten instuderen. Ze heeft de retraite dit jaar niet in Den Bosch, maar in Didam. Sr. Albertino (Kamp) komt wel naar Den Bosch.

Adriaan heeft met maaien in zijn enkel gesneden. Ze heeft met hem te doen gehad; het is gelukkig goed afgelopen. Lina is bij tante (Marie) Timmers (-Bruinenbaard). Hoe gaat het Bram in dienst? Eenderde van zijn diensttijd is nu voorbij; moest hij vorige week in het gelid staan, toen de koninklijke familie Breda bezocht? De Militaire Academie bestond toen 100 jaar. Komt Bram iedere zaterdag thuis? Hij kan beter thuis zijn, dan in Breda lopen te flaneren. Gaan Marie en Pietje nog naaien bijleren? Volgt Adriaan een land- en tuinbouwcurcus? En Gerard herhalingsonderwijs? De operatie van Antoon (Kemmeren) is gelukkig goed verlopen. Als vader van 4 kinderen kan hij niet gemist worden. Ze bidt voor de kinderen van Luus, "opdat allen (...) braaf opgroeien en niet teveel waarde hechten aan stoffelijken vooruitgang, maar in alles en voor alles hun geluk stellen in den dienst van God". Ze vraagt Luus, of ze (zoon) Bram wil vragen haar eens te schrijven.

BRIEF 49.

Uwe U toegenegen zuster en tante Sr. Luciana, Gez. JMJ, Didam, 5 12.1928.

Aan: beste broer en zuster.

Inhoud: (dit de enige getypte brief)

Ze dankt voor de royale en praktische Sinterklaasklomp. Ze heeft gehoord van de tegenslag bij hen: het bietenloof is weg door hoog water. Hopelijk komen de bieten zelf en de rogge en tarwe toch nog terecht. Ze noemt dit echter "tijdelijke zaken" en dat is nooit zo erg als ziekten en narigheden in het gezin zelf. Het doet haar genoegen, dat Lina het bij tante Timmers zo goed doet en dat Bram (Kamp) het ook goed stelt. Waarom schrijft hij haar niet? Zo druk heeft hij het toch niet? Jaantje is blijkbaar de naaister van de familie. "Ge moet zorgen, Luus, dat Marie en Pietje het ook leren. Wat zegt ge van de schryfmachine?"

Er is tegenwoordig zoveel schrijfwerk, dat Reverende Mere voor haar een machine heeft aangeschaft. "Als ik er vlug op vooruit kan, zal 't een heel gemak zijn".

Groeten aan allen, ook aan Antoon en Bram (Kemmeren) en hun gezinnen.

BRIEF 50.

Uwe U oprecht toegenegen zuster en tante Sr. Luciana, Gez. JMJ, Didam, 28.12.1928.

Aan: beste broer en zuster, neefs en nichtjes.

Inhoud:

Ze beantwoordt de "vroeg" nieuwjaarswensen. Er waren mooie kerstvieringen in Didam, ook door de mooie kribbe en prachtige chrysanten. Het doet haar goed, dat Luus dankbaar op het jaar terugziet. De overstroming heeft het bietenloof meegenomen, maar de bieten zijn toch geleverd. Lina komt elke zondag graag naar huis. En heeft Bram het ook zo druk met studeren? Hij zal het wel prettig vinden, dat de werkgelegenheid in het onderwijs toeneemt door eerstens de invoering van het zevende leerjaar en tweedens doordat er minder leerlingen per leraar zijn. Met mei komt hij uit dienst.

Luus en Bart krijgen een compliment, omdat ze Piet Kamp (de jongste broer van Bart Kamp *) geholpen hebben. Vroeger zal Moeder (Engelina) Kamp(-Dingemans) zaliger dit

wel gedaan hebben; wat goed, dat de broers, die in een betere conditie zijn, nu bijspringen. Hebben zij de boerderij van Piet nu gekocht ? Goed, dat ze het gedaan hebben.
PS. Groeten aan de familie, vooral aan Antoon en Bram, aan tante Timmers met neefs en nichten. Heeft Tini Witek al een betrekking ?

() Petrus/Piet Kamp, geboren te Waspik op 28.8.1882 en aldaar overleden op 21.7.1971. Hij huwt te Waspik op 6.5.1919 Adriana Cornelia van Boxtel (geboren Raamsdonk op 20.6.1895/ overleden te Waspik op 26.4.1946. Zij krijgen 5 kinderen: Lina, An, Jos, Adrie en Jan.*

BRIEF 51.

Uwe U toegenegene in Jezus Christus Sr. Luciana, Gez. MJJ, Didam, 25.1.1929.

Aan: beste zuster.

Inhoud:

De laatste zus van moeder zaliger (dit is tante Marie Timmers-Bruinenbaard, 86 jaar oud) is overleden. Ze signaleert, dat “alles het opkomend geslacht tegenwoordig aftrekt van God en godsdienst; moge het U en Bart gegeven zijn bij Uw kinderen dien goeden geest te bewaren, waardoor onze ouders en ook het gezin van Tante Timmers altijd gelukkig geweest zijn”.
Bram (Kamp) is in Den Bosch: heeft hij de studie van administrateur enz. niet ten einde gebracht ? Dat is niet erg: in Den Bosch is het met de Vastenavond een janboel. Heeft Bram al uitzicht op een betrekking in mei a.s. ? Anders moet hij beginnen met solliciteren en bezoeken gaan afleggen. Hij moet er zelf ook wat aan doen, anders ontsnapt hem de kans. Misschien kan hij bij de fraters in Den Bosch nu reeds profiteren van de hoofdacte-cursus ?

BRIEF 52.

Sr. Luciana.

Aan: beste zuster.

Inhoud: (niet gedateerd, maar ingevouwen in Brief 51 en qua papierformaat, inkt en schrijfstijl daarop gelijkend).

Er is haar bij het laatste bezoek van Luus aan haar wat opgevallen.”Dat is Uw kleine Jan. Ik heb nog zelden een kind gezien, dat zoo alle kenteekenen vertoont van reinheid en onschuld. Zult Ge er goed voor zorgen, dat hij een kleine Aloysius blijft ? En dat hij, als het God belieft, Uw priesterzoon mag worden ? Zeker, dat moogt Ge niet forceeren, maar vooral ook niet tegenwerken. ’t Is tegenwoordig ’t parool, dat iedere katholieke moeder het verlangen moet bezitten aan de kerk een priester of missionaris te geven. En God schonk U vijf zonen en vier dochters. ’t Is toch zeker niet teveel, als een der jongens priester of missionaris wordt, en een der meisjes de traditie harer beide tantes voortzet. Wat Ge er voor doen moet ? Bidden, bidden”. Ze sluit een vergeeld briefje in met een gebed, dat ze zelf veel gebruikt heeft.
Ze roept Luus op dit gebedje aan het eind van elke dag te bidden. Ze vraagt aan Luus, dat “de ouderwetsche katholieke geest” in Luus’ haar huisgezin bewaard mag blijven: “Vader en Moeder de baas, de kinderen prettig en gezellig onder elkaar, goed werken en op zijn tijd goed bidden en al dat dwaze wereldsche gedoe buiten de deur houden”.
Ze vraagt Luus om het ook aan Bart te laten lezen en ook de grotere kinderen. Laten zij meebidden, “opdat God Uw huisgezin waardig keurt voor roepingen tot den geestelijken stand”.

BRIEF 53.

Uwe U oprecht toegenegen zuster en tante Sr. Luciana, Gez. MJJ, Didam, 25.2.1929.

Aan: broer en zuster, neefjes en nichtjes.

Inhoud:

De briefkaart vorige week van Lina maakte haar ongerust. Daarom mag ze van Moeder

Overste in de Vastentijd schrijven. Lineke zou haar een groot plezier doen, als zij haar liet weten, hoe het nu met haar goede moeder gaat. Lineke schreef over wondroos. Heeft haar moeder wonden aan het hoofd en hoe komt ze eraan? In Didam zijn er ook zieken. Is Bram klaar gekomen met zijn betrekking in Dussen? "Dat zou een heele bof zijn!", want wat heeft men aan een acte op zak zonder werk, en die zijn er genoeg in die tijd. Groeten aan allen, "bijzonder onze lieve zieke".

BRIEF 54.

Sr. Luciana; zonder datum, maar uit de context blijkt: na Pinksteren 1929, na haar 55^e verjaardag en voor 9 juni. Waarschijnlijk tegelijk met Brief 54 A (zie daar).

Aan: beste broer en zuster.

Inhoud:

Voor Pinksteren "is het haar erover geschoten" een brief te schrijven, maar nu heeft ze een half uurtje "en kom ik even met U praten". Ze bedankt voor de gelukwensen bij haar 55^e verjaardag (op 19 april jl.). Niemand dan Moeder zaliger is tot nu toe ouder geworden. Ze voelt zich gezonder en sterker dan enkele jaren geleden. Ze had Bram graag nog als soldaat gezien. Hoe gaat het met Lucie na haar ziekte? Krijgt Lien geen heimwee meer naar huis? Zou Jaantje niet de Nijverheidsacte Na(aldevakken) kunnen halen, waar Jeannette Akkermans voor studeert? Het is 3 jaar studie, de kosten kan Luus nu toch wel dragen? Er zijn nog maar weinig meisjes, die dit studeren; dus er is een grote benoemingskans en het salaris is minstens 1500 gulden per jaar.

Een van de 4 meisjes is nu op Den Horst; met zijn vieren thuis is te veel en elders dienen is ook al zo wat. Ze sluit een extra briefje bij voor Bram (Kamp). Ze merkt, dat Bram genoeg heeft van het soldatenleven.

In Didam zijn ze druk bezig met het intronisatiefeest van de parochie op 9 juni a.s.: er komt een mooi Hl. Hartbeeld op hun terrein. Is Adriaan de griep te boven? Die moet ze gauw maar eens zien, anders "kent" ze hem niet meer, net als Lina en Pietje.

BRIEF 54 A

Uwe U oprecht toeg. Tante Sr. Luciana, Gez. JMJ, Didam, 25.5.1929.

Aan: neef Bram/beste Bram.

Inhoud:

"Nu nog een episteltje voor U apart". Als onderwijzer is Bram haar "een beetje nader als de anderen". "Mag ik 't eens zeggen? De eerste 14 dagen heel goed, maar nu beginnen de moeilijkheden te komen". Of is Bram zo'n geluksvogel, dat hij dadelijk voor de klas de juiste weg gekozen heeft? Als er moeilijkheden zijn, zijn ze er om overwonnen te worden. Hij kan gerust raad vragen en het afkijken, hoe anderen het doen. Je hebt "niet te doen met hooivorken of bezemstelen, maar met kinderzielen, aan wie veel bedorven kan worden". Hij moet bidden om de hulp van Boven, iedere dag naar de H. Mis en dikwijls ter Communie. Als de kerk open is, 's morgens en 's middags voor de lessen daar om zegen vragen, in school hard werken en na school alle werk met zorg verbeteren ("Ge laat natuurlijk alles op schrift maken?"). Hij moet de trouwe hulp zijn van het Hoofd en vooral van de ZEH Pastoor. Hun wensen moet hij voor zijn. Hij is buitengewoon gemakkelijk aan zijn betrekking gekomen, dat schept verplichtingen. Ze wenst hem overvloedige zegen toe.

BRIEF 55.

Uwe U toegenegen zuster en tante Sr. Luciana, Gez. JMJ, Didam, 18.7.1929.

Aan: beste broer en zuster.

Inhoud: (deze brief kent 5 kantjes)

Ze heeft genoten van de laatste brief van Lucia: blijkbaar is deze nog vergeetachtig en

sufferig. Lucia kan nog slecht tegen de zon; er is een remedie voor: binnen blijven als de zon schijnt. Bram is graag in Dussen en kan goed over weg met het hoofd der school. Tussen 6 en 15 augustus is het retraite in Didam, dan kan Bram niet komen. Adriaan heeft het zeker druk op de boerderij ? Helpt Gerard hem al mee ? Omdat velen op de fabrieken gaan werken tegenwoordig zijn de arbeidslonen hoog; maar als een boerenarbeider een huisgezin moet onderhouden, “is fl. 3,50 per dag niet te veel”. De kinderen van Luus hoeven echt niet boer te worden, maar toch hoopt ze, dat ze in de stiel blijven van vader, grootvader, overgrootvader enz.

Lina en Pietje zijn, dunkt haar, boerinnen met hart en ziel. Marie zo half en half. Jaantje helemaal niet. Zij zou ze allemaal goed willen laten leren naaien en verstellen. Jaantje en Marie zouden een Nijverheidsacte Na moeten halen. Op 1 september begint een nieuwe cursus in Den Bosch. Informatie is te verkrijgen bij Chr. Akkermans. Ze somt de voordelen ervan op: o.m. zelfgemaakte kleren zelf dragen; een spoedige aanstelling, want er is een groot tekort. De secretaris van de Boerenbond had haar laatst gezegd, dat hij een kandidaat graag een paar honderd gulden bovenop het salaris wilde geven, als hij ze maar krijgen kon. Zij denkt, dat Marie beter dan Jaantje voor de Acte Na kan gaan. Marie lijkt haar de sterkste: misschien beginnen bij de zusters in Waspik, van (broer) Bram rekenen en taal leren, vervolgens naar Den Bosch en na 3 jaar klaar. “Ziet U maar eens wat U er mee doet”.

BRIEF 56.

Uwe U oprecht toegenegen Sr. Luciana, Gez. MJM, Didam, 5.12.1929.

Aan: beste broer en zuster. (zie het slot van de brief, waar Bart Kamp in het groeten-rijtje niet genoemd wordt, of hij wordt “broer” genoemd ?!).

Inhoud:

Zij dankt voor de mooie en praktische Sinterklaasklomp.”Je speelt goed Moeder over je oudere zuster, hoor Luus”.

A.s. zondag (8 december) is het 75 jaar geleden, dat het dogma van de Onbevleete Ontvangenis van Maria afgekondigd werd. Het weer is zacht, heel ander dan de ouderwetse winter van vorig jaar !

Dag broer en zuster, Lina, Bram, Adriaan, Jaantje, Marie, Pietje, Gerard, Jantje, Cor.

BRIEF 57.

Uwe U oprecht toegenegen zuster en tante Sr. Luciana, Gez. MJM, Didam, 26.12.1929.

Aan: beste broer en zuster.

Inhoud:

Ze wenst hen Zelig Nieuwjaar. Met haar gaat het goed. De lagere school en de Huishoudschool geven haar volop werk en ieder jaar komt er wat bij. In 1929 zijn de zusters begonnen ook boerendochters op de Huishoudschool Landbouwkunde te geven. In 1930 komt de Tuinbouwkunde erbij. Ze maken nu zelf kaas. Ze hebben in Didam de grootste op een na land- en tuinbouwschool van het land.

Ze is benieuwd naar het rapport van Jaantje; alsook naar de ervaringen van Bram en naar zijn Hoofdacte-studie. Hoe gaat het Marie op de naaischool en wat brengt Jantje terecht van de muzieklessen ? Hoe gaat het met Adriaan en Gerard in hun helpen van vader op de boerderij ? Pietje is moeders rechterhand ? Neemt Lina de Nieuwjaarswensen mee naar Den Horst voor Hendrik, Peter, Pieta en Cato ? Ze groet kleine Cor.

BRIEF 58.

Uwe U oprecht toegenegen tante Sr. Luciana, Gez. MJM, Didam, 5.1.1930.

Aan: beste nichtje (is Jaantje Kamp; deze is in Den Bosch).

Inhoud:

Ze wenst een gelukkig Nieuwjaar. Jaantje woont nu in een religieus tehuis en is iedere week anderhalve dag thuis bij vader en moeder. Als het haar niet lukt met de punten, moet ze maar denken, dat ze enkel de gewone lagere school in Waspik heeft gehad en de naaischool en dat ze al 3 jaar van school af is. Er is een groot verschil tussen naaien voor thuis en naaien voor de Acte Na.: het komt allemaal veel precieser. Luciana haar eerste rapport was ook niet zo goed. Het is al 40 jaar geleden en nog weet ze het. Hou vol, besteed je tijd goed, ook thuis in het weekend, en dan komt het goed ! Groeten aan de zusters en zaterdags aan thuis.

BRIEF 59.

Uwe U toegenegen zuster Sr. Luciana, Gez. MJJ, Didam, 28.2.1930.

Aan: beste jarige zuster.

Inhoud:

Ze feliciteert de nu 48-jarige Luus, die dit jaar op Vastenavond jarig is. Al doet Luus gelukkig niet mee met de carnavalsdrukte, een huiselijk feest mag wel. "Het veertigurengebed zal er wel niet aan tekort komen". In Didam is er geen Vastenavond (gelukkig maar !), wel kermis en in mei de jaarmarkt. Ze heeft met genoeg de rapporten van Bram en Jaantje gezien. Heeft Bram maar 5 vakken voor de Hoofdacte en geen Rekenen ? Jaantje is vooruitgegaan. Sr. Gonzalina is overleden: ze heeft ongeveer 20 jaar voor Waspikse kinderen gewerkt. Voor Pasen schrijft ze niet meer. Groeten ook aan Bart en de kinderen.

BRIEF 60.

Uwe U oprecht toegenegene in Jezus Christus Sr. Luciana, Gez. MJJM, Didam, "Paschen" 1930.

Aan: beste broer en zuster, neefjes en nichtjes.

Inhoud:

Ze wenst hen een "zalig Paaschfeest". Een ontmoeting in Den Bosch zit er niet in: er is geen retraite, maar een vergadering van hoofden der scholen; ze wordt vrijdag na de middag in het Moederhuis verwacht en vanaf dan is het continu-programma. Verder is er op beloken Pasen in Didam Plechtige Communie en er zijn diverse interne overplaatsingen. "Plicht moet voorgaan, he Luus, maar ik vind het jammer". Misschien dat Luus met een paar kinderen naar Didam kan komen en anders moet ze waarschijnlijk dit jaar nog wel eens naar Marienburg (in Den Bosch).

Ze feliciteert Marietje voor het slagen voor Lingerie.

Jaantje heeft een grote sprong vooruit gemaakt: doordat ze alleen lagere school heeft gehad, moest ze teveel ophalen. De zusters in Den Bosch zijn erg over haar tevreden. Gaat het met Bram ook goed op school en met het werk ? Sr. Albertino (Kamp) is ziek geweest.

BRIEF 61.

Uwe U zeer toegenegene in Jezus Christus Sr. Luciana, Gez. MJJ, Didam, 3.7.1930.

Aan: beste broer en zuster.

Inhoud:

Van Jaantje weten ze, dat zij 21 juni in Den Bosch is geweest voor een vergadering van de hoofden der scholen. In Didam was een reuze rupsenplaag. Met de Kruisdagen is er om uitkomst gebeden en: "met Hemelvaart vonden we er hier en daar een dood en geen 3 dagen later hingen ze met rissen verdroogd aan de takken en de blaren. Een echte gebedsverhooring" Groeten aan broer en zusters, neefs en nichtjes mede namens Reverende Mere.

BRIEF 62.

Uwe U oprecht toegenegen zuster en tante Sr. Luciana, Didam, ongedateerd (tussen juli en oktober 1930).

Aan: beste broer en zuster.

Inhoud:

Ze heeft slecht nieuws. Ze moet morgen, dinsdag een operatie ondergaan, die niet gevaarlijk is; ze hoeft er niet voor bediend te worden. Ze vraagt om gebed en om uitstel van bezoek. Over 3 weken hoopt ze voor verder herstel in de Postelstraat in Den Bosch te zijn, wat dichterbij is en nuttiger dan in het ziekenhuis.

In dezelfde brief schrijft “de Waarde Moeder van de Postelstraat”, dat de operatie goed verlopen is en dat het wel een tijdje zal duren voor Hare Eerwaarde weer hersteld is. Als Uwe lieve Zuster weer in de Postelstraat is, zal de familie bericht worden, “en komt U haar bezoeken, nietwaar?”.

BRIEF 63.

Uwe U oprecht toegenegen zuster en tante Sr. Luciana, Gez. MJM, Didam, 15.10.1930.

Aan: beste zus en broer.

Inhoud:

Ze ziet tegen deze brief op. Ze heeft slecht nieuws, want in plaats van na de operatie weer aan de slag te kunnen gaan, blijkt ze ongemerkt al een jaar of vijf met een kwaal gelopen te hebben, zonder het zelf te weten en zonder er pijn aan te hebben. Bij de operatie bleken bepaalde organen aangetast te zijn. Ze kan niet meer beter worden: ze zal sterven, binnen enkele maanden, of nog eerder? Ze weet het niet. Ze heeft graag bezoek van familie. En ook dat ze voor haar bidden, “opdat ik geduldig en onderworpen mijn laatste ziekte mag dragen en een zaligen dood mag sterven”.

Ze kan nu nog 's morgens een uur en 's middags 2-3 uren op zijn, en naar de kapel.

Het gaat goed met Jaantje, hoorde ze in Den Bosch. Graag ook gebed gevraagd voor haar van de Zusters te Waspik.

BRIEF 64.

Sr. Luciana, Gez. MJM, Didam, 15.10.1930.

Aan: beste Luus.

Inhoud: (op een klein kaartje van 11 bij 9 cm)

Als haar brief (63) klaar is, ontvangt ze een brief van Luus. “Wat heeft O.L. Heer me te pakken, he? Maar kom aan, Zijn Hl. Wil geschiede”. Haar gouden feest zal ze wel in de hemel vieren. Ze voelt zich deze dagen weer redelijk goed.

Er zijn er die zeggen, dat ze er nu beter uit ziet dan voor de operatie. Ze vond het heel naar Luus deze brief te moeten schrijven, maar het is beter, dat Luus weet, hoe de zaken ervoor staan. Ze verzoekt Luus om de ingesloten briefjes aan (de neven) Antoon en Bram (Kemmeren) te laten bezorgen. “Dag Luus en allemaal”.

BRIEF 65.

Uwe U toegenegen tante Sr. Luciana, Gez. MJM, Didam, 15.10.1930.

Aan: (erboven geschreven: voor Jaantje Kamp) beste Jaantje.

Inhoud: (zelfde formaat kaartje als Brief 64)

Ze is blij, dat Jaantje het goed maakt en dat het in de tweede cursus goed gaat. Jaantje moet goed haar best doen en elke dag de hulp van O.L. Heer vragen; “zonder Hem kunnen we niets”. Ze vraagt Jaantje voor haar te bidden; met de gezondheid wil het nog niet. Groeten aan Narda Sloot (?).

BRIEF 66.

Uwe U toegenegen zuster en tante Sr. Luciana, Gez. JMJ, Didam 9.11.1930.

Aan: beste broer en zuster, neefs en nichtjes.

Inhoud: (2 kleine blocnote-velletjes, 13 bij 17 cm)

Er is een brief van Luus en Jaantje aan haar geschreven. Ze schrijft op een klein bloc-nootje, dat gaat beter. Ze voelt zich de laatste dagen niet zo goed. Sinds Allerheiligen is ze niet meer in de kapel geweest en ze krijgt nu de Hl. Communie op bed. Het is halen en brengen met de gezondheid. De zusters sluiten vandaag de 4^e noveen voor haar herstel; het zou mooi zijn, als dat zo zou zijn; maar anders hoopt ze nederig en onderworpen de dood te aanvaarden uit de hand van de goede God, die haar eens het leven gaf om het geheel voor Zijn dienst te besteden.

Bezoek is welkom. Bram (Kemmeren) uit Raamsdonk heeft ook geschreven, dat hij wil komen. Graag niet allemaal tegelijk, maar 14 dagen er tussenin. Gaarne gebed voor haar.

BRIEF 67.

Uwe U oprecht toegenegen zuster en tante Sr. Luciana, Gez. JMJ, Didam, 14.11.1930.

Aan: beste broer en zuster, neefs en nichtjes.

Inhoud:

Gisteren heeft ze hun brief ontvangen. Gisteren was de familie verhinderd vanwege (kerk)banken pachten in Waspik. Of ze maandag 17 november kunnen komen? Ze heeft weinig eetlust, haar krachten nemen af. Maar alles, zoals God het wil.

BRIEF 68.

Uw toegenegen zuster en tante Sr. Luciana, Gez. JMJ, Didam, 1.12.1930.

Aan: beste broer en zuster, neefs en nichtjes.

Inhoud:

Vandaag is het 14 dagen geleden, dat Lucia met (dochter) Marie bij haar was. Sindsdien is de toestand hetzelfde, maar wel met wat meer pijn. Zaterdag voor 8 dagen is een specialist uit Arnhem bij haar geweest. Enige verlichting van pijn wordt haar gegeven. Gaarne gebed: een wonder op voorspraak van pater Wolff is zeer welkom. Het is niet nodig, dat Bram (Kemmeren) uit Raamsdonk spoedig komt, nu de toestand stabiel is.

PS. De brief is een dag blijven liggen. Vandaag is Bram uit Raamsdonk geweest. Ze feliciteert Jaantje met haar verjaardag vandaag.

BRIEF 69.

Uwe U oprecht toegenegen zuster en tante Sr. Luciana, Gez. JMJ, Didam, 10.12.1930.

Aan: beste broer en zuster, neefs en nichtjes.

Inhoud: (dit is waarschijnlijk de laatste brief, die ze schrijft).

Het is 14 dagen na de vorige brief van haar. De toestand wijzigt zich de laatste dagen. Naar Gods H. Wil gaat het achteruit. Ze wordt met de dag zwakker en gebruikt ook haast niets meer. Het zou de laatste brief wel eens kunnen zijn.

Ze groet ieder heel heel hartelijk. Ze vraagt om gebed voor nu om onderwerping en geduld. Om een kort, liever nog geen vagevuur. Ze vraagt, dat de godsdienst altijd het middelpunt in hun leven mag blijven: "de godsdienstige gebruiken, die we van onze Ouders ge-erfd hebben". En dan noemt ze: dat ze het morgen- en avondgebed bidden, alsook bidden voor en na tafel, gezamenlijk het Rozenhoedje bidden; dat de kinderen het gezag van vader en moeder eerbiedigen; dat ze zich niet laten meeslepen door de dwaze genotzucht van de tegenwoordige tijd, maar zich steeds laten leiden door de wetten van de christelijke liefde en van de rechtvaardigheid.

Zij wenst hen in ieder opzicht het beste. “Moge Maria U veilig door het leven leiden en mogen we eens Hierboven bij God elkander allen terugvinden ! Wilt U ook de heele familie van me groeten ? In het bijzonder Bram en Antoon (Kemmeren) en hun gezinnen.”

BRIEF 70.

Sr. Everardini, plaatsvervangend Overste, Didam, 27.12.1930.

Aan: geachte Familie.

Inhoud:

Er is een telegram verstuurd naar aanleiding van het overlijden van Sr. Luciana. Zij was een echte degelijke religieuze, een schat voor het huis.

Luciana is vanmiddag onverwacht gestorven. Eerste Kerstdag was een vreselijke dag. Tweede Kerstdag verliep heel rustig. Vanmorgen heeft Reverende Mere geholpen met wassen en verschonen. Tegen 12 uur heeft Hare Eerwaarde nog met smaak bouillon gegeten. Tegen 1 uur voelde ze zich erg onpasselijk: ze kreeg het benauwd en verschoot van kleur. Sr. Luciana begon hard te bidden: “Mijn Jezus, barmhartigheid”. Ze maakte zich te moe en Reverende Mere nam het bidden over, zodat Sr. Luciana zachtjes meezegde. De Deken en de dokter werden gewaarschuwd en zijn onmiddellijk gekomen. Alle zusters knielden rond het sterfbed “van onze lieve, onvergetelijke zieke”. Reverende Mere bad de gebeden der stervenden. Mhr. Deken heeft haar het Hl. Oliesel toegediend en gaf haar de Pauselijke zegen. “Nog een paar zachte zuchtjes en Sr. Luciana was bij O.L. Heer.”

De Hl. Communie heeft zij niet meer ontvangen. Uitgerekend op (Maria)zaterdag is Haar Eerwaarde gestorven, “de kinderlijk eenvoudige” Mariavereester, die zij was.

Sr. Luciana wordt begraven a.s. woensdagmorgen om 9 uur.

BRIEF 71.

Uwe U toegenegen dienaars in Jezus Christus Sr. Marie Stanislas, Gez. v. JMJ, Den Bosch, Marienburg, 28.12.1930.

Aan: geachte Mijnheer en Mejuffrouw.

Inhoud:

Gisteren ontvingen zij met grote droefheid uit Didam het bericht van het zo onverwachte heengaan van onze zo geliefde Sr. Luciana.

Van harte gecondoleerd met het verlies van uw dierbare zuster. Verbonden met hart en ziel aan de Congregatie, was ze dat ook met haar familie. Ze gedenkt dankbaar de 40 jaren, die Sr. Luciana in de Congregatie doorbracht. Zij was een sieraad in haar deugd en om haar werkkraft: “ze zal een groot loon in de hemel ontvangen hebben”.

BRIEF 72.

Sr. Marie Marcolina, Rel. JMJ, datum en plaats onbekend (na 1930).

Aan: mijnheer Kamp (waarschijnlijk Bram Kamp, omdat deze brief uit de nalatenschap komt van Cor Kamp-Pijnenborg, zijn echtgenote).

Inhoud:

Heer Kamp is op bezoek geweest; later schoot haar betreffende Sr. Luciana het volgende nog te binnen: Aan Haar Eerwaarde is het te danken, dat in 1919 in Didam een Huishoudschool is opgericht. Ondergetekende is daarmee begonnen, destijds in een lokaal van het Bondsgebouw; later is de nu bestaande school gebouwd. Ook gaf Sr. Luciana Opvoedkunde aan genoemde school. Ze was ook vertegenwoordigster van de Congregatie in het bestuur van de Modevakschool, die toen stond onder de leiding van Sr. Jozef. Nu bestaat dit niet meer. Ze hoopt hem zo met deze gegevens van dienst te zijn geweest.

*****.

BRIEVEN VAN FRATER MARIA PLACIDUS

KEMMEREN JMJV (periode 1912-1923)

BRIEF 1.

Uwe U liefhebbende kleinzoon en neef Abram, Tilburg, 4.10.1912.

Aan: beste Grootmoeder, oom en tante (bedoeld zijn Adriana van Dongen-Bruinenbaard en oom Bart en tante Lucia Kamp-van Dongen; zijn beide ouders, Cornelia en Wilhelmus Kemmeren-van Dongen, zijn resp. op 18.1.1904 en op 30.5.1912 te Waspik overleden).

Inhoud:

De tijd vliegt ! Hij denkt nog aan zijn vakantie, hoe plezierig ze toen samen gereisd hebben.

Hoe stelt grootmoeder het in deze tijd van kou en regen ? En, oom en tante, zijn de

tegenslagen voorbij en is de aardappelen- en bietenoogst goed ?

Hoe doen de kinderen het ? Kan de kleinste al lopen ? Twee weken terug is Antoon (zijn broer) hier geweest. Hij verwacht hem binnenkort om zijn overjas te brengen. Antoon zal nadien nog wel eens bij hen geweest zijn.

Op de lijst van Gedrag had hij "zeer goed". Op 16 oktober heeft hij examen voor gymnastiek.

Kan tante Lucia vertellen, hoe het er in Waspik aan toe gaat ? Wil ze dan erbij vermelden het adres van tante (Sr.) Luciana in Engelen ?

Hij doet groeten aan zijn beide voogden, de hele familie en aan Eerwaarde Zusters (Sr.

Luciana en Sr. Albertino MJJ) en juffrouw Hofmans.

BRIEF 2.

Uw liefhebbende kleinzoon en neef fr. M. Placidus, Tilburg, 30.5.1913.

Aan: beste Grootmoeder, oom en tante !

Inhoud:

Hij feliciteert grootmoeder met haar 74^e verjaardag. Hij is blij haar nog te bezitten, nu zijn eigen vader en moeder zijn gestorven. Zij heeft voor hem gezorgd als zijn moeder.

Uit Didam komt vandaag ook een brief met beste wensen; jammer, dat tante Luciana nu zover weg is. Ze feliciteert tante Lucia met haar jonge dochter; hoe maakt het de kleine Marie ?

Hij stelt zich zijn tante Lucia voor op de trap van het kamertje: "Moeder, kunt u niet even het kleintje pakken ? Het schreit zo, ik zit precies te naaien, dan zal ik het nemen, als ik de knopen aan de jas heb staan ?"

Nu juist een jaar geleden was hij in Waspik: helaas, zijn vader was dood. Hij heeft er vrijdag j.l. de hele dag aan gedacht. Hij gaat nu met 48 "klein mannekes" om, zo oud als Bram en Adriaan (Kamp). Hij moet ze leren bidden, lezen en schrijven.

Als ze hem komen bezoeken, dan graag tussen 6 juli en 6 augustus. Ze zijn altijd welkom, behalve zondags en op een derde donderdag in de maand. Als de familie klaagt, dat hij niet schrijft, moeten ze zeggen, dat dit nu niet is toegestaan.

BRIEF 3.

Uwe liefhebbende kleinzoon en neef fr. M. Placidus, Tilburg, 30.12.1913.

Aan: beste grootmoeder, oom en tante.

Inhoud:

Het afgelopen jaar 1913 was een gelukkig jaar voor hem. In dit jaar ontving hij het kloosterkleed.

Voor 1914 geeft hij alle beste wensen. Ook uit Didam (sr. Luciana), Raamsdonk (oom Sjef en diens zoon Bram Kemmeren) en Kaatsheuvel (van zijn broer Antoon) zal post komen. Hij doet beste wensen aan grootmoeder, oom en tante. Hij heeft nu vakantie tot 2 januari. In februari krijgt hij van hen bezoek. Laten ze deze brief ook maar lezen aan oom Sjef (Kemmeren).

Graag de 2 kaarten bezorgen bij zijn voogd Timmers en bij tante Anna.
Ook groeten aan Berkelmans. Beste wensen ook namens de Eerwaarde Pater Novicenmeester.

BRIEF 4.

Je innig liefhebbende broer fr. Maria Placidus, Deurne, 18.5.1915.

Aan: beste broer (is Antoon Kemmeren).

Inhoud: (deze brief telt 8 kantjes)

Vorige week heeft hij een briefkaart naar Kaatsheuvel gestuurd om Antoon te laten weten, dat hij naar Deurne was verplaatst. Dit alles deed hij in de verwachting, dat zijn broer “met de beste zin van de wereld aan het slachten” was en zich bij zijn oom netjes gedroeg. Nu ontving hij een brief uit Waspik, dat Antoon in Waspik woonde en nog wel bij een boer. Schrijver is ervan geschrokken. Vijf weken terug had Antoon hem beloofd minstens 3 maanden bij zijn oom te blijven en te slachten. Niets van dat alles dus: Antoon heeft wel “ja” zitten knikken en zitten beloven, maar eenmaal uit het fraterhuis, gedacht: ‘ik laat je praten, hoor’.

Schrijver is boos op hem. Uit genegenheid voor zijn enigste broer heeft hij het beste met hem voor. Wat denkt Antoon wel: 16 jaar oud, zonder ouders, alleen, en dan naar den vreemde ! Hij waarschuwt hem voor “12 ambachten, 13 ongelukken”. Gaat hij wel elke week te biecht en te Communie ? Aan Kamp moet Antoon om tijd en gelegenheid vragen a.u.b.

Verder geeft hij Antoon goede raad: kom netjes voor de dag, wees gehoorzaam, leef braaf, bidt veel, blijf van de drank en denk de eerste jaren nog niet aan meisjes “en wat er bij hoort”. Over 10 jaar kan dat ook nog. Antoon moet vaak grootmoeder bezoeken en ook de familie in Kaatsheuvel, om zijn oom en tante daar te bedanken. Schrijver zal voor Antoon bidden; vader en moeder in de hemel zullen hem ook niet vergeten.

PS. Groet ook de familie Kamp.

BRIEF 5.

Uw met U bedroefde neef fr. M. Placidus, Tilburg, 25.10.1921.

Aan; diepbedroefde familie.

Inhoud:

Hij condoleert zijn familieleden bij het overlijden van zijn grootmoeder (op 23 oktober jl.). Door lichamelijke omstandigheden zal hij niet op de begrafenis kunnen zijn. Hij heeft hoofdpijn de laatste dagen en last van het koude weer. Tante Lucia en oom (Bart), en Antoon (Kemmeren, zijn broer) en Bram (Kemmeren, zijn neef) uit Raamsdonk zullen meer aan grootmoeder verliezen dan hij. Hij vraagt ze dit verlies te dragen “in volle, blijde overgave aan Gods H. Wil”. Bij deze lijkbare wil hij ook tante Lucia bedanken jegens de hem betoonde goedheid en voor de aan grootmoeder in de laatste jaren bestede goede zorgen. Bijzonder ook voor haar opoffering in de laatste 14 dagen. Hij zal zijn Grootmoeder nooit vergeten, “alleen de drang van het bloed doet mijn liefde voor mijn Moeder groter zijn”
Groeten aan de “gansche” familie.

BRIEF 6.

Uw U liefhebbende neef fr. M. Placidus, Tilburg, 5.3.1923.

Aan: beste oom en tante.

Inhoud:

Hij feliciteert zijn tante Lucia met haar 44^e verjaardag op 2 maart jl. Over hemzelf schrijft hij het volgende; misschien dat Antoon al wat verteld heeft ?

Ondanks de zachte winter, heeft hij veel van de kou geleden. Hij heeft bloed te weinig. Hij is mager geworden en wordt erg moe tegenwoordig. Bij geringste inspanning begint hij te hijgen. De adem wordt kort en zijn voeten steken. (*)

Hij heeft van Antoon over hun nieuwe woning gehoord en wenst oom en tante er veel geluk in. Het zal wel tegenvallen in het begin om een huis te verlaten, waar je 40 jaar in gewoond hebt. Wel vreemd, dat het nieuwe huis juist tegenover het huis van zijn vader en moeder zaliger ligt. Hij hoopt, dat oom en tante langer plezier ervan hebben. Hij groet tante Lucia, oom (Bart), de kinderen en moeder (Engelina) Kamp (-Dingemans), verder alle bekenden. “Tot ziens en denken wij aan elkaar”.

(*)

Dit is de laatste brief van hem. Hij sterft in het Moederhuis te Tilburg op 22 april 1923. Als Abraham Cornelius Kemmeren komt hij op 30 oktober 1895 in Waspik ter wereld. Zijn moeder Cornelia van Dongen sterft als hij 9 jaar is en zijn vader Wilhelmus/Helmus Kemmeren, als hij 17 jaar is. Na de dood van zijn moeder (in 1904) trekt zijn vader met zijn dan nog 3 levende kinderen in bij grootmoeder Adriana van Dongen-Bruinenbaard, waar dan ook woont zijn tante Lucia, die in 1906 huwt met Bart Kamp. In die “Grossfamilie” groeit hij op. Hij treedt onder de kloosternaam Maria Placidus op april 1913 in bij de fraters van Tilburg en is geprofest op 12 augustus 1917. Zie verder ook pag. 67.

BRIEVEN VAN ZR. MARIE ALBERTINO

KAMP JMJ (periode 1928-1936)

BRIEF 0.

Uw dw. Dienares plv. Alg. Overste Sr. Marie Jose, Den Bosch, Marienburg/St. Janssingel, 26.10.1927.

Aan: den Weledelen Heer Lamb. C. Kamp, Waspik.

Inhoud:

Schrijfster wil inlichtingen betreffende een schuldbekentenis, ten laste van adressant en ten voordele van "Uw Zuster, onze goede Soeur Francoise de Sales Kamp (*). Deze schuldbekentenis is gedateerd 19.5.1922 en groot 1677,93 gld. Men wil weten of er een wijziging is gebracht in de afgesproken datum van aflossing (19.5.1927); gaarne bericht hoeverre daaromtrent bepalingen zijn gemaakt, zodat deze genoteerd kunnen worden; dit alles met het oog op een goede administratie.

() de kloosternaam is onbekend en afwijkend van Marie Albertino. Echter: Lambertus C. Kamp heeft maar een zus, Mie, die bij JMJ is ingetreden. Het moet dus wel over dezelfde persoon gaan ?!*

BRIEF 1.

Uwe liefhebbende zus en tante Sr. Marie Albertino, Rel. v.h. Gez. JMJ, Heeze, 29.6.1928.

Aan: geachte beste neef Bram (Kamp, de zoon van haar broer Bart Kamp en Lucia van Dongen).

Inhoud:

Zij wenst Bram proficiat met het behalen van de acte; ook felicitaties aan vader, moeder, broers en zusjes. Dat Bram zich maar dienstbaar mag maken aan de opvoeding der jeugd. Hij moet begin augustus onder dienst.

Beste broer en zus: hoe gaat het u ? Ze hoorde van Sr. Luciana (van Dongen), dat Lina in Den Horst woonde; Jaantje is thuis van de naaischool; heeft ze in mei nog examen gedaan voor coupeuse ? Is Marietje ook thuis ? De kinderen worden nu langzamerhand zo groot, dat ze ook wat kunnen gaan verdienen. Het is bijna een jaar geleden, dat ze in Waspik geweest is. Nu haar moeder (Engelina Kamp-van Dongen) dood is, zal ze niet gauw meer in Waspik komen. Laten de kinderen haar ook eens schrijven. Vandaag is het de sterfdag van (haar) vader (*Adriaan Kamp, overleden te Waspik op 29.6.1893*). Veel groeten aan de familie.

BRIEF 2.

Uwe U liefhebbende zus Sr. Marie Albertino, Rel. v.h. Gez. JMJ, Heeze, 26.11.1928.

Aan: goede beste broer en zus (Bart en Luus Kamp-van Dongen).

Inhoud:

Ze heeft deze week een brief van (haar broer) Gerrit (1875-1947; gehuwd met Allegonda Pijnenborgh) ontvangen. Bij (haar broer) Piet (1882-1971; gehuwd met Adriana van Boxtel) is een dochttertje geboren. Zij dankt hen, dat zij zo voor broer Piet zorgen: dat hij kan blijven zitten; ze hoopt voor hem op betere tijden.

Hoe maakt Bram het onder dienst ? En hoe gaat het Lina in Den Horst ? Gaat Jana nog naar school of is zij volleerd ? Van Gerrit hoorde ze, dat Reverende Mère (van het zusterhuis in Waspik) weer naar Zevenbergen gaat: wie komt er ter opvolging nu in Waspik ?

Ze kreeg vandaag een kindje van anderhalf jaar met longontsteking in het Gasthuis. Ook is er bij hen een moeder met een kind van 4 weken. Ze heeft het dus druk. Veel groeten, ook van Reverende Mère, ook voor de kinderen.

BRIEF 3.

Uwe liefhebbende zus Sr. Marie Albertino, Rel. v.h. Gez. JMJ, Heeze, 1.1.1929.

Aan: goede beste broer en zus, nichten en neven (N en N).

Inhoud:

Zalig Nieuwjaar ! Ze dankt Lucia voor Sinterklaas, die ze Janske mee gegeven heeft. Met Kerstmis heeft ze voor hen gebeden. Ze dankt ook voor wat ze voor broer Piet (Kamp) gedaan hebben. Beste wensen ook aan Bram en Lina. Ze hoopt, dat iemand haar komt opzoeken.

BRIEF 4.

Uwe liefhebbende zus Sr. Marie Albertino, Rel. v.h. Gez. JMJ, Heeze, 30.1.1929.

Aan: goede beste broer en zus.

Inhoud:

Ze feliciteert haar broer (Bart) met zijn verjaardag; ook felicitaties aan Lucia en neefjes en nichtjes. De verjaardag van Lucia weet ze niet. Alvast de felicitaties, als het zover is.

Ze citeert, naar aanleiding van de groter wordende zorgen voor de kinderschaar haar moeder zaliger: "wanneer de kinderen klein zijn, trappen ze op de rokken, als ze groot zijn trappen ze op het hart". Dat laatste hoopt ze niet, dat dat waar zal zijn in "onze" familie.

Ze wenst een zalige Vastentijd en nadien idem dito Pasen. Hoe is het met Bram ? Nu het zevende leerjaar erdoor is (bij de regering), zal hij wel snel een baan krijgen ?

PS. Ze feliciteert ook Jaantje met het behaalde diploma. Ze hoopt, dat Jaantje er veel plezier van zal hebben.

BRIEF 5.

Uwe liefhebbende tante Sr. Marie Albertino, Rel. v.h. Gez. JMJ, Heeze, 27.2.1929.

Aan: goede beste neef (Bram Kamp, de zoon van haar broer Bart).

Inhoud:

Zij feliciteert Bram met de benoeming tot onderwijzer in Dussen. Het is plezierig, dat het zo dichtbij Waspik is: dan kan hij per fiets. Hij moet zorgen niet meer van de fiets te vallen: houdt het roer goed recht !

Bram schreef haar, dat zijn moeder zo erg ziek is, alsmede Pietje en Adriaan. O.L. Heer heeft hen deze winter beproefd, maar ook, zoals Bram schrijft, kracht naar kruis gegeven.

Het is een koude winter geweest met vele zieken bij hen, o.a. de Eerwaarde Moeder en de oudere medezusters. Daarom is het druk. Ze schrijft nu om half 11 's avonds: overdag heeft ze geen tijd.

BRIEF 5 A.

Uwe liefhebbende Zus Sr. Marie Albertino, Rel. v.h. Gez. JMJ, Heeze, 27.2.1929.

Aan: goede beste Broer en Zus.

Inhoud:

Bram heeft haar geschreven, dat hij benoemd is tot onderwijzer in Dussen; mooi dat het zo dichtbij is, dan kan hij (voordelig) met de fiets. Ze heeft O.L. Heer ervoor bedankt en Hem gevraagd, dat Bram daar veel mag werken voor het heil der zielen.

Bram heeft geschreven, dat U/Lucia ziek waart en dat ook Pietje en Adriaan ziek zijn geweest. Ze hoopt, dat Lucia weer gauw in de rij mag zijn. Vandaag, woensdag/van St. Jozef, heeft ze bij Hem voor haar gebeden; a.s. vrijdag begint maart en "dan zal ik Hem nog eens flink bij zijn mantel trekken en al uwe belangen nog eens extra aanbevelen".

De Eerwaarde Moeder is ook erg ziek geweest, maar is weer "aan de beter hand". HEW feliciteert hen hartelijk. Willen ze ook (de huishoudens van) Gerrit en Piet de groeten van haar doen ?

BRIEF 6.

Uwe liefhebbende zus Sr. Marie Albertino, Rel. v.h. Gez. JMJ, Heeze, 14.4.1929.

Aan: goede beste broers en zusters (de brief is kennelijk bij haar broer Gerrit bezorgd).

Inhoud:

Ze heeft spijt, dat ze hen niet in Den Bosch kon ontvangen, maar als de retraite eenmaal opent tot aan de dag van sluiting mag men geen bezoek.

Sr. Luciana had tweede Paasdag wel bezoek: als ze dat geweten had, had zij het ook gevraagd. Bij Bart (Kamp) hebben ze gesukkeld; dat heeft Bram geschreven. Aan Bram schrijft ze, dat ze erge spijt had, dat Sr. Luciana hem had afgeschreven, want die had ze (schrijfster dezes), al was het maar aan de trein, graag gezien. Ze had hem zo gaarne eens gezien, maar er waren die dinsdagmorgen aan het station zoveel soldaten, maar ze herkende hem niet in alle drukte.

Ze vraagt haar broers haar op te zoeken en de jongens kunnen misschien eens met de fiets naar Heeze komen. Ze vraagt hoe frater Malachias het maakt. Ze hoopt 22 mei een brief van hem te krijgen. Hoe maakt Janske het? Van de zusters uit Waspik hoorde ze onder de retraite, dat Bart geen een meisje meer op school heeft.

“Goede beste broer (Gerrit?), U zult wel zoo goed zijn deze brief bij Bart en Piet te laten lezen en doe hen dan ook mijne hartelijke groeten”.

BRIEF 7.

Uwe liefhebbende zus Sr. Marie Albertino, Rel. v.h. Gez. JMJ, Heeze, 8.12.1929.

Aan: goede beste broer en zuster, nichten en neven.

Inhoud:

Ze dankt voor de goede Sint. Sint heeft “zeker een groote mars vol gehad, toen hij bij U kwam, want bij U zoo’n groot huishouden en dan ook nog wat voor mij”.

Ze is erg gevoelig voor deze geste van hartelijkheid. Ze zal voor hen bidden, zeker op deze feestdag van Maria.

Hoe maakt Bram het in Dussen? Laten Lucia en Bart eens met de hele karavaan naar Heeze komen. Zij wenst hen zalig Kerstfeest, idem uiteinde en nieuwjaar.

BRIEF 8.

Uwe liefhebbende zus Sr. Marie Albertino, Rel. v.h. Gez. JMJ, Heeze, 10.11.1930.

Aan: goede beste broer en zusters.

Inhoud:

Vorige week heeft zij de brief ontvangen van haar zus; daaruit verneemt zij van de toestand van Sr. Luciana. Zij had het al eerder gehoord: ze wilde wachten tot Sr. Luciana zelf zou berichten. Ze vindt het jammer voor Lucia, want ze heeft anders niemand meer. Jammer, beste zus, dat het zo ver is om haar te bezoeken, maar ze denkt, dat Sr. Luciana het liefst in Didam wil blijven, waar ze ook zoveel gewerkt heeft. Of Lucia, als zij haar zus schrijft of opzoekt, haar dan ook namens haar (en namens de Reverende Mère uit Heeze, die ook in Didam gewoond heeft) wil groeten; deze (de Rev. Mère) zegt, dat Luciana veel klaagde over moeheid.

Zelf is zij de hele dag druk in het Gasthuis. Ze moet voorzichtig zijn met kou vatten, en “dan, de blaasbalg is ook niet zoo als het zijn moet”. Zo hoopt ze de winter door te sukkelen. Vele groeten, ook aan de kinderen, ook voor (haar broers) Gerrit en Piet.

BRIEF 9.

Uwe liefhebbende zus Sr. Marie Albertino, Rel. v.h. Gez. JMJ, Heeze, 28.12.1930.

Aan: dierbare broer en zus.

Inhoud:

Heden ontving zij uit Didam en Den Bosch het onverwachte overlijdensbericht van Sr.

Luciana.

Haar hartelijke condoleances, zeker aan Luciana's zus Lucia. "Maar broer en zus, het hart omhoog", want Sr. Luciana is in den hemel, bij haar ouders en 2 zusjes. Sr. Luciana was een goede religieuze, die veel voor de Congregatie en het heil der kinderen gewerkt heeft. Willen zij haar vertellen over de uitvaart en haar een eventueel bidprentje opsturen ?

Zij wenst hen Zalig Nieuwjaar. Zij vraagt de 2 andere bijgesloten briefjes te bezorgen met Nieuwjaar.

BRIEF 10.

Uwe liefhebbende zus Sr. Marie Albertino, Rel. v.h. Gez. JMJ, Heeze, 2.2.1931.

Aan: goede beste broer en zus (Bart en Lucia)

Inhoud:

Zij feliciteert haar broer (Bart) met zijn verjaardag; ook gelukwensen aan Lucia en de kinderen. Ze vraagt haar zus (ze bedoelt Lucia), hoe het met haar gaat, na de dood van Sr. Luciana, nu een maand terug. Het is een natte winter. Met haar gaat het nog steeds goed; ze moet wel wat hoesten. Op 29 januari jl. was het een jaar geleden, dat ze het bed moest houden, hetgeen ze niet gauw zal vergeten. Zoals altijd sluit ze met hartelijke groeten, ook namens Reverende Mère. Ook groeten aan Piet en Gerrit en hun gezinnen.

BRIEF 11.

Uwe liefhebbende zus Sr. Marie Albertino, Rel. v.h. Gez. JMJ, Heeze, 1.1.1933.

Aan: dierbare broer en zus, neven en nichtjes.

Inhoud:

Ze wenst een zalig Nieuwjaar. Ze heeft voor hun heil gebeden met Kerstmis en Nieuwjaar. Ze memoreert het tweede jaargetijde van Sr. Luciana. Ze wenst Bram en Jaantje een prettige vakantie.

BRIEF 12.

Uwe tante Sr. Marie Albertino, Rel. v.h. Gez. JMJ, Heeze, 31.5.1934.

Aan : goede beste Jaantje (Kamp).

Inhoud:

Ze dankt Jaantje voor de felicitaties op haar verjaardag (22 mei): het was wel laat, maar voor deze keer zal ze het haar niet kwalijk nemen. Als ze maar goed voor haar gebeden heeft, dan is het in orde. Zij zal voor Jaantje bidden en haar ook aanbevelen bij (de overleden) Mere Hermana en tante Sr. Luciana. Ze moet Jaantje vele groeten doen van Anneke, ook van Bertha, Martha en Piet. De laatste is voor enkele dagen naar Dommelen. Groeten ook van Reverende Mère, ja van alle zusters, ook van Sr. Diliaan, die met Sr. Elisabeth in de Vakschool staat. Juffrouw van Schalen is 25 jaar onderwijzeres, dus a.s. maandag is er een feestje. Afgelopen week zijn ze begonnen met de bouw van het nieuwe zustershuis. In augustus gaat ze in Den Bosch op retraite. Ze vraagt Jaantje ook groeten te doen bij oom Gerrit: die is haar verjaardag ook vergeten.

PS. Van de hand van Sr. Marianne: deze doet persoonlijk Jaantje en haar moeder ook veel groeten.

BRIEF 13.

Uw tante Sr. Albertino, Rel. v.h. Gez. JMJ, Heeze, 22.7.1934.

Aan: goede beste Jaantje.

Inhoud:

Ze feliciteert Jaantje, haar vader, moeder, broertjes en zusjes. Jaantje is nu van veel zorgen af en kan nu rustig vakantie houden. En na de vakantie weer met nieuwe moed beginnen. Ze zal

nu maar bidden, dat Jaantje meer lessen krijgt.

Op 17 augustus begint de retraite. Ze heeft gehoord, dat Jaantje haar moeder (Luus) niet goed is geweest. Jaantje haar moeder zal ook wel last gehad hebben van de hitte; net als in Heeze in het mulle zand en met zo weinig water. Gelukkig is haar moeder weer beter. Met de nieuwbouw in Heeze schiet het aardig op. Piet, Martha en Bertha zullen Jaantje zelf wel schrijven. Martha is vandaag thuisgekomen: deze is 3 weken bij haar zus in Valkenburg geweest.

BRIEF 14.

Uwe liefhebbende tante Sr. Albertino, Rel. v.h. Gez. MJM, Heeze, 28.10.1935.

Aan: dierbare bruid en bruidegom (zijn Lina Kamp en Piet Lodewijks).

Inhoud:

“Wat jubelt vandaag Uw hart, wat geluk hebt Gij vandaag gesmaakt deze heerlijke morgen, toen Gij getooid met het bruidsgewaad der heiligmakende genade lag neergeknield voor het altaar en de Priester U, in naam van God, in den Echt verbond”. De brief bevat gelukwensen, in alle, vooral religieuze toonaarden beschreven. Dat alle goede dingen hen ten deel mogen vallen. Ze feliciteert ook broer en zus (vader Bart en moeder Luus), neefjes en nichtjes en de familie van de bruidegom. De bruid is het oudste nichtje, “dat het boodje ingaat”.

BRIEF 15.

Uwe heilw(ensende) zus Sr. Albertino, Rel. v.h. Gez. MJM, Heeze, 1.1.1936.

Aan: goede broer en zus (Bart en Luus), neven en nichtjes.

Inhoud:

Ze wenst Zalig Nieuwjaar. Ze vertelt over de kerstvieringen: even voor 12 uur 's nachts kerstliedjes zingen, de H. Mis met uitstelling en daarna nog 2 lezende H. Missen, waarvan de ene was voor de overleden familie van de Zusters. Of broer en zus zo goed willen zijn om Lina en haar man Zalig Nieuwjaar te wensen? Ze wacht af, of Jaantje komt binnenkort. Aan Jaantje meldt ze, dat juffr. Nooions na de vakantie naar Berlicum gaat als onderwijzeres; dat is dicht bij huis voor haar.

BRIEF 16.

Uwe U toegenegen Sr. Hermana, Gez. MJM, plaats en datum onbekend (waarschijnlijk in de tijd, dat Jaantje in Heeze is (vanaf 1933 ?)).

Aan: goede moeder Kamp (Luus Kamp-van Dongen)

Inhoud: (op een klein kaartje 10 bij 9 cm)

Zij dankt namens Mère Supérieur voor de fijne boterletter van de goede Sint. Jaantje zal wel vertellen, dat zij het Sinterklaasfeest ook prettig gevierd heeft.

.*****.

DOCUMENTEN EN BRIEVEN BETREFFENDE
ADRIANA/JAANTJE/JEANNE KAMP
(periode 1930-1944).

DOCUMENT 1.

Rapport RK Huishoud- en Industrieschool Den Bosch, Julianaplein 2, onder leiding van de Zusters van het Gezelschap JMJ. Opleiding NA.

Datum: 6.10.1930.

Puntenlijst leerlinge J. Kamp. Docent: Sr. Joh. Petra.

Lingerie naaien 6+, costuum naaien 6+, lingerie knippen 6, costuum knippen 6, keuze stof en prijsberekening -, verstellen 7, mazen en stoppen 8 en 8, stofversiering 5, haken en breien 6, teekenen -, boekhouden -, warenkennis -, gezondsheidleer -, hygiene -, opvoedkunde -, orde 7-, vlijt 8, beleefdheid 7, netheid 7.

DOCUMENT 2.

Reçu van W. Cleijne, Weurt, electriciteit/radio/erkend installateur PGEM.

Datum: 22.6.1939.

Aan: Mej. Kamp, wonend St. Stephanusstraat, Nijmegen.

Inhoud:

1 Damesrijwiel, Therma speciaal verchroomd, geheel compleet Nr. B 95755.

Kosten: Zegel 0.10 gld. Fiets: 76,40 gld. Slot: 1,35 gld. Totaal 77,85 gld.

DOCUMENT 3.

Reçu voor contributie St. Bernardus, afdeling Nijmegen, december 1943.

Ontvangen van A.M.J. Kamp voor derde en vierde kwartaal.

Bedrag 1,50 gld., ontvangen door A.J. de Bekker.

BRIEF 1.

Van: Uwe U oprecht toegenegen tante Sr. Luciana te Didam.

Aan: "beste nichtje"/Jaantje Kamp te Den Bosch.

Datum: 5.1.1930.

Inhoud: Zie BRIEF 58 van Sr. Luciana (pag. 25).

BRIEF 2.

Van: Uwe U toegenegen tante Sr. Luciana te Didam.

Aan: beste Jaantje.

Datum: 15.10.1930.

Inhoud: Zie BRIEF 65 van Sr. Luciana (pag.27).

BRIEF 3.

Je dochtertje en zus Jaantje, Den Bosch, 10.9.1932.

Aan: lieve ouders, broertjes en zusjes.

Inhoud:

Ze bedankt voor het pakje, dat ze heeft ontvangen. De strik zijn ze vergeten, maar die leent ze zolang wel een. Vanmiddag kwam de vader van Ria Akkermans met Lisa; "toen dacht ik, dan kan ik wel gauw een briefje meegeven".

Ze maakt het goed; wel heeft ze meer lesuren dan voor de vakantie.

Voor Lingerie heeft ze een niet-katholieke juffrouw: allemaal bezuiniging. Sr. Johanna heeft een klas van 22 leerlingen, die in 2 groepen les krijgen. A.s. week moet ze een rok en blouse maken. Degenen, die dat niet kunnen, hoeven van Sr. Johanna niet in de les te komen. Als (haar zus) Rie of een van de anderen er een zouden kunnen gebruiken, dan is ze geholpen: al is het maar vast een rok. Ze vraagt of ze zelf voor haar de stof willen kopen, dat is voordeliger. Drie el heeft ze wel nodig. De peren hebben goed gesmaakt: “jammer, dat ze op zijn”.

BRIEF 4.

Jaantje, ongedateerd, zonder plaats (denkelijk voor de volgende brief, gezien de context, en nog steeds in Den Bosch; het is nog winter: februari 1933 ?).

Aan: lieve ouders, broertjes en zusjes.

Inhoud:

Ze bezorgt bij deze de blouse met de sjaal. “U denk natuurlijk, waar is dat goed voor ? Maar dat is gauw uitgemaakt”. Ze had nog diverse restjes witte wol; ze heeft een halve knot bij gekocht en er een sjaal van gehaakt, zodat Rie dit sjaaltje kan gebruiken. De blouse heeft ze nu niet nodig, want het zomert nog niet. Het blijft maar aan het vriezen !

Maandag a.s. begint het eerste tentamen; de eerste week Costuum, de tweede week Lingerie. Ze mag zelf de kleur van de jurk kiezen: het wordt donkerrood. De stof is gelukkig niet duur. Ze zat weer in angst: de stof kost 70 ct. per el en is 130 cm. breed. Ze gelooft, dat ze 14 en halve el krijgen; het zal wel lukken. Het is weer een koopje van Sr. Johanna: “die kan goed voor Jood spelen !”

Maandag begint schriftelijk Boekhouden (zie de volgende brief !).

Verder is er geen nieuws. Ze heeft de brief op bed geschreven; vandaar het handschrift. Ze vraagt hen om enkele postzegels mee te geven. Als er iets te missen is, alles is welkom !!!

BRIEF 5.

Jaantje, Den Bosch, 28.2.1933.

Aan: lieve moeder.

Inhoud:

Ze feliciteert haar moeder met haar verjaardag, ook van Sr. Maria.

Het is voor haar moeder geen rooskleurig jaar geweest, maar dat is voorbij. Ze bidt O.L. Heer om gezondheid en dat tegenspoed enz. moeders niet mogen deren. Ze dankt O.L. Heer, dat Hij haar zulke goede ouders geschonken heeft.

Met alle drukte van het tentamen, meende ze dat deze maand 30 dagen telde. Ook, dat het deze week vastenavond was, had ze vorige week geen erg in: “je leeft maar raak hier”. Ze had met Vastenavond graag thuis willen zijn. Twee en halve dag tentamen zijn gelukkig voorbij. De jurk was niet gemakkelijk; vanmorgen heeft ze Stoppen gehad: een winkelhaak in diagonaal stof. De tweede dag van Vastenavond hadden ze feest. Het is na zo’n tentamen altijd druk onder elkaar: “hoe heb jij het gemaakt ? en jij ? en jij ?”

Boekhouden was maandag niet zo moeilijk, maar wel vreselijk veel: magazijn-inkoop-verkoop-debiteuren-crediteuren en balans opmaken: dat alles in een uur.

“Nu ik 21 ben, moet ik eigenlijk vasten”. Zelf had ze er geen erg in, maar Dini de Wijs, 22 jaar, heeft haar erop attent gemaakt. Maar van Vasten kwam natuurlijk niets. De Zusters konden geen toestemming geven; daarvoor moesten ze naar de dokter. Ze gingen er samen heen (Dini en zij), “hij keek ons eens aan, lachte en zei: ‘niet vasten’. Gelukkig maar, want ik heb altijd zo’n honger. Als het niet lekker is, vast ik wel”.

Ze doet groeten aan moeder, vader, broertjes en zusjes.

BRIEF 6.

Jaantje, Den Bosch, 2.4.1933.

Aan: lieve ouders, broers en zusjes.

Inhoud:

Veertien dagen zijn al weer voorbij: gelukkig. De vakantie komt in zicht. Is de schoonmaak al klaar ?

Dinsdagmiddag gaan ze met de hele klas naar Tilburg, naar de Textielschool; dat is leuk, want dat brengt verandering. Deze week heeft ze een jurk gemaakt: die is voor (zus) Nelly.

Hoe ze al haar rommel thuis moet krijgen, weet ze niet: vandaag of morgen kunnen ze weer een koffer verwachten. Wil moeder zo goed zijn, als het koffertje terug komt, er een paar kousen in te doen, een stuk Palmolive-zeep en wat geld om kleinigheden te kopen voor de jurk van Nelly ?

Bijgaand stuurt ze een kaartje: ze heeft het gehad van Mere Anna Catharina, die naar Didam geweest is en daar op het graf van tante (Sr. Luciana) viooltjes geplukt heeft, gedroogd en op het kaartje geplakt. Ze geeft het moeder met haar verjaardag, maar door de drukte was ze het vergeten toen. Ze schenkt het nu, ook al hecht ze er zelf ook grote waarde aan.

PS Laat Cor en Jan eens schrijven over het overgaan: ze is benieuwd naar de punten. Ze vraagt de groeten te doen bij Mutsaars. "Wilt u ook mijn hoed teruggeven en enkele zakdoeken ?".

BRIEF 7.

Jaantje, Heeze, 10.9.1933.

Aan: beste ouders, broers en zusjes.

Inhoud: (de brief (A4) is helemaal volgeschreven, ook aan de (7) randen, al dan niet op zijn kop geschreven; daardoor is misschien aan het einde van de weergave van de brief soms de chronologie van de brief anders dan schrijver oorspronkelijk geschreven heeft).

Eindelijk heeft ze tijd om hen te schrijven. Ze was donderdag al om 4 uur in Eindhoven aangekomen, aan de school. Eerst kennismaken met de leraressen, van wie ze de meeste nog uit Den Bosch kende. Er zijn in Eindhoven 5 leken en 6 zusters. Alle meisjes zijn ook in Den Bosch (op school) geweest.

Half 7 was er vergadering. Kwart voor 8 ging ze de school uit en om half 9 met de bus naar Heeze, naar de Zusters. Ze hadden haar daar om 9 uur 's avonds niet meer verwacht, maar toen ze zei, wie ze was, mocht ze erin. Zonder eten, met een kopje thee en 2 beschuiten ging ze naar bed: sinds thuis 's middags had ze niets meer gegeten. De eerste nacht heeft ze weinig geslapen: ze lagen met drie-en op een kamer. Want het kamertje, waar ze onder de vakantie geslapen had, werd veranderd in sacristie. Nu slaapt ze beter. Vrijdagmorgen moest ze kwart voor 6 op; half 7 was de Mis, daarna ontbijt en kwart voor 8 met de bus naar Eindhoven. Ze had die morgen een raar gevoel, maar toen ze eenmaal op school was, ging het beter. Om 9 uur stapte ze naar beneden om haar kinderen te halen: "Hulpjes I", riep ik; daar kwamen er 15 binnengevlogen, maar stil, zonder te praten". De kinderen zijn 13-14 jaar oud. Ze begonnen met Mazen tot half 11. Ze ging toen Chip C halen, dat waren er 22, maar "goei kinderen", ook van die leeftijd; dat duurde tot 12 uur. Ze was er wel moe van. 's Middags van 2-4 uur Hulpjes I: theorie Sloop, dat ging niet zo gemakkelijk. 's Avonds om 6 uur vergadering en om half 9 weer naar Heeze.

's Middags had ze in Eindhoven gedineerd, nu om 9 uur in Heeze weer: "zegt, dat 't smaakte ! zo'n rek van 1 tot 9. Nu heb ik hier natuurlijk een eigen kamer, echt knus". Alles is rood gekleurd wat er staat; de rest is groen gekleurd: de wanden, de zolder, wat van hout is. Ze heeft "een stoel, daar wel 3 man in kan zitten en zacht hoor", dan nog een leunstoel en 2 andere stoelen.

Zaterdag weer 6 uur op, de Mis, eten en weg. Van 9-12 uur les: gezellig, de kinderen vonden het leuk: “met 22-en, stil als ze waren, reusachtig”: plooiën leren voor een plooirok: eerst op klad, toen vouwen enz.

Tekenen doen ze ook netjes.

Om half 3 ging ze weg uit Eindhoven, kwart voor 3 was ze thuis: honger dat ze weer had, sinds 's morgens 7-8 uur niets als een beker chocolade. Ze hebben toen nog eten voor haar klaar gemaakt.

Vanmorgen (zondag ?) heeft ze uitgeslapen tot kwart over 7. “Om 8 uur Mis en om 10 uur: braaf, he ?”.

To van Platen zat vrijdagmorgen om half 7 naast haar in de kerk. Vrijdagavond stond To met haar moeder om 9 uur bij de bus . Na het Lof is ze met To en haar ouders gaan wandelen.

Vanmorgen heb “voor het eerst een tas koffie op, zegt, dat ie smaakte. Dan klopt de een, dan de ander aan de deur, maar dat geeft niet: gezellig “.

Toen ze zaterdagmiddag boven kwam stond de radio aan: de Koningin kwam in Amsterdam op het stadion aan. De Koningin heeft gesproken, “maar die heeft nog een reuze stem hoor”.

Dat duurde tot 's avonds aan toe “en die mensen gingen te keer, verschrikkelijk”.

“Nu staat de thee weer te wachten, dus ik eindig nu”.

Groeten aan allemaal, vader, moeder, broers en zussen.

BRIEF 8.

Jaantje, Heeze, 13.9.1933, 's middags.

Aan: lieve ouders, broertjes en zusjes.

Inhoud: (ook hier is het kaartje (11 bij 14 cm) helemaal, ook aan de randen volgeschreven).

Vanmorgen kwam tante (Sr. Albertino Kamp) met de boodschap, dat de fiets er al was. Dat was een verrassing: uitpakken. “Wat een papier, dat er om heen zat: verschrikkelijk !” Ze is er een uur mee bezig geweest ! Het is een prachtige fiets. Als het maar droog wordt, want nu giet het. De rokbeschermer kreeg ze er niet aan (zie Brief 9).

To van Platen zou vanavond komen helpen. To en zij gaan iedere avond wandelen met Pa en Ma van Platen, het bos in. Als het morgen droog is, gaan ze de weg naar Eindhoven zoeken. Vrijdagavond komt To haar halen.

Ze bedankt vader en moeder ! Ze hoopt veel gebruik van de fiets te maken. Er is een probleem met de “kaart”, die ze nodig heeft om te kunnen fietsen, met name van Eindhoven naar Heeze. Halen vader of moeder die, of moet zij er een in Eindhoven halen ? Maar daar heeft ze geen geld genoeg voor. Ze zal eerst maar eens naar huis komen.

BRIEF 9.

Deze brief is gemerkt met “vervolg”; hij sluit aan op Brief 8.

Inhoud:

“Toen ik (Jaantje) vanavond To van Platen naar buiten bracht, liep ik ineens (broer ?) Adriaan tegen het lijf. We hadden hem helemaal niet verwacht”.

Adriaan ging morgen naar Waspik: dus kon ze hem mooi een brief meegeven. Ze had 's middags al een kaartje (Brief 8) geschreven, dat nog niet weg was gedaan.

Ze zijn een half uur bezig geweest om op de fiets de rokbeschermers te plaatsen.

Eerst hadden ze hem helemaal achter het spatbord zitten, maar toen kwam het tweede stuk niet goed: dat was kleiner dan het andere.

Na tussenkomst van Reverende Mère, die zei, dat het ook onder “het zaal” moest zitten, toen paste het. De spatlap hadden ze eerst bij het achterlichtje zitten, maar Mien Giessen ontdekte, dat het de spatlap was, dus ging hij aan het voorwiel.

Morgenavond gaat ze met To naar Eindhoven. Ze heeft vanavond nog met Adriaan aan de

wijn gezeten: morgen was het een zilveren feest van een zuster en de Deken geeft dan enkele “feusten” wijn “en ’t was goeie, hoor !”.

Toen Reverende Mère en tante (Sr. Albertino Kamp) weg moesten, hebben zij en Adriaan nog met zijn twee-en gezeten. Adriaan was zo blij, dat zij er was: ze hebben het uitgebruld van het lachen. Adriaan zal het wel vertellen, als hij tenminste tijd heeft om te komen. Om half 9 (’s avonds) moest hij eigenlijk weg, maar hij ging niet voor 9 uur: de wijn en de sigaren zijn goed !

Tante kwam met de sleutels, maar Adriaan ging niet voor 5 voor 9. Bij de Deken moest hij slapen. Hij zou daags erop met de eerste de beste trein vertrekken. Ze had hem nog graag een paar dagen bij zich gehad: ”ik heb nog geen eens zo gelachen, aan het gezicht van hem had je al genoeg!”.

Ze gaat nu naar bed. Het is allang 9 uur. Veel groeten aan heel Waspik.

PS Ze mist de regenmantel, anders kan ze niet eens met de fiets vrijdags. Ze dankt voor de fijne fiets.

BRIEF 10.

Van: Uwe tante Sr. Marie Albertino, Gez. v.h. JMJ, te Heeze.

Aan: goede beste Jaantje (Kamp)

Datum: 31.5.1934.

Inhoud: zie BRIEF 12 van Sr. Albertino (pag. 36).

BRIEF 11.

Piet van Kuitjes (?), ongedateerd, maar in samenhang met Brief 12 rondom 20 juli 1934)

Aan: beste Jaantje.

Inhoud:

Ze feliciteert Jaantje, omdat deze geslaagd is. “Tante was al een beetje bang, om reden er nog niet direkt geen telegram kwam opdagen, maar ik zij zoo: “Jaantje zal over een paar dagen wel een brief schrijven, daar hebt u meer aan als een telegram en ik had het wel geraden”.

Ze bedankt voor de brief, die ze van Jaantje kreeg. Ze heeft met antwoorden gewacht tot het slagingsbericht kwam. Ze heeft iedereen gegroet, waar Jaantje om gevraagd had: ook aan Hanneke, die toen juist bediend was.

Zij is maandag 16 juli naar Den Briel geweest; daar heeft ze veel kaarsen voor Jaantjes slagen gebrand. Op dinsdag de grote dag heeft ze alle heiligenbeelden bestormd met kaarsen: thuis en in de kerk. “Hoe vindt ge dat ?”

“Ontvang, Jaantje, mijn beste groeten, ook aan vader en moeder en de overige huisgenoten.

PS Ze vraagt Jaantje, of die bij gelegenheid de groeten wil doen aan haar nichtje, dat in Heeze is ?”

BRIEF 12.

Van: Uw tante Sr. Albertino, Rel. v.h. Gez. JMJ te Heeze.

Aan: goede beste Jaantje.

Datum: 22.7.1934.

Inhoud: zie BRIEF 13 van Sr. Albertino (pag. 36).

BRIEF 13.

Sint. (aan het handschrift te oordelen, waarschijnlijk haar broer Bram).Ongedateerd, rondom 5 of 6 december in de tijd, dat Jeanne in Didam is, na juli 1934; zie Brief 11 en 15).

Aan: Mej. J. Kamp, Didam.

Inhoud:

Sinterklaasgedicht aan Jaantje, oftewel juffrouw Kamp, die iedere zondagavond naar Didam moet gaan. Sint memoreert, dat Jaantje met het laatste Oranjefeest veel pret heeft gehad: ze was de klok vergeten. Vijf december valt dit jaar op maandag. Jaantje is in Didam, terwijl Sint in Waspik kwam. In Didam leert Jaantje grondpatronen aan de kinderen.

Ook gaat ze naar Waalwijk en Tilburg. Ze krijgt van Sint een nieuwe tas; de oude was versleten: “het is een practies ding, er kan van alles en nog wat in”, wat zij steeds leert.

BRIEF 14.

Adr. Kamp, lerares Na, Waspik, 14.4.1936.

Aan: den WelEd. Zeergeleerde Heer G. Akkermans, Arts, Drunen.

Inhoud: (dit is de kladversie van de verzonden brief).

Zij solliciteert naar een functie op de nog op te richten Huishoudschool te Waalwijk. Zij geeft als referentie op pastoor Huibers te Waspik.

BRIEF 15.

Zonder afzender (brief is op achterzijde van Brief 14 geschreven in potlood; waarschijnlijk met dezelfde datum en schrijfster Adr. Kamp).

Aan: Den ZeerEerw. Heer Heezemans, Pastoor, Waalwijk.

Inhoud:

Hedenmorgen heeft haar broer zich bij de Pastoor vervoegd om informatie in te winnen omtrent de instantie, die de benoemingen zal verrichten, wanneer de op te richten Huishoudschool in Waalwijk een feit is, na goedkeuring van de Minister. De Pastoor was afwezig, dus dit onderhoud vond geen doorgang. Zij neemt de beleefde vrijheid om de pastoor te vragen haar in te lichten over:

- a) welke instantie de eventuele benoemingen verricht van leerkrachten aan de te stichten Huishoudschool ?
- b) de namen van personen, die in dat college zitting hebben. Zij wil zelf graag voor eventuele benoeming in aanmerking komen. Ze is reeds 3 jaar in het bezit van de Acte Na; en hoewel al die tijd als lerares in de Naaldevakken werkzaam geweest, is ze nooit in de gelegenheid geweest een volledige betrekking te vinden.

(hier eindigt de pagina/brief).

BRIEF 16.

Jac., Eindhoven, 25.11.1937.

Aan: beste Jeanne.

Inhoud:

Hij refereert aan een eerder geschreven brief door hem. Nu schrijft hij er weer een, maar deze wordt weggestuurd: “het begin is goed flauw, he ? Vooruit dan, ik zal anders beginnen”.

Hij ligt in een luie stoel uit te rusten van alle doordeweekse beslommingen. Hij had Jeanne Kamp op zijn verjaardag gemist; hij had haar wel verwacht. Ze had het wellicht te druk ? Hij bedankt haar voor haar cadeautje.

“Die lui uit ‘la douce France’ hebben het goed gesteld hier”. Of ze met Kerstmis niet mee gaat ? Veertien dagen eruit, wat zullen ze het dan weer goed hebben. Hij vraagt of Jeanne bij hem thuis komt: gezellig buurten. Groeten aan Moeder, Marie en de rest en niet in het minst van je vriend Jac. Ook de groeten aan je vriendin. Soyez embrassé....

BRIEF 17.

Onbekende afzender (waarschijnlijk Mien, een van de dames Zijlmans, zie Brief 18, 19 en 20, die samen met deze brief een cluster vormen over gebeurtenissen, waar we 65 jaar later maar

moeilijk de vinger achter krijgen; daarom een uitvoeriger weergave om een optimaal begrip te krijgen). Waalwijk, 26.8.1939.

Aan: zeer Eerwaarde heer Pastoor (*bedoeld is pastoor Adriaan/Adrien Kamp (1903-1952, een neef van Jeanne Kamp). Adrien is vanaf mei 1939 pastoor in het Belgische Benonchamps, 10 km. ten oosten van Bastogne op de grens met Luxemburg; zie verder onder Brief 19).*

Inhoud:

Na het korte briefje van deze week schrijft zij nu een uitvoerig “verslag”. Zij is tot de conclusie gekomen, dat zij te hard van stapel is gelopen. Zij heeft de kastanjes voor anderen uit het vuur gehaald. Zij heeft nogal, niet bij haar passende, forse termen gebruikt. Het schrijven van de pastoor heeft haar dubbel gegriefd. Zij sluit haar eerste schrijven bij.

Schrijvers relaas:

Annie en Marie (Joosten ?) gingen zaterdagmiddag naar Den Bosch: schrijver fietste even naar Waspik. Zoals de pastoor weet, had Jaantje van schrijver 2 films gekregen. Op de eerste film zaten 3 foto's van “ons”: schrijver was bang, dat Jaantje de films bij de familie Van Gerwen zou laten ontwikkelen: dat dreef haar naar Jaantje. “Wij” zijn erg met de familie van Gerwen bevriend: een foto was tamelijk gek: “U weet hoe de mensen in Waspik zijn”. Schrijver had er zorg over, anders was zij niet naar de familie Kamp gegaan: “ik ken hen en zij kennen mij helemaal niet. Bij uw thuis was dat nog een verschil”. “Toen ik merkte, dat zij (familie Kamp) in de verbeelding waren, dat J.(aantje) te B.(enonchamps) was gebleven, zolang U thuiskwam, heb ik natuurlijk met moeder Kamp aangepraat en het heel gewoon gevonden. U kon de pastorie niet alleen laten”. Verder vertelde “ze” aan schrijver, dat pastoor het fototoestel had meegenomen, zodat het schrijver nog duidelijker werd, dat “ze” (is Jaantje) met medeweten van de pastoor te B. was gebleven. Het was maar een voorwendsel, maar dat kon schrijver toch niet ruiken. Schrijver kreeg daardoor een scheve voorstelling van “ons bezoek te B., omdat Jaantje ons toen stellig en onder het storten van hete tranen verzekerde, dat allen naar huis gingen, hetgeen toch eerst de opzet niet was. Dat J. voor thuis moest verzwijgen, dat ze naar V. ging, is heel natuurlijk. Dat overkomt ons ook wel eens. Vooral als de ouders bejaard en nogal ouderwets zijn aangelegd, zoals bij ons ook het geval is. Bij mijn thuiskomst, vertelde ik mijn bevindingen, waarbij wij allen tot de conclusie kwamen, die U en ons zeer noodlottig is geweest. Wij dachten alleen maar: waren wij Jaantje en Cor (*) soms te veel ? Aan U, Mijnheer Pastoor hebben wij absoluut niet getwijfeld. U bent voor ons alles geweest en Jaantje en Cor trouwens ook: zij waren voor ons als twee dienende engelen”. Schrijver vindt het reuze erg, dat het zo gelopen is. “Met die akelige ond-es hebben wij priesters het meeste last, nietwaar” (dit staat als citaat in de brief; betreft het een uitspraak van de Pastoor ? Onduidelijk is wie hier in afkorting mee bedoeld zijn: onderwijzers/ouders ?). “Ze lopen hard van stapel, hebben een grote mond en maken van hun hart geen moordkuil. Dat zijn toch meestal niet de slechtste mensen”.

Dat alles gezegd hebbend is alles van haar hart; ze kon het niet verdragen, dat Pastoor haar alles alleen aanwreef. Schrijver hoopt, dat alles nu opgehelderd en hersteld is en dat de aangename herinneringen aan “ons” bezoek te B. bij pastoor en bij hen zullen blijven voortleven. Zij vraagt, of pastoor, als hij a.s. week naar Waalwijk komt, dan Cor en Jaantje mee wil brengen. “Kom bij ons dinen, dan kunnen we alles herstellen”. A.s. zaterdag is het Koninginnedag, dan kan het niet. Ook niet vrijdag, dan hebben An en Marie Joosten school. Donderdag kan wel. De foto's zijn leuk en fraai.

(*) Met Cor kan bedoeld zijn Jeanne d'r broer Cor Kamp, maar ook bijv. een lerares-vriendin als Cor van Emmerik, zie Brief 21. In het hele vrouwengezelschap ligt dat laatste meer voor de hand.

BRIEF 18.

Jo, Eindhoven, 3.9.1939.

Aan: beste Jeanne.

Inhoud:

Ze is gisteravond bij Van Tuijn geweest en heeft toen van alles gehoord: waar heeft ze dat aan verdiend?! Toch niet aan het zo netjes opdekken van Jaantjes bed in Benonchamps? “Of toch? Zeg jij nou maar, o ja? dan hoeft ik het niet”. Jacques had haar beloofd aan haar te zeggen, dat Jeanne bij Van Tuijn was en er enkele dagen bleef en dat zij eens aan moest komen. Schrijver zag Jacques maandagavond en wat zei ie; “o ja, ik heb foto’s; Jeanne was bij Van Tuijn”. Schrijver bewonderde de foto’s en Jacques zei verder niets. Moest zij dan maar weten, dat Jeanne enkele dagen daar blijft en wacht tot schrijver zich daar eens vertoont?

Ze schrijft zich er bij Jeanne “uit” te voelen liggen: dat vindt ze erg. De volgende keer kan Jeanne schrijvers bed in Benonchamps ook nog opmaken. Zij doet het niet meer. Ze bedankt voor de foto’s “en...voor hetgeen in het kussen zat”. Ze wil de foto’s nog wel betalen, als Jeanne haar haar gironummer geeft.

“Dat ik er bij jou uitlig is erg. Eén troost heb ik: Ik lig er nog niet bij iedereen uit. Daar heb je bijv. het Klaverblaadje van een stuk of vier. Drie kaarten lagen er, toen ik thuis kwam”.

Heeft Jeanne al het briefje gelezen, dat de pastoor kreeg van die vier? (zie Brief 17).

“Ze lagen alle 4 op hun knie-en”. Ze heeft de pastoor gevraagd het aan Jeanne te sturen. Dat heeft ie zeker gedaan en “jij ligt nog steeds krom van het lachen. Zorg, dat je er maar niks van krijgt”. Ze sluit met de groeten aan Jeanne, ook aan Cor.

PS. Van Jacques heeft ze nog niets gehoord. “Hoeft er dus niks van te vertellen”.

BRIEF 19.

Abbe Adrien Kamp (*), (op zijn briefpapier vanuit zijn vroegere parochie: Cure/pastoor de Barleux, Flancourt, Villers-Carbonnel, Fresnes-Mazancourt (Somme) (ten oosten van Amiens-Frankrijk, nabij Peronne); Tel.nr. Barleux 5. Benonchamps, 8.9.1939.

Aan: beste Jaantje.

Inhoud: (de brief telt 5 kantjes in blauwe vulpeninkt geschreven)

Hij heeft haar brieven met veel plezier gelezen. Zijlmans heeft twee keer geschreven met verontschuldigingen (zie Brief 17 en 18). Jaantje is uitgenodigd met Cor bij Zijlmans te komen dineren en logeren. Hij heeft op “al dien klets” niet geantwoord, “en nu zal ze wel denken, dat de vriendschap verbroken is, hetgeen niet eens erg is”. De foto’s heeft hij ontvangen.

Ze hebben hem met Waspikse kermis een poets gebakken. Hij was zaterdagavond de 2 meisjes van Brugman gaan halen, die de tafel klaargemaakt hadden voor negen man, en voor zondag al aan het koken waren. Hij heeft tot 4 uur ’s morgens zitten wachten: denkend dat ze een ongeluk of stukken hadden gehad, wat hem niet verwonderd had bij Roksnoer (?) met zijn oude stukken; zondag had hij tot 1 uur met eten gewacht: niemand kwam, en de tafel voor negen man gedekt! Met het warme weer bleef er niets van het eten goed; hij had kosten gemaakt, omdat ze allemaal kwamen en het Waspikse kermis was: voor niks! ’s Morgens had hij de brief van Jeanne gehad, waarin stond, dat ze zeker kwamen. Hadden ze maar een telegram gestuurd! Weer tot 6 uur ’s avonds gewacht. Denkend dat ze onderhand wel uit Waspik vertrokken waren, dacht hij, dat ze rond 10 uur wel bij hem zouden zijn. Hij had toen in Bastogne boodschappen gedaan, “zoals ik dat kan”. Niemand kwam echter. Van “de meid” (uit Waspik?) heeft hij ook niets gehoord: als ze bij hem thuis er nog niets aan gedaan hebben, of Jaantje dan bij de pastoor wil informeren naar haar adres, dan schrijft hijzelf.

Misschien durft ze niet weg vanwege de oorlog.

Het is nog rustig bij hem, maar het kanonnengebulder is de hele dag te horen. Hij zit vlakbij de grens. Hij heeft de Belgische vlag uit de kerk gestoken: hij is de eerste parochie na de

grens. Hij denkt aan de vele gezellige avonden samen: dat ze teveel gelachen hebben. Ze hebben er soms wat van gemaakt. De stemming is bij hem nu bedrukt: velen zijn opgeroepen ten oorlog; hij kent een gezin, waar 4 zonen met hun vader zijn opgeroepen. Jacques is dus ook onder dienst, “die doet dat graag”. Jo is weer in de school. Bram zal zeker ook wel weg zijn. Van tante Mie (Sr. Albertino Kamp) heeft hij niets ontvangen: “die nonnen mogen in oorlogstijd zeker niet schrijven”. Van Cor heeft hij ook een brief gehad. Hij wil snel naar Holland komen, maar dan wel via het consulaat met de verzekering, dat hij terug kan. Hij komt per trein, dat is het veiligst. De brieven van Zijlmans sluit hij bij, als hij ze kan vinden. Hij doet groeten aan vader en moeder, Adriaan en al de anderen, aan Cor en bij hem thuis. Tot ziens.

PS. “Bewaar dit document, want ik collectioneer”.

(*)

Adrien/Adriaan Kamp is geboren te Waspik op 10.6.1903 als oudste zoon van Gerrit Kamp en Allegonda Pijnenborgh; hij is een volle neef van Jaantje. Hij werd priester gewijd te Amiens op 29.6.1932. Na kapelaan geweest te zijn te Royca en pastoor te Barleux ca. werd hij in mei 1939 pastoor van Benonchamps en Margeret (10 km. ten oosten van Bastogne op de grens met Luxemburg); hij overlijdt te Benonchamps op 9.3.1952 en is er op 13 maart begraven. Uit zijn bidprentje citeren we o.m.: Te vroeg is hij gestorven. Hij had nog zoveel plannen. Hij had een gouden hart. Voor wie hem hadden leren kennen en waarderen, was hij een uitstekend raadsman en trouwe vriend: voor zijn familie een steun en eer, onder zijn medepriesters een waar collega; bovenal een goede vader voor de hem toevertrouwde kudde, rechtvaardig en goed, doch een geweldenaar overal, waar hij meende, dat Gods eer op het spel stond. De nieuwe kerken, die in zijn parochies verrijzen, zullen zijn onuitputtelijke ijver verkondigen.

BRIEF 20.

Jo, Eindhoven, 10.9.1939.

Aan: beste Jeanne.

Inhoud: (de brief telt 8 pagina's)

Ze bedankt voor de foto's. Ze vraagt ook de burgervader en de burgermoeder te bedanken. Ze is blij te lezen in Jeanne d'r brief, dat Jeanne niet kwaad meer op haar is, zoals ze haar bij Van Tuijn hadden gezegd. Nu ze in de tweede brief ziet, dat alles o.k. is, heeft ze al 2 nachten lekker geslapen. Dat de pastor (Adrien Kamp) niet zo veilig zit aan de grens, is haar duidelijk. “Onze laatste dagen te Benonchamps en de terugreis waren, zoals we dat gewend waren: buitengewoon”. Hun tocht naar Frankrijk leek iets op een zeer klein avontuurtje. Om ca. 9 uur vertrokken zijnde, dineerden ze te Engun bij Père Fidele en Père Bruno. “Ook daar kunnen ze koken zeg!”. In Lille aangekomen, waar ze op Rheton wachtten –die voor particuliere zaken in Parijs zat-, werd in Frankrijk de tweede lichting (mobilisatie) opgeroepen; een drukte van belang!

Toen ze uit Lille naar Armentieres vertrokken, konden ze 2 wegen nemen: een voor zwaar- en een voor lichtgewichten. “Jullie zaten niet in de wagen, dus we nemen de weg voor de lichtere gewichten”. Ze kwamen langs nauwe straatjes, waarlangs de mensen zaten te kijken naar de stroom van onder de wapenen geroepen bij een grote poort: daar ging iedereen in, dus zij ook. Ze kwamen terecht op een kazerne; dienst in het Franse leger stond hen niet aan, dus weer gauw terug. Even later kochten ze de banden voor een zacht prijsje: 45 gulden de vier (korting inbegrepen) en de pastor kreeg nog 100 francs om Missen te lezen voor het pas overleden “wijf” van de baas. Daarna gingen zij door naar Rheton via Liancourt. Wat werd er door de Fransen en de Belgen gereden om thuis te komen!. Zij reden ca. 100 km. per uur en werden nog herhaaldelijk gepasseerd. Liancourt was niet thuis, maar wie zoekt vindt. Zij

zochten. Hij zat ergens te kaarten. Bij “ergens” hebben ze gegeten en de mensen daar wilden al de bedden voor ze klaar maken (het was ca. 10.30 uur ’s avonds). Toen kwamen de radioberichten. De pastor was zeer bang, dat zijn wagen “morgenvroeg” zou worden opgevestigd. Dus gauw terug naar “den Belgique”. Om 11 uur vertrokken ze. Ze hadden nog een en kwart liter benzine. In Liancourt hebben ze gauw mensen uit bed geklopt. Ze hebben hard gereden in donkere, mistige nacht. Er gebeurden die avond 4 ongelukken (o.a. wagens gekanteld en 2 katten doodgereden). “Erg he?”. Om 12.45 uur (’s nachts) waren ze aan de grens. “Waar of de pastor zo laat heenging?”. “Ik heb hier 2 Nederlanders, die opgeroepen zijn en die ga ik naar huis brengen”. O ja, dat sprak vanzelf. Met 4 gesmokkelde banden was de wagen gered. Om 1.15 uur (’s nachts) kwamen ze in Mons aan, zochten een hotel en gingen een lekker sigaartje roken. ’s Anderendaags keerden ze terug naar Benonchamps.

Hun reis naar huis was heel simpel: met de trein van Benonchamps tot Luik, twee maal overstappen met de fiets. In Benonchamps (*) en in Bastogne hielp de stationschef hen, die “jullie” wel kennen (Weltz). Aardige man, hoor. In Luik lagen de fietsen boven op elkaar. In de trein was het zo druk: ze hebben de hele tijd gestaan. Van Luik tot thuis traptten ze in 5 uur. Daarna gingen schrijver en Jacques een eindje fietsen.

De Zijlmanssen.

Ze heeft nog geen foto’s van hen gezien. Aardige lui, hoor; ze zal ze eens schrijven, als ze tijd heeft, want ze is ontzettend druk met school en studie. Voor deze brief heeft ze eigenlijk ook geen tijd.

”De brief der Zijlmanssen aan den pastor, voorzover ik het me herinner:

1. Durfden bijna niet te schrijven. Schaamden zich diep. Lagen op de knie-en. Alle 4. Mien schreef.
2. Schreef een kort briefje, want “mijn hart is te vol om veel te schrijven”. Later zou wel een langere volgen”.
3. Als de pastor “de volgende week” naar huis kwam, moest ie zeker aankomen, “dan kunnen we onder een heerlijk glaasje wijn en een lekkere Hollandse sigaar nog eens praten”. De pastor moest schrijven, wanneer hij kwam, dan kon Joosten ook van de partij zijn. “Ze kunnen verrekken”, zei de pastor, “ik zal nog meer naar die taartendozen gaan”. Verder schreven ze: “Als u niet aankomt, dan denken we, dat je het ons niet vergeven hebt”.
4. ”Zoals je nog weet, had de pastor de brief ondertekend: ”met de meeste hoogachting”. “Dat heeft ons het diepste gegriefd. Ik blijf je nog steeds toegenegen, Mien”.

“Jeanne, zo ongeveer zag het briefje eruit”. Maar ze las het in de morgenuren, en dan is ze nooit goed wakker. Ze voelt, dat er nog meer in stond, maar ze herinnert zich niet meer. Ze vraagt Jeanne dat briefje aan de pastoor te vragen en “je wraak ‘op de enigste mensen, waar ik het land aan heb, die ik niet zien kan’, zoals jezelf zei, zal volkomen zijn”.

Jeanne moet de originele brief (is Brief 17) zelf lezen.

Jacques ligt in Uden (onder dienst): hij heeft het ontzettend druk en leeft daar, schrijft hij aan haar. Zij moet van Jacques aan Jeanne en Cor de groeten doen. Zijzelf doet Cor natuurlijk ook de groeten. “Jacques ging graag, nietwaar. Kan best waar zijn. Maar zijn moeder vertelde me, toen Jacques over de radio hoorde, dat hij op moest komen: “toen werd hij helemaal bleek”.

“Dat zal je maar gedacht hebben”, zei ik. Maar Jacques houdt zich altijd zo.

“Nooit geen lelijke smoel”, zegt ie altijd”. Ze sluit de brief af met: “Tabeh en tot ziens”.

(*) Op Internet kun je onder Benonchamps aanklikken de Ligne SNCB 164: het 28 km. lange spoor, dat indertijd liep van Kautenbach (Luxemburg) via Benonchamps naar Bastogne (Belgie); afgebeeld is daar ook het vooroorlogse stationsgebouw van Benonchamps).

BRIEF 21.

Uw toegenegen moeder, Waspik, 21.1.1940.

Aan: beste Jana.

Inhoud:

Ze heeft Jana's brief ontvangen. De boodschap van Lien (de zus van Jana) heeft ze nog niet ontvangen, want het heeft in Waspik zo gesneeuwd. Deze week zal ze voor het pakje zorgen. Met het slechte weer kan Jana beter daar blijven. Jana schrijft, dat Cor van Emmerik naar Jana komt: de andere leraressen zijn daar zeker ook zondags.

Zij, moeder heeft al 14 dagen de griep. Ze is nu weer uit bed en geen dokter gehad.

Van Lien heeft Jana al gehoord, dat er van "ons" al 3 paarden zijn gemerkt: die moeten dus op "de monsterij" komen. Ze hopen er een van te mogen houden. Deze week hebben ze al 2 koeien geleverd: ze helpen "ons" zo wel overal van af. Er zijn in Waspik geen wedstrijden meer gehouden, er wordt ook niet geschaatst. "Bij ons zijn ze helemaal niet weggeweest". Het dooit nu flink.

Heeft Jana nog last gehad van de kou? Als de maand om is, moet Jana van het salaris het reisgeld er maar vanaf houden, plus een rijksdaalder. De mantel heeft schrijver gekocht bij Aelen: schitterend blauw goed. Ze zou er wel een staaltje van bij gedaan hebben, maar ze maakt er "zunde" van. Ze denkt, dat er nog een rokje van het zelfde goed uit kan. Er is 4 en halve el aan van ruim 140 cm. breed. Het was duur. Maar dat is het overal: men moet al blij zijn, "als men goei goed heeft".

Als Jana het pakje ontvangen heeft, graag dan een bericht sturen. Er is voor Jana geen post meer gekomen en nieuws is er ook niet. Vele groeten van allen, van kleine Bertus (Lodewijks) en vooral van moeder.

BRIEF 22.

Uw toegenegen moeder, Waspik, 6.4.1940.

Aan: Beste Jean.

Inhoud:

Ze feliciteert Jean met de benoeming van haar directrice: "het zal wel naar uw zin zijn". Ze vraagt of Jean haar stukken voor de vaste benoeming voor de vacantie getekend zijn, daar het nu met deze directrice "wel van de hand zal gaan".

Ze zitten in Waspik volop in de schoonmaak, al hoewel het geen weer is. De week na Pasen kan Lien naar Waspik komen, dan gaat het gezin van Bertus de Bont vertrekken; daar zullen zij ook wel werk mee hebben.

"Laat even weten, wanneer u komt, dan kunnen we u af komen halen. Nieuws is hier verder niet. Vele groeten aan de leraressen en de zusters vooral".

BRIEF 23.

Mien en Jo, Heeze, 21.4.1941.

Aan: beste Jeanne.

Inhoud:

Jeanne heeft lang op een brief moeten wachten. Ze (Mien) heeft het druk, ook nu. Redenen waren een zieke oom, een broer van hun vader in Geldrop, waar Jo gaat oppassen, en dat het nu schoonmaak is; boven zijn ze daarmee klaar, vandaag is ze met de keuken begonnen. Ze hoopt, dat Jeanne het haar niet kwalijk neemt. "Heel veel groeten van allemaal van je vriendin Mien".

Volgt nog een briefje op de achterzijde van Jo:

Nogmaals excuses voor het lange wachten op een brief. Ze maken het best; alleen zijn ze

verkouden. Buiten is het ook nog koud. Ze is de reis naar Nijmegen nog niet vergeten: het was heel gezellig. Het is 10 uur en ze eindigt, met excuses voor het gebruik van een slechte pen.

BRIEF 24.

Uw toegenegen moeder, Waspik, 12.5.1941.

Aan: beste Jean.

Inhoud:

Ze heeft vanmorgen het pakje gestuurd en er een paar boterbonnen bijgedaan. Of Jean even laat weten of het aangekomen is, want op de stations worden de goederenwagons opengebroken, om te kijken of er soms etenswaren in zitten. Ze maken het Goddank goed; ze hopen voor Jean hetzelfde. Ze zijn klaar met de schoonmaak. Ook de stal wordt nagezien: hij ziet er heel anders uit, als toen Jean er was. Cor en Bertus gaan naar school, het is een dapper span. De familie Kamp is ook vertrokken, dus daar kunnen zij ook aan het werk. Ze zijn nu aan het turf maken, want kolen zijn in Waspik duur: een mud in een hele maand. Ze eindigt met beste groeten en tot Pinksteren.

PS. Het geld hebben ze in goede orde ontvangen. Dank !

BRIEF 25.

Uw toegenegen moeder, Waspik, 13.6.1941.

Aan: Beste Jean.

Inhoud:

Het is alweer bijna 14 dagen geleden, dat Jean weer vertrokken is. Volgens afspraak zou moeder schrijven over het "geval van Broer van Emmerich". Ze hebben gedacht hem maar eens voor 8 dagen te laten over komen, dan kan men met elkaar bekend worden en gaat het goed, dan kan hij een heel tijdje blijven. Er is werk genoeg, maar het hangt er van af, "of ze iets aan kunnen pakken". 's Maandags kregen ze een telegram, dat de vergadering in Eindhoven niet doorging. Jean zal zich bij Van Tuijn wel vermaakt hebben. Ze zijn gezond, ze hopen van Jean hetzelfde. Ze sluit een paar boterbonnetjes bij: die zullen wel welkom zijn. Er wordt bij hen vreselijk geklaagd over de schaarste van boter en vet. Ze vraagt, of Jean laat weten, of er (in verband met de komst van Van Emmerich; zie ook Brief 26) iets van komt, want dan moeten ze iets veranderen in de slaapgelegenheid. Ze weten "hun" adres niet. Hartelijke groeten van hun allen, ook voor de leraressen.

BRIEF 26.

Uw toegenegen moeder, Waspik, 20.6.1941.

Aan: beste Jean. (die blijkbaar uit de brief in Nijmegen verblijft).

Inhoud:

Ze zit al de hele week op tijding te wachten vanwege Broer van Emmerich. Ze had van Jean al bericht verwacht. Ze herhaalt een en ander uit Brief 25: het telegram over de reis naar Eindhoven (dit laatste is onleesbaar gemaakt, doordat er een andere, onleesbare naam door heen is geschreven). Van Emmerich kan komen, er is werk genoeg; hij moet wel de distributiekarten meebrengen en ook laten weten een paar dagen tevoren, wanneer hij komt, om een en ander in orde te maken.

Van Lien haar doopjurk was wel aardig, maar die is nu met haar "bebi"-goed" al gesteld, daar men daar tot het laatst niet mee kan wachten. Jean schrijft over "de witte Blom": dat flesje olie kunnen ze thuis niet vinden; het is ook niet gebruikt, schrijver kan er geen oplossing in geven.

Hoe is het met de boter en het vlees ? Ze sluit wat boterbonnetjes in. Als Jean op vakantie is, moet ze maar weer goed melk drinken en gebakken spek met roggenbrood eten enz.

Als Jean een zomerjurk nodig heeft, moet ze er maar een kopen. Schrijver dacht, dat als de aardbeien rijp zijn, dat er dan maar iemand naar Nijmegen moet komen; die kan dan de bloes meebrengen, want pakjes sturen is tegenwoordig hoogst gevaarlijk, zegt hier de Chef. Ze staan nergens meer voor in.

Er is een zieke: "onze" Cor was er nogal erg aan toe. Hij mag nu weer een paar uur uit bed van de dokter. Het opklapbed doet goede dienst.

BRIEF 27.

Moeder, Waspik, 23.9.1943.

Aan: beste Jean.

Inhoud: (de brief is op een half papiervel geschreven).

De brief van Jean heeft ze ontvangen en ze heeft gelezen, dat alles weer goed verloopt: dat doet haar genoegen. Bij hen gaat het ook weer goed. Alleen: Nel is met al dat getob weer 8 dagen van streek en "dan weten wij natuurlijk niet klaar te komen".

Bram heeft hen verzocht met zijn verjaardag naar Drunen (hij is op 24 september jarig; op 8 september 1943 is hij getrouwd met Corrie Pijnenborg) te komen, maar vrijdag is geen dag om van huis te gaan, dus gaan ze zondag.

Jean schrijft, dat ze zondag over 8 dagen komt: dat treft ze, want dan doen de kleintjes hun eerste Hl. Communie en zal het bij Lien ook wel weer wat feest zijn. Ze denkt, dat ze met de oorlog wel weer de winter in zullen gaan, "al gaat het goed, zooals men zegt".

Het is alle dagen prachtig weer: dat komt goed van pas met het aardappels rooien. De handschoenen zijn gewassen. Schrijver is nu weer wat beter op haar gemak, "want het is een hele zorg geweest". Allen zijn Goddank gezond, ook de getrouwden. Verder is er geen nieuws. Veel groeten, "ook aan uw medelers".

BRIEF 28.

Uw toegenegen Jo Burmanje (?), Tilburg, 29.3.1944.

Aan: beste Jeanne.

Inhoud: (in potlood geschreven).

Ze dankt voor de door Jeanne geschreven brief. Ze verwijt Jeanne niet, dat zij haar nog niet heeft opgezocht in het ziekenhuis, "want als je zondag vrij bent en je wilt met Wies (Klijn) iemand opzoeken, dan moeten jullie zeker naar Toos gaan, want die heeft harder gezelschap nodig dan ik, want Toos zit bijna de hele week alleen". Hopelijk komt Jeanne met de Paasvacantie. Ze herinnert Jeanne eraan, dat deze gezegd heeft bij haar laatste bezoek, dat het na 14 dagen ziekenhuis wel allemaal achter de rug zou zijn. Dat komt nu wel anders uit ! Ze weet nog niet, wanneer ze naar huis kan. Ze had vernomen, dat Jeanne iets overkomen was, maar van Toos had ze vernomen, dat het wel meegevallen was. Ze had het met de hoofdverpleegster over de neus van Jeanne gehad. Ze moet Jeanne daarin teleurstellen: de zuster kon er weinig van zeggen, zonder Jeanne gezien te hebben; de zuster raadde aan er een dokter over te raadplegen, "want het kan verschillende oorzaken hebben" Ze heeft haar best voor Jeanne gedaan.

Hoe heeft Jeanne het zondag gehad ? Is Wies geweest ? Ze kan zich goed voorstellen, dat "dit" heel bijzonder voor Jeanne was: het komt ook zo heel dikwijls niet voor.

Het schrift is niet best, schrijft ze, want ze schrijft liggend op haar rug en op een heel slappe koft. Ze doet veel groeten "en tot ziens in de vacantie".

NOG ENKELE BESCHEIDEN

DOCUMENT 1.

Twee proefwerkbladen met vragen “Godsdienstleer” en “Bijbelse geschiedenis” uit 1928 van A./Bram Kamp. Zie Brief 46 van Sr. Luciana.

DOCUMENT 2.

Bewijs van politieke betrouwbaarheid van de burgemeester van Raamsdonk terzake hr. Pieter Johannes Verschuren, geb. te Raamsdonk 16.1.1911, wonend aldaar A 48, (echtgenote van Rie Kamp), dd. 9.6.1945.

DOCUMENT 3.

Nota van verschotten/honorarium van notaris J. Waverijn te Capelle, dd. 15.9.1948 ten laste van dhr. G.(erard) Kamp, Benedenkerkstraat 14, Waspik, zijnde de helft van fl. 57,50.

DOCUMENT 4.

Voorschotafrekening van de nalatenschap van Adrianus van Kuik (*), Kerkstraat 27, Waspik, overleden in St. Elisabeth ziekenhuis te Dongen op 19.4.1968.

De nalatenschap bedraagt totaal fl. 128.731, 98, waarvan fl. 48.731,98 successierechten.

Resteert fl. 80.000. Berekening van ieders erfdeel:

De kinderen van Lambertus Cornelis Kamp, gezamenlijk voor 1/15^e deel, alzo de kinderen van (Lambertus) Cornelis Kamp en diens kinderen, in getal 9, alzo elk voor 1/135^e gedeelte ofwel fl. 953,57 minus successierechten fl. 312,63, resteert voor elk der onderstaanden fl. 640,94.

Te weten:

A.A.P. Kamp, Drunen, Raadhuisplein 1, A.J.C. Kamp, Oud Emmeloordseweg 24, Gem. N.O. Polder, M.P.P. Verschuren-Kamp, Molenstraat 26, Raamsdonk, P.C.M. Kamp-Kamp, Gemaalweg 5, Gem. N.O.Polder, A.M.J. Klein-Kamp, Kerkstraat 42, Waalwijk, G. Kamp, Benedenkerkstraat 43, Waspik, J.P. Kamp, Benedenkerkstraat 14, Waspik, C.J. Kamp, Benedenkerkstraat 5, Waspik.
Ondertekend door W. Kamp.

() Adrianus van Kuik, volgens overlevering knecht bij Engelina Kamp-Dingemans, huwt na 1922 met haar dochter Petronella Kamp (geb. te Waspik op 6.8.1878, overl. te Raamsdonkveer/Waspik 12.9.1958); hij hertrouwt Johanna Petronella Kamp, de dochter van Gerrit Kamp en Allegonda Pijnenborgh geb. te Waspik op 13.8.1904 en overl. te Utrecht/Waspik op 19.8.1964. Adrianus van Kuik blijft kinderloos.*

TUSSEN DE REGELS DOOR: **EEN POGING TOT RECONSTRUCTIE**

De brief als communicatiemiddel bij uitstek in een tijd, waarin e-mail, telefoon en telegram nog onbekend of zeldzaam waren. Drie religieuzen, die buiten Waspik hun verblijf vonden en daar een vrij afgezonderd bestaan leidden en een kind, dat “op kamers” gaat voor studie en werk, vormen in ons geval de aanleiding voor een vrij levendige schrijfcultuur in de families Van Dongen en Kamp. Het aantal brieven, dat geschreven is, moet veel groter geweest zijn dan de 120, die ons nu nog resteren. Daarvan getuigen de hiaten in de datering. Bovendien zijn de brieven, die vanuit Waspik naar de buitengaats gegane familieleden verzonden zijn, niet bewaard gebleven en dat moeten er ook honderden geweest zijn. Een ander familielid, pastoor Adriaan/Adrien Kamp, verblijvend 7 jaar in Frankrijk en 13 jaar in België, schrijft, dat hij brieven collectioneert, maar deze collectie zijn we nog niet op het spoor gekomen en is waarschijnlijk ook verloren gegaan.

We moeten het dus doen met wat we wel hebben.

Brieven op papier zijn kwetsbare wezens, maar tegelijk heel kostbaar. Behalve misschien een foto had men op dat moment geen ander tastbaar bezit van deze familie/gezinsleden bij zich. Bij leven en zeker bij sterven waren het in zekere zin kostbare relikwie-en van dierbaar geworden mensen; zulke zaken bewaarde men toen zorgvuldiger dan nu: in onze wegwerpcultuur, en zeker in de e-mail cultuur van heden zal dit voltooid verleden tijd blijken.

Het mooie van een brief is, dat woord en antwoord op elkaar rijmen. Men deelt ervaringen, wetenswaardigheden en gevoelens, vice versa. De ene brief weerspiegelt de andere. Dus kunnen we uit de “antwoordbrieven” nog veel terughalen van wat in de “woordbrieven” voorgoed verloren is gegaan. Niet alles is precies te reconstrueren, omdat we na zoveel jaren de vinger niet meer achter de feitelijke situatie en historische context kunnen krijgen en direct betrokkenen inmiddels overleden zijn. Vandaar een “poging” tot reconstructie.

Alles speelt in een tijd (1889-1944), waarin enerzijds (RK) geloof en leven, bidden en werken nog hand in hand gingen, maar waar anderzijds in het begin van de 20^e eeuw grote veranderingen hun komst reeds onafwendbaar aankondigden: op gebied van techniek, maar ook van geloof en zeden. Dit spanningsveld is in de brieven volop voelbaar.

Het verhaal begint op 15 september 1886. Dan blijft Adriana van Dongen-Brui(j)nenbaard (1839-1921) in Waspik achter als weduwe/huwelijk Waspik 31.1.1863 van Abraham (Janszoon) van Dongen (1833-1886); zij heeft dan 5 kinderen in de leeftijd variërend van 22 tot 4 jaar. Vier andere kinderen zijn reeds jong overleden. Als voogd staat dan de ongehuwde broer van haar man Bram, Jan Jans van Dongen (Waspik 8.8.1830-tweeling met Josephus - Waspik 31.12.1901), het gezin bij. Waarschijnlijk heeft hij tot zijn overlijden, bij hen ingewoond. Ze wonen te Waspik in een boerderij, die volgens mondelinge overlevering al 200 jaar toebehoort aan de familie Van Dongen. Voorvader Adriaen Laureijs Willems van Dongen/de Smit is in ieder geval in 1706 in Waspik geboren.

Dochter Jans van Dongen is bij het overlijden van haar vader 12 jaar oud. In 1889, ze is dan 15 jaar oud, gaat ze in noviciaat bij de Zusters Religieuzen van het Gezelschap JMJ (Jezus Maria en Jozef). Vanaf dat jaar tot haar dood op 26.12.1930 schrijft Jans/Sr. Marie Luciana van Dongen met enige regelmaat brieven naar haar moeder, broer en zus en andere familieleden. Deze brieven geven ons een inkijkje in het wel en wee van haar ouderlijk gezin en haar familie. Het motief van haar religieuze roeping kan gelegen hebben in haar persoonlijke geloofsleven, maar kan evenzo goed (ook) gestimuleerd zijn door de benarde situatie thuis; het feit, dat een kind al dan niet zelf koos voor het religieuze leven, betekende tegelijkertijd een eter minder en een springplank voor een verzorgd leven en carrière buitenshuis. Een keuze voor het religieuze leven of het priesterschap was in die dagen een voor de religieus zelf en haar familie een prestige gevoelige stap naar de buitenwereld toe.

Het valt op, dat van jongs af aan Jans een bemoederende/bevoogdende rol aanneemt ten opzichte van haar milieu; reeds in haar eerste brief in 1889 (15 jaar oud !) maant Jans als novice, dat haar jongere broer Jan zich terdege voorbereidt op de eerste Hl. Communie en dat haar dan 50 jaar oude moeder goed haar best moet doen. Ook in latere brieven “preekt” ze, dat haar zus Lucia en haar zwager Bart Kamp en hun kinderen zich in alles aan Gods Hl. Wil onderwerpen, Zijn zegen boven alle tijdelijke zaken stellen en als goede rooms katholieken leven. In de laatste brief van haar in 1930, tevens haar geestelijk testament, zet ze de puntjes wat dat betreft nog eens op de i.

Ook dringt zij meermalen in niet mis te verstane termen er op aan, dat de kinderen van Bart en Lucia zich open stellen voor het religieuze leven en het priesterschap. Dat hieraan door de ouders geen gehoor is gegeven zegt iets over de afstand in denken en gevoelen tussen de beide zussen. Als er onenigheid ontstaat over de erfdelen uit de nalatenschap van haar moeder, laat Sr. Luciana niet na ook in geestelijk opzicht haar zus te chanteren en onder druk te zetten.

Als tante-zegger Bram Kemmeren (de zoon van Sjef Kemmeren en haar zus Pietje van Dongen) wil huwen met de met hem in 4^e graad verwante Marie Kuijsters haalt zij alles uit de kast om Bram van dat voornemen af te houden en de wetten van de kerk te stellen boven de stem van zijn hart. De “Roomsche zin van het voorgeslacht” gaat bij haar boven alles.

Ook frater Bram/Maria Placidus Kemmeren meet zich in zijn rol als oudere broer, maar ook als geestelijk leidsman een allure aan, waarmee hij meent zijn 4 jaar jongere broer Antoon geducht te moeten kapittelen en bijsturen.

Daarentegen is Sr. Luciana ook degene, die in haar familie in de frontlinie staat van de technische vernieuwing en haar zus en zwager aanspoort om daar ten volle in mee te gaan (een nieuwe boerderij, electriciteit, moderne landbouwmethoden en – machines en bijv. de suggestie om een auto te huren om haar in het verre Didam te bezoeken). Ook is zij onderwijstechnisch een van de grote stimulators in haar eigen religieuze gemeenschap te Didam. Zij is ongetwijfeld ook de promotor achter de vorming tot onderwijzer(es) van de tante-zeggers Bram en Jeanne Kamp.

Intussen laat het leven zijn hele harde kanten zien in het leven van deze familie Van Dongen.

Twee van de kinderen van Abraham en Adriana van Dongen-Bruinenbaard, Pietje en Cornelia van Dongen huwen in 3^e/4^e graad verwantschap met de gebroeders Sjef en Helmus Kemmeren, resp. te Waspik op 12.5.1898 en op 10.5.1894.

Onderlinge verwantschapslijn:

1. Sjef/Helmus Kemmeren	x	Pietje/Cornelia van Dongen
2. Jan Kemmeren x Antonia Joosten Pols		Abraham van Dongen x Adriana Bruijnenbaard
3. Joost Joosten Pols x Maria Pols		Marcellus Bruijnenbaard x Petronella Kuijsters
4. Joost Huiberts Pols x Petronella v.d.Kaa		Jochem Kuijsters x Maria Pols, dochter van
	^-----	Joost Huiberts Pols x Petronella v.d. Kaa.

Niet fijnzinnig brengt Sr. Luciana als (schoon)zus, bijna 30 jaar later in herinnering, dat dit in verwantschap getrouwd zijn hen veel ellende en tegenspoed heeft gebracht.

Alle vier sterven zij jong. Pietje Kemmeren-van Dongen sterft op 5.1.1901. In bedekte termen lees je vanaf 1894, dat zij het voor haar dood in geestelijk opzicht ook niet gemakkelijk heeft gehad. Ze laat een kind, Bram Kemmeren na, 2 jaar oud; haar man Sjef woont korte tijd met zijn zoontje Bram in bij Adriana van Dongen-Bruinenbaard, totdat hij een huishoudster vindt. Op 23.4.1903 hertrouwt Sjef/Joséphus te Raamsdonk met Jans/Johanna van Strien, d.v. Cornelis van Strien en Petronella van Dongen. Sjef Kemmeren overlijdt in 1915, 61 jaar oud, zodat Bram zijn vader en kostwinner, 16 jaar oud moet missen. Bram en zijn stiefmoeder wonen op een boerderij in Raamsdonk. Later, na zijn huwelijk te Raamsdonk op 30.4.1923 met Marie Kuijsters blijft Bram daar nog enige tijd wonen, totdat hij met zijn gezin en stiefmoeder ca. 1932 als pionier verhuist naar de Wieringermeer.

Bram Kemmeren trouwt in een *dubbele* verwantschapsrelatie met Marie Kuijsters:

1. Bram/Abraham Cornelis Kemmeren	x	Marie/Maria Petronella Kuijsters
2. Sjef Kemmeren x Cornelia van Dongen		Josephus Kuijsters x Catharina M. Kemmeren
3. Abraham van Dongen x Adriana Bruijnenbaard		Matthijs Kemmeren x Petronella Schalken
4. Marcellus Bruijnenbaard x Petronella Kuijsters		Johannes Kemmeren x Huiberdina Bruijnenbaard
5. Kinderen van Paulus Bruijnenbaard x Adriana Smits		

1. Bram Kemmeren	x	Marie Kuijsters
2. Cornelia van Dongen x Sjef Kemmeren		Josephus Kuijsters x Catharina Schalken
3. Adriana Bruijnenbaard x Abraham van Dongen		Johannes Kuijsters x Huiberdina Verschuren
4. Petronella Kuijsters x Marcellus Bruijnenbaard		Jochem Kuijsters x Maria Pols
5. Jochem Kuijsters x Maria Pols	-----	^

In het Noord-Hollandse maakt Bram zich verdienstelijk voor de boerenstand. Ook is hij een van de drijvende krachten/practijkbegeleider in het Joodse Werkdorp aan de Nieuwsluizerweg in de Wieringermeer/Slootdorp/gehucht Nieuwesluis, waar in de periode 1934-1941 honderden Joden tussen de m.n. 14-30 jaar oud klaar gestoomd worden voor het (boeren)leven in het nieuwe Palestina. Dit Werkdorp is op last van de Duitse bezetter maart 1941 ontruimd en Bram stond voor de onmogelijke taak om te laveren tussen de eisen van de bezetter en het lot van deze mensen. Uiteindelijk zijn enkele tientallen de dans ontsprongen.

Op 20.3.1941 arriveren er rond het middaguur 6 bussen van het vervoersbedrijf Amsterdam, begeleid door de auto's van Klaus Barbie en Willy Lages van de Sicherheitsdienst.

Dr. K. Mendelsohn en A. Kemmeren.

De buitenbel wordt geluid en iedereen weet wat dat betekent: etenstijd. Nu krijgt iedereen na de maaltijd 10 minuten de gelegenheid zijn/haar spullen bij elkaar te graaien en in de bus te stappen. Dan staat werkleider Kemmeren op. Hij wijst er op, dat het bedrijf door moet gaan. Er moet straks geoogst worden en juist in verband met de voedselvoorziening is dat van groot belang. Barbie en Lages zijn hier gevoelig voor en geven Kemmeren en zijn collega A.J. Slabbekoorn van de afdeling Tuinbouw toestemming 50 mannen en 10 vrouwen aan te wijzen, die tot na de oogst kunnen blijven. 'Het ergste, wat ik ooit in mijn leven heb moeten doen' volgens Kemmeren. Van de 240 Joden, die moeten vertrekken, eindigen er 197 in de gaskamers van Mauthausen en Auswitsch. Voor hen is er bij het Werkdorp in 2020 een gedenkmonument met hun (197) namen opgericht.

Op 1.8.1941 sluit het Werkdorp. Van de blijvers vinden velen na de sluiting van het Werkdorp een onderduikadres en overleven zo de gruwelen van de oorlog. Op 20.3.2020 was de lancering van de website www.werkdorpwieringermeer.nl.

Bram sterft te Alkmaar op 2.6.1981 en wordt in Middenmeer begraven.

Zus Cornelia van Dongen sterft, waarschijnlijk in het kraambed van haar kind in 1904, 40 jaar oud en ze laat 3 kinderen (9 en 5 jaar oud) achter, waarvan de jongste later dat jaar ook nog sterft. Haar man Helmus Kemmeren verkoopt zijn boerderij en trekt zelf met zijn 2 kinderen Bram en Antoon in bij zijn schoonmoeder Adriana van Dongen-Bruinenbaard, die dan nog steeds te Waspik woont met haar 2 andere kinderen: dochter Lucia, die 22 jaar is en zoon Jan, 20 jaar oud, die "krankzinnig" is. Vanaf 1907 komen echter in deze "Grossfamilie" ook nog de kinderen van Bart Kamp en Lucia van Dongen ter wereld, die op 6 september 1906 gehuwd zijn.

Deze situatie blijft zo tot ca. 1912, wanneer de oudste zoon Bram van Helmus Kemmeren in opleiding gaat bij de fraters van Tilburg. In 1912 sterft Helmus Kemmeren en blijft zoon Antoon Kemmeren daar wonen, totdat hij in 1915 gaat werken bij een oom/slachter te Kaatsheuvel en korte tijd later bij een boer te Waspik.

In 1911 telt deze "Grossfamilie" dus 11 leden: moeder Adriana van Dongen-Bruinenbaard, schoonzoon Bart Kamp en dochter Lucia van Dongen met hun 4 kinderen, schoonzoon Helmus Kemmeren met zijn 2 kinderen en zoon Jan van Dongen. Het is een arme tijd van veel en hard werken. Ons rest een foto van het gezin van Bart en Lucia Kamp-van Dongen, gemaakt in 1916; tijdens de eerste wereldoorlog heeft het gezin, blijkens de op de foto mee poserende soldaten, inkwartiering en vader Bart Kamp ziet er op deze foto ronduit slecht en vermagerd uit. Ook zijn vrouw Lucia wordt veelvuldig door ziektes geplaagd.

Pas als moeder Van Dongen-Bruinenbaard in 1921 sterft, zijn Bart en Lucia Kamp op zichzelf met hun eigen gezin, met inmiddels 9 kinderen. Onduidelijk is, hoelang de geesteszieke Jan (Johannes

Marcelis Cornelis) van Dongen nog in dat gezin ingewoond heeft. Vóór 1920 is hij in elk geval al uit huis geplaatst en uiteindelijk sterft hij op 5.4.1960, 80 jaar oud/geb. Waspik 18.2.1880, in Vught (Voorburg).

Anderhalf jaar na de dood van zijn grootmoeder sterft in 1923 frater Bram/Maria Placidus Kemmeren te Tilburg aan een dodelijke ziekte, nog maar 28 jaar oud.

Dan pas komt aan 22 jaar durende rampspoed een eind: afgezien van het overlijden van de bejaarde moeder (82 jaar), de te vroege dood van haar 2 dochters, van haar 2 schoonzons en enkele van haar kleinkinderen.

Inmiddels zijn Antoon (Helmuszoon) Kemmeren en Bram (Sjefzoon) Kemmeren getrouwd en stichten zij een eigen gezin.

In dezelfde tijd (1922-23) bouwen Bart en Lucia Kamp-van Dongen een nieuwe boerderij aan De Del, aan de Benedenkerkstraat in Waspik, vlakbij de boerderij waar Helmus en Cornelia Kemmeren-van Dongen tot 1904 gewoond hebben.

Na al deze familie-perikelen dient zich in de “grote” geschiedenis de crisis- en oorlogstijd aan. In diverse brieven proeven we de spanning en de beperkingen, die dit ook onze familieleden oplegt. In dit verband denk ik aan het gezin van Piet Kamp, een broer van Bart, die het eind twintiger jaren financieel niet redt en waar de broers, die het breder hebben hangen vanaf 1928, na de dood van hun moeder Engelina Kamp-Dingemans, bijspringen. De onderlinge solidariteit binnen de familie Kamp blijkt ook hier weer. In de oorlogsjaren is er van alles te kort, en ook de confiscatie van goederen en waren vanwege de Duitse bezetter gaat het bedrijf van Bart en Lucia Kamp-van Dongen niet voorbij. Veel is onzeker in deze angstige periode.

De crisis op het materiele en politieke vlak paart zich aan een om zich heen grijpende crisis op het geestelijke en morele vlak. Oude zekerheden wankelen en met name door de opkomende industrialisatie geraken jonge mensen buiten de veilige muren van het gezin en de zekerheden van vroeger. De zedenpreken van Sr. Luciana aan het adres van de neven en nichten en de pogingen van de zusters in Didam om de jonge generatie arbeiders/sters aldaar middels cursussen binnen de kaders te houden, duiden tragischerwijze tegelijk op het in toenemende mate mislukken van dit streven. Tegelijkertijd biedt deze tijd ook nieuwe kansen. In het boerenmilieu komen andere beroeps-perspectieven in beeld. Bram en Jeanne Kamp gaan studeren.

Ze werken zich na hun lagere school opleiding via zelfstudie en bijscholing op naar vervolgstudies in het onderwijs. Juist in die jaren verruimt de onderwijsmarkt zich, omdat van overheidswege op bredere schaal voortgaande scholing op het platteland gepropageerd wordt: het zevende leerjaar doet zijn intrede en her en der rijzen Huishoudscholen als paddenstoelen uit de grond. Veel van deze onderwijsinstellingen zijn in handen van religieuzen: de Broeders van Dongen, waar Bram Kamp vanaf 1924 de kweekschool volgt en de Zusters JMJ, waar Jeanne Kamp vanaf 1930 in Den Bosch haar (vervolg)studie Naaldvakken doet.

In dit Brievenboek treedt naast Sr. Marie Luciana van Dongen ook Sr. Marie Albertino Kamp voor het voetlicht. Beiden zijn religieuze van de Congregatie van de Zusters van de H. Maagd Maria, genaamd het Gezelschap van Jesus, Maria, Jozef. Waar de eerste als een symbool van robuustheid en strengheid naar voren treedt, profileert de laatste zich veel minder stellig, wanneer het gaat om geloofszaken. Sr. Marie Albertino toont zich minder vanuit de hoogte, is veel meer geïnteresseerd in het kleine wel en wee van haar familie en stelt zich kwetsbaar op in het gemis van bezoek en aandacht van haar verre familie. Misschien, dat het verschil hem daarin ook zit, dat de een in het onderwijs werkzaam is en de ander, Sr. Albertino, in de ziekenzorg ?. De lerares versus de dienaressen....

En dan natuurlijk de brieven, die van Jaantje, Jana, Jean of Jeanne Kamp bewaard zijn gebleven. Ze ademen een heerlijke onbevangenheid tegenover de veelal “zwarte” geestelijke brieven, die dit Brievenboek vullen. Het meest heb ik gelachen bij het ontcijferen en intikken van haar brieven. Ze verstaat de kunst om de hilariteit van het moment ook op hilarische wijze aan het papier toe te vertrouwen. De ondeugd straalt er in menige brief van af. Het moet vroeger een vrolijke meid geweest zijn, die volop van het goede van het leven kon genieten: de wijn, de sigaren, het lekkere eten. Als de wereld groter wordt dan Waspik, gaat er inderdaad een wereld voor je open !

“Het leven van de (groot)ouders is het boek, waar de (klein)kinderen in lezen”.

Dit Brievenboek brengt ons terug in een tijd, dat onze (groot)ouders net zo oud waren als onze (klein)kinderen nu. Een wereld van verschil !

Maar ook in dat verschil en ondanks die onoverbrugbare afstand komt tot ons de wetenschap, dat wat toen telde ook nu nog goud waard is: familiezin, zorgzaamheid gepaard gaande met bezorgdheid, solidariteit, vooruit komen in het leven, levenswijsheid, geloofszin, humor en relativiseringsvermogen. De massiviteit van het RK geloof, in dit Brievenboek nog zo volop aanwezig, is in de afgelopen 100 jaar zienderogen verdampt. In dat opzicht is het echt een tijdsdocument. Ik denk, dat de jongere garde bij een heleboel woorden in dit Brievenboek node een verklarend register mist. Veel is antiquarisch en voorgoed geschiedenis geworden. Het zij zo.

Wat mij intrigeert is de vraag, wat onze voorouders toen (1889-1944) in de onzekere hardheid van het leven staande en gaande heeft gehouden. Misschien naast de hierboven genoemde zaken ook: dat je je leven kon delen met een jouw dierbare ander door het van je af te schrijven.

De inhoud van het geschrevene loonde mij in ieder geval de moeite om al deze in wederkerige genegenheid geschreven brieven van het voorgeslacht voor het nageslacht te bewaren. Er zijn maar weinig families, die zo'n familiejuweel heden ten dage op tafel kunnen leggen. Daarom eindig ik met dank aan al degenen, die het zovele jaren voor ons bewaard hebben !

Jan Lange

7 oktober 2006

de dag, waarop te Raamsdonk in “de Koppelpaarden” plaatsvindt de tweede reünie van de nakomelingen van Bart en Luus Kamp-van Dongen, met wier kleindochter Jeannette Kamp de bezorger van dit brievenboek, Jan Lange, getrouwd is.

ENKELE
FOTO'S
UIT HET
FAMILIE-ALBUM

*Adriana Bruijnenbaard
geb. 1-6-1839 Capelle
overl. 23-10-1921 Waspik
geh. met Abraham van Dongen (1833-1886)*

Johannes/Jan Timmers (geb. Waspik 3.11.1844, overl. Oosterhout 20.6.1927) en Adriana Maria Bruijnenbaard (geb. Capelle 18.11.1843, overl. Oosterhout/Oosteind 23.1.1929; zus van Adriana hierboven) huwen te Capelle op 5.5.1876 . Foto bij hun gouden huw. feest in 1926.

Petronella van Dongen
geb. 23-12-1866 Waspik
overl. 06-05-1901 Waspik
huwt ca. 1898 met
Jozephus Kemmeren (1854-1915)

Jans / Johanna van Dongen
zr. Marie Luciana J.M.J.
geb. 19-04-1874 Waspik
intrede 20-09-1890
overl. 27-12-1930 Didam

Lucia Maria van Dongen
geb. 02-03-1882 Waspik
overl. 01-10-1962 Waspik
huwt 06-09-1906 met
Johannes Lambertus Cornelis Kamp
(1877-1950)

*Abraham Cornelis Kemmeren (1899-1981)
gehuwd met Maria Petronella Kuijsters.
Pionier in de Wieringermeerpolder.*

*ca. 1916: Rie vader Bart Sjan moeder Luus Gerard Lina Nel Bram
Achterste rij onbekend*

ca. 1921

Familiefoto Kamp b.g.v. zijk. profs. deest Zr. Maria Albertina Kamp ± eind 1920/

5 ^e r ^{ij} :								
Kees de Bont	Piet Kamp	Jan Kamp	Adrie de Bont	Jan Kamp	Jan Kamp	Piet Kamp	Bart Kamp	
e.v. Jane Kamp	e.v. Adriaan v. Boystel	e.v. M ^{ie} Kamp	d.v. Kees	e.v. Kees v. Dongen	d.v. Gerit	2.v. Bart	e.v. L ^{uis} v. Dongen	
2.v. Adriaan	2.v. Adriaan	2.v. Adriaan	(wite blouse)	2.v. Bart	2 ^e e.v. Adriaan v. Kijl	(11)	2.v. Adriaan	
(16)	(8)	(7) (met snar)	(12)	(13) (hoordje reetop)	(19)		(4)	
4 ^e r ^{ij} :								
Adriaan Kamp	Bart Kamp	Theris Kamp	Chien Kamp	Gerit Kamp	Betje Kamp	Bart Kamp	Anna de Bont	Lina Kamp
2.v. Bart	2.v. Gerit	2.v. Gerit	2.v. Bart	2.v. Adriaan	2.v. Bart	2.v. Bart	d.v. Kees	d.v. Bart
				e.v. Gon Pijnenborgh	(zwarte jurk)			
(17)	(21)	(20)	(10)	(3)	(12)	(9)	(23) (strik in haar)	(18)
3 ^e r ^{ij} :								
Adriaan v. Boystel	Gon Pijnenborgh	Betje Kamp	Engelina Dingemans	Maria Alb.	Jan Kamp	Luis v. Dongen	Mie Kamp	
e.v. Piet Kamp	e.v. Gerit Kamp	1 ^e e.v. Adriaan v. Kijl	2 ^e e.v. Adriaan Kamp	2 ^e g.m.j.	e.v. Kees de Bont	e.v. Bart Kamp	e.v. Jan Kamp	
op schoot Lina Kamp		d.v. Adriaan		d.v. Adriaan	d.v. Adriaan		op schoot Lina Kamp	
(18)	(22)	(5)	(1)	(2)	(6)	(15)	(17)	(38)
2 ^e r ^{ij} :								
Jo de Bont	Cor de Bont	Sjan Kamp	Olaf Kamp	Pie Kamp	Lina de Bont			
d.v. Kees	d.v. Kees	d.v. Bart	d.v. Bart	d.v. Bart	d.v. Kees			
(34)	(36)	(28)	(30)	(29)	(35)			
1 ^e r ^{ij} :								
Gerard Kamp	Jan Kamp	Piet Kamp	Harri Kamp	Adriaan de Bont				
2.v. Bart	2.v. Gerit	2.v. Gerit	2.v. Gerit	2.v. Kees				
(21)	(22)	(24)	(22)	(37)				

Lambertus/Bart Kamp

Lucia/Luus van Dongen

Ca. 1921 v.l.n.r. Cor de Bont, opoe Engelina Kamp-Dingemans, Sjan en Nel Kamp (zussen),
zr. Maria Albertino Kamp

Bram Kamp (1908-1976) ca. 1926

en in dienst ca. 1930

Brieven-schrijfster Sjan Kamp

Rie, Bram, ? en Sjan Kamp 1934. Toen is deze motor op de naam A.A.P. Kamp Waspik A 98 ingeschreven.

Willem Kemmeren (1862-1912)
1894 geh. met Kee van Dongen

Zeer waarschijnlijk in haar kraambed gestorven Kee Kemmeren-van Dongen (1864-1904)

Hieronder hun kinderen

Frater Bram Kemmeren (1895-1923)
brievenschrijver

Antoon Kemmeren (geb. 1899)

v.l.n.r. Cor Bram Lien Nel Adriaan vader Bart Rie Jan moeder Luus Jeanne Gerard
Kamp-van Dongen

08-09-1943 Drunen

Huwelijk Bram en Corrie Kamp-Pijnenborg

Grotestraat 105 (nu Raadhuisplein 1) achter 't huis te Drunen

*1e rij v.l.n.r.: Ariaan Buijs., Jos Pijnenborg, Luus Pijnenborg-Ermen, priester ?,
 Mie Pijnenborg-Buijs, Mari Pijnenborg (Frie-zoon), Bertus Lodwijks, Bram Kamp,
 Kapelaan , Corrie Kamp-Pijnenborg, Jan Kamp, Brigitte Brans,
 Luus Kamp-van Dongen, Anna Pijnenborg (Frie-dochter), Bart Kamp,
 Lina Lodewijks-Kamp, Piet Lodewijks.*

*2e rij v.l.n.r.: Tinus de Wilt, Moeder Brans, Cor Kamp, Piet Verschuren, Rie Verschuren-Kamp,
 Ariaan Kamp, Rika Kamp-Smeur, Sjan Kamp, Sjef Klijn, Han Klijn-Buijs,
 Nel Kamp, Janus Brans, Rie Brans (2e vrouw v. Janus), Gerard Kamp,
 Knillis v.d. Ven, Sien v.d. Ven-Buijs.*

Wrschl. is de onbekende priester op de 1^e rij pastoor Brans, broer van Janus Brans.

In uw gebeden en H. Misoffer
wordt aanbevolen de ziel van zaliger de

ZEER EERW. HEER

Adriaan KAMP

Pastoor van Benonchamps

overleden in Benonchamps de 9^e Maart 1932.
in de ouderdom van 48 jaren,
voorzien van de laatste H. Sacramenten
en de Apostolische Zegen.

In uw gebeden en H. Misoffer wordt aanbevolen
de ziel van zaliger de Zeerewuerde Heer

ADRIAAN KAMP

geboren te Waspik 10 Juni 1903.

Priester gewijd te Amiens 29 Juni 1932.

Na kapelaan geweest te zijn te Royen en pastoor
te Barleux (Frankrijk) pastoor van Benonchamps
en Margeret (België) in Mei 1939, overleden te
Benonchamps voorzien van de laatste H. Sacra-
menten 9 Maart 1952 en aldaar begraven
13 Maart 1952.

Te vroeg, naar menselijke berekening, hebt Gij
hem uit het leven, hem en ook ons zo dierbaar,
weggenomen, o Heer. Hij had nog zoveel plannen
en hij had nog zoveel goeds kunnen doen. Doch Uw
wegen zijn onnaspeurlijk. Uw H. Wil geschiede!

Intussen mogen wij vertrouwen, dat engelen
hem ten Paradijze hebben geleid en zijn plaats in
vrede is. Want hij had een gouden hart. Voor wie
hem hadden leren kennen en waarderen, was hij
een uitstekend raadsman en trouwe vriend; voor
zijn familie een steun en eer, onder zijn medepries-
ters altijd een waar collega; bovenal een goede
vader voor de hem toevertrouwde kudde, recht-
vaardig en goed, doch een geweldenaar overal
waar hij meende, dat Gods eer op het spel stond.
De nieuwe kerken, die in zijn parochies verrijzen,
zullen zijn onuitputtelijke ijver verkondigen.

Vol dankbaarheid houden wij zijn nagedach-
tenis in ere.

Schenk hem, Heer, en aan allen die in Christus
rusten, de plaats van verkwikking, rust en vrede.

Benonchamps - La gare (Carte postale: Editeur Schumacher, photographe, Bastogne; collection: jmo)

ABRAHAM CORNELIS KEMMEREN/FRATER MARIA PLACIDUS

Volledige naam	Abraham Cornelis Kemmeren
Roepnaam	Frater (Maria) Placidus
Geboorteplaats	Waspik
Geboortedatum	30 oktober 1895
Overl.plaats	Tilburg
Overl.datum	22 april 1923
Beroep(en)	frater, onderwijzer.

Abraham Cornelis Kemmeren (1895-1923), in Deurne bekend als frater Placidus, was in de periode 1915 - 1916 als onderwijzer werkzaam op de lagere jongensschool te Deurne aan de Visser.

Abraham was een zoon van de landbouwer Wilhelmus Kemmeren (Capelle 1862-Waspik 1912) en Cornelia van Dongen (Waspik 1864-Waspik 1904).

Op 6.4.1913 trad hij in het noviciaat van de congregatie van de Fraters van Tilburg en ging naar de kweekschool. Hij legde in april 1914 de driejarige gelofte af, op 12.8.1917 gevolgd door de eeuwige gelofte. Frater Placidus behaalde de hulpakte in april 1912.

Hij kwam in mei 1915 naar het fraterhuis in Deurne, waarna hij als onderwijzer op de naastgelegen lagere jongensschool aan het werk ging. Hij vertrok op 29.12.1916 naar Tilburg. Later heeft hij ook nog in Oss gewerkt. In 1919 werd hij ziek en stopte met lesgeven.

Hij werd overgeplaatst naar het Moederhuis en is daar op 22.4.1923 overleden. Hij is begraven op het kerkhof der fraters bij het moederhuis in Tilburg. Zie ook:

[https://deurnewiki.nl/wiki/index.php?title=Abraham Cornelis Kemmeren \(1895-1923\)](https://deurnewiki.nl/wiki/index.php?title=Abraham_Cornelis_Kemmeren_(1895-1923))

Foto: collectie Archief Fraters van Tilburg.